

Štev. 24

TV-15

XXIX.

5. decembra
1991

Cena: 50 SLT

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Iz vsebine

Str. 2: Pogovor z Milico Kacin-Wohinz

Str. 3: Kamen modrosti?

Str. 4: Gruzija: primer, ki opozarja

Str. 5: Cene gor, plače pa nikamor

Str. 6: Pogovor z Brankom Bratkovičem

Prijateljstvo, ki traja

Te dni se je mudil pri nas Fitzroy McLean, med vojno vodja britanske vojaške misije pri glavnem štabu NOV in POJ. Za pomoč Hrvatski in še posebej Korčuli, katere častni meščan je, je s prijatelji na Škotskem zbral 7 ton zdravil in sanitetnega materiala v skupni vrednosti 50.000 funtov. To pomoč sta s kamionom do Reke pripeljala njegova žena in sin, na Reki pa so jo pretovorili na ladjo. McLean je razen Korčule obiskal tudi Dubrovnik in se na kraju samem seznanil z barbarskim početjem jugosoldateske.

Na povratku se je 26. XI. v Sloveniji ustavil na povabilo Ivana Dolničarja, predsednika borčevske organizacije. Na sedežu organizacije so se z njim pogovarjali o organizaciji veteranov v Veliki Britaniji, o vključevanju naše borčevske organizacije v evropsko federacijo veteranov, o sedanjem položaju Slovenije in o njenih prizadevanjih za čimprejšnje mednarodno priznanje. Gost je pripovedoval o uglednem položaju in podpori obrambnega ministrstva, ki ga uživa Britanska legija, njihova organizacija vojnih veteranov.

Fitzroya McLeana je sprejel tudi predsednik predsedstva Slovenije, Milan Kučan, ki ga je še posebej seznanil s sedanjim položajem Slovenije in s pogledi na razreševanje jugoslovanske politične krize. Fitzroy McLean je pokazal polno razumevanje za osamosvojitvena prizadevanja Slovenije in Hrvaške. S svojimi vtisi s tega potovanja in s svojimi pogledi na aktualna politična vprašanja bo seznanil tudi lorda Caringtona, svojega prijatelja še iz časov, ko sta oba bila ministra v britanski vladi.

Fitzroy McLean med vojno ni bil nikoli v Sloveniji, zato si je ob vrnitvi v Benetke mimogrede ogledal še Štampetov most. V prizadevanjih za rušenje komunikacij med nemško fronto v Italiji in njenim zaledjem, je bilo miniranje Štampetovega mostu v veliko pomoč zavezniškim silam v Italiji. Pri pripravi na načrtovanje te partizanske akcije je sodeloval tudi član McLeanove misije Peter Moore.

Ob slovesu smo uglednemu, zdaj že 90-letnemu, gostu zaželeli dobro zdravje in ga povabili, da nas ponovno obišče.

VI. K.

Izkušnja minljivosti

Ob mnogih razlogih za zaskrbljenost, ki so se nam razkrivali v minulih dneh, na primer skozi podatke o skoraj 19-odstotni novembrski rasti inflacije, ki skupaj z zamrznjenimi plačami za marsikoga ne pomenijo nič dobrega, pa je mogoče reči, da se v slovenskem političnem prostoru dogajajo tudi spodbudni procesi. Pri tem ne gre toliko za vnovičen val optimizma, ki so ga sprožile izjave, da je priznanje samostojnosti Slovenije, vsaj s strani Nemčije in Italije, mogoče pričakovati že pred božičem, temveč za dogajanja s Peterletovo vlado, Demosom in parlamentom.

Kaj pa je tu optimističnega, bi se marsikdo vprašal. Ali ne gre pravzaprav za zelo zaskrbljujoča dogajanja, saj bi v takšnih časih, ko nas ob zid pritiskajo vse težje ekonomska situacija, več kot 12-odstotni padec družbene proizvodnje, upad izvoza in rast brezposelnosti, potrebovali več enotnosti, ne pa več preprirov in to celo v vladajoči koaliciji.

In prav zato, ker ni mogoče zanikati težavnosti razmer, do njih pa je prišlo tudi zaradi mnogih jalovih političnih preprirov, je brez

škodeželjnosti in cinizma mogoče reči, da je sedanja »vladna kriza« lahko tudi korak k normalizaciji slovenskega političnega prostora. Vendar ne, kot bi mnogi pomislili, predvsem zaradi možne zamenjave vlade ali razpada Demosa, temveč zaradi povsem drugačnih razlogov.

Dejstvo je namreč, da so stranke, ki v svoji politični zavesti nimajo izkušnje, da je njihova oblast minljiva, nagnjene k absolutiziranju svojih idej. To pa izrazito zmanjšuje možnost iskanja realnih kompromisov, ki so za učinkovito vodenje politike še kako pomembni.

Zato pravzaprav ne gre toliko za koristnost morebitne zamenjave vlade in preoblikovanja vladajoče koalicije kar same po sebi. Tudi glede na medlost opozicije, preprosta zamenjava v tem trenutku ne bi bila pravi odgovor na zahteve časa.

Dolgoročno bolj pomembno se zdi, da bi bila sedanja nestabilnost, ki je posledica določenega načina delovanja Demosa, koristna za dozorevanja drugačnega tipa političnih odnosov in politične kultu-

re, ki v ospredje bolj potiska stroko, argumente in pripravljenost na dialog. Iz takšnega političnega principa, ki je seveda drugačen od koncepta številčne premoči in preglasovanja, pa lahko izraščata tudi drugačno družbeno soglasje in konstruktivno ravnanje strank in vlade.

Zelo nazorno se je ta problem pokazal ob lastninski zakonodaji, ki je pravzaprav ena kristalizacijskih točk nove podobe slovenskega političnega prostora. Ko se je Demokratska stranka Slovenije odločila, da ne bo podprla vladnega koncepta privatizacije, ampak je ponudila nekoliko drugačno rešitev, vladajoči koaliciji ni uspelo izoblikovati kompromisne rešitve.

Predlog za referendum o temeljnem lastninskem zakonu namreč nikakor ni kompromis, ampak prej kaže na nemoč sporazumevanja, hkrati s tem pa pomeni izrivanje demokratičnih postopkov in parlamentarne demokracije.

Vse to je seveda zamajalo vlado, ki se že doslej ni mogla pohvaliti ravno z velikimi uspehi, razen na nekaterih sektorjih. Socialistom in

liberalnim demokratom se je zazdelo, da je to pravi trenutek, da preizkusijo trdnost vladajoče koalicije, vendar pa kaže, da jih je Lojze Peterle, s tem, da je sam predlagal glasovanje o zaupnici vladi, vendar na povsem drugačnih temeljih, skušal prehiteti.

Glasovanje na osnovah in na način, kot ga je ponudila vlada, seveda pelje v smer drugačne polarizacije; ne za ali proti sedanjem načinu dela vlade, temveč za ali proti osamosvajanju, to pa postavlja v drugačno vlogo tako opozicijo kot Demokratsko stranko Slovenije. Zato je v zvezi s tem pričakovati kar precej zapletov, nič pa ne bi bilo presenetljivo, da do takšnega glasovanja o zaupnici sploh ne bi prišlo.

Kljub zelo pereči potrebi, da le prestopimo v drugačen tip medstrankarskih odnosov, pa kot vse kaže, le še niso dozoreli vsi pogoji za to. Tudi po mnenju Igorja Bavčarja, nedvomno ene ključnih osebnosti v tem zapletu, se bo slovenski politični prostor jasno oblikoval šele po mednarodnem priznanju.

Če torej razmišljanja in realne pobude za zamenja-

vo vlade razumevamo kot korak k normaliziranju stanja, pa je mogoče k temu dodati, da se podoben proces dogaja še na enem nivoju. Po nastopih nekaterih znanih slovenskih intelektualcev, na primer Tarasa Kermaunerja, ali javnem dopisovanju predsednika slovenskega PEN-a Borisa A. Novaka z obrambnim ministrom Janezom Janšo glede nadzora tajnih služb, je mogoče reči, ali vsaj upati, da se ponovno vzpostavlja tudi kritična javnost, ki ni vezana na politične stranke in njihove cilje. Prav takšna javnost pa je bila tudi v minulem obdobju poglavitni vir demokratičnih idej in pobud, pomanjkanje takšne javnosti pa značilnost revolucionarnih obdobj.

Do prve morebitne zamenjave vlade, pa se lahko zgodi še marsikaj, kar utegne spremeniti razmerje političnih sil. Posredno seveda sem sodijo tudi takšne zgodbe, kot je nesrečna izjava Borisa Pleskoviča, sicer svetovalca Lojzeta Peterleta, o razbijanju monopola Ljubljanske banke. Najbrž res ni mogoče zanikati njene škodljivosti za mednarodno poslovanje

Slovenije in njene največje banke, toda afera ima, če natančno premislimo, kdo so njeni akterji, tudi izrazito politično dimenzijo.

V trem trenutku pa sta v slovenskem političnem prostoru še dve točki, kjer se bo zarisala podoba posameznih strank in logika njihovega političnega delovanja. Prvo vprašanje bolj posega na finančno področje in s tem v povsem praktično sfero. Izvršni svet je namreč razgrnil svoj predlog proračuna za prihodnje leto, ki naj bi zajel 38 odstotkov družbenega proizvoda, oziroma 107 milijard tolarjev. Desetina tega naj bi bila namenjena obrambi. Na drugi strani pa gre za novo ustavo. Po večdnemvni zasedanju ustavne komisije minuli teden so, to je nekoliko presenetljivo, usklajena skoraj vsa vprašanja, razen opredelitve pravice do splava. Predstavniki strank se niso mogli sporazumeti niti o kompromisnem predlogu, ki govori o svobodi odločanja o številu otrok. Če bi se sprejemanje ustave zataknilo pri tem, vsekakor simboličnem vprašanju in se stranke ne bi uspele dogovoriti o tem, kako zapisati to pravico ali svoboščino v ustavo, seveda nikakor ne bi mogli govoriti o pozitivnih procesih v slovenskem političnem prostoru.

Igor Savič

Milica Kacin-Wohinz

Navadno smo jih poklicali vselej, (in jih še vedno) kadar potrebujemo pomoč ali nasvet na zgodovinsko temo. Zato smo skušali današnji pogovor z dr. Milico Kacinovo zasukati na bolj osebno raven.

Dr. Kacinova, letos ste veliko hodili po Sloveniji v zvezi s petdesetletnico OF in v zvezi z novejšo primorsko zgodovino. Sodelovali ste na okroglih mizah, simpozijih in najrazličnejših srečanjih. Je bilo slišati kaj novega, so bila obelodanjena nova dognanja in nove osvetlitve?

Vsekakor je bila novost to, da smo nekatere teme sploh obravnavali, takšne, ki jih do včeraj še niso mogli, na katere nismo bili pripravljeni ali pa se jih nismo upali. Takšna tema je TIGR, narodno-revolucionarna organizacija primorske mladine »Trst-Istra-Gorica-Reka«, ki se je med obema vojnama zelo živo upirala raznarodovanju. V Postojni je bilo eno celo popoldne posvečeno samo Tigru, proslava ob otvoritvi Zelenove plošče v Senožečah tudi. To sta že dve stvari, ki sta bili popolnoma mimo dosedanje prakse.

Na pogovoru v Zemonu pa so bila vprašanja posvečena posebnostim narodnoosvobodilnega boja na Primorskem in so tudi bila do neke mere nova. Predvsem pa so, po moje bolj odkrito, govorili o nekaterih stvareh, ki jih do nedavnega še nismo jasno povedali.

Tako je Jože Pirjevec, zgodovinar iz Trsta, postavil vprašanje o tem, ali je bila morda cena za našo osvoboditev previsoka, ker je bilo tako veliko žrtev. Nekateri so bili nad takšnim pomislekom zelo ogorčeni, saj je bilo občinstvo predvsem iz partizanske generacije. Podobno se je zgodilo ob trditvi zgodovinarja Mlakarja, da je bila tudi na Primorskem vsaj deloma, vsaj v manjši meri, tudi prisotna državljanska vojna. Občinstvo je to razburjeno zanikalo. S tem samo želim povedati, da danes lahko postavljamo takšna vprašanja, ki jih do nedavnega še nismo.

Ali ljudje, ki postavljajo takšna nova vprašanja, skušajo svoje poglede tudi utemeljevati z novimi odkritji iz arhivov, virov... ali pa so ta vprašanja bolj na ravni tez?

Eno in drugo. Pri Mlakarju, ki že dobro desetletje preučuje domobranstvo in kontrarevolucijo, so gotovo takšne trditve utemeljene. Če kdo res dobro pozna gradivo o tej tematiki, je to on. So pa tudi vprašanja, ki jih postavljamo sami sebi, postavljamo si jih tudi sama in iščem nanje odgovore. Ravno na Zemonu sem se spraševala, kako je bilo mogoče, da organizacije Tigr, v katere časopisje je bilo zapisano geslo »smrt fašizmu«, niso sprejeli v ustanovno skupino Osvobodilne fronte. Na to vprašanje mi ni nihče odgovoril. Ko pa sem iskala po zapisnikih, (zdaj jih lahko dobim, še do včeraj pa jih na cekaju ni bilo mogoče dobiti), sem našla o Tigru dovolj jasno pojasnilo. Imeli so ga pač za skrajno desničarsko organizacijo, povezano z Be-

ogradom, nacionalistično in špijskono. Skratka, terorizma tigrovcem niso nikoli zamerili, pač pa to, da so bili v službi jugoslovanske vlade in tudi v službi zahodnih demokracij – zlasti pri špijonaži za Anglijo in Francijo. V Tigru so po vojni videli morebitno nevarnost tujih agentur. Zato so tigrovce tudi preganjali in zapirali.

Če se prav spominjam, so nekateri tigrovci potovali (pred vojno seveda) v notranjost Italije, tja do Milana in še dlje. Iskali so kraje, kjer so se urili hrvaški ustaši, da bi lahko o tem poročali. O vsem tem smo lahko v prejšnjih časih malo brali in malo slišali?

Pri nas tigrovci niso mogli objavljati spominskih del. Domala vse, kar je izšlo spominskega, je izšlo onstran meje – v Gorici in Trstu. »Bazoviški spomenik« avtorja Špangerja, prva knjiga, ki govori o uporih tržaške mladine, ni dobila niti v Trstu nobenega založnika, ker so bile tudi tam v slovenščini pisane knjige subvencionirane z naše strani. Avtor je potem knjigo izdal v samozaložbi.

Ne moremo pa reči, da se s Tigrom nismo prav nič ukvarjali. Moja prva razprava na to temo je že iz leta 1972 in je bila objavljena v slovenščini in v italijanščini. Za Borca sem napisala obsežno besedilo. Tudi o spopadu na Mali gori, za katerega vemo, da je bil prvi spopad z italijanskim okupatorjem na slovenskem ozemlju, je bilo pisano že zdavnaj prej. Vendar so šle te stvari nekako mimo javnosti; ker so bile objavljene v strokovni literaturi, so bile širšim krogom manj dostopne. Ni pa bi ta dogodek ovrednoten glede na njegovo politično težo.

Kaj je tisto, kar se vam vidi v tem trenutku za zgodovinsko stroko dobro? Je to odpiranje arhivov, je to morda možnost, da poveste, česar prej niste mogli? So sploh bile take stvari, o katerih niste mogli govoriti in pisati?

Vse, kar odpira večje možnosti za raziskave, je dobro. Predvsem arhivi – o tem ni nobenega dvoma. Brez teh ni mogoče raziskovati. Dobro je tudi, da se obravnavajo teme, ki se prej sploh niso obravnavale. Ni slučaj, da nimamo za Slovenijo med obema vojnama znanstveno obdelane nobene meščanske stranke: ne liberalcev, ne klerikalcev, ne socialistov... Šele v zadnjih letih smo posvetili simpozije »nepartijskim« osebnostim: Prepeluhu, Kreku, Korošču. **Je bilo to prepovedno ali samo priljubljeno?**

Ni bilo prepovedano. Nihče ni rekel, da tega ne smemo početi. Toda vedelo se je, kaj se sme in kaj ne. Naš inštitut je bil ustanovljen samo zato, da proučuje »zgodovino delavskega gibanja«. Že ta podatek je zgovoren. Dolgoročni program, narejen pred petnajstimi leti je sicer vseboval vso problematiko sodobne zgodovine, toda teme smo vendarle izbirali nekako po avtocenzuri. Pri programiranju smo se spraševali, ali je dovolj navzoče delavsko gibanje. Celotno norčevali smo se že iz tega. Nekoč je pokojni dr. Šorn, raziskovalec gospo-

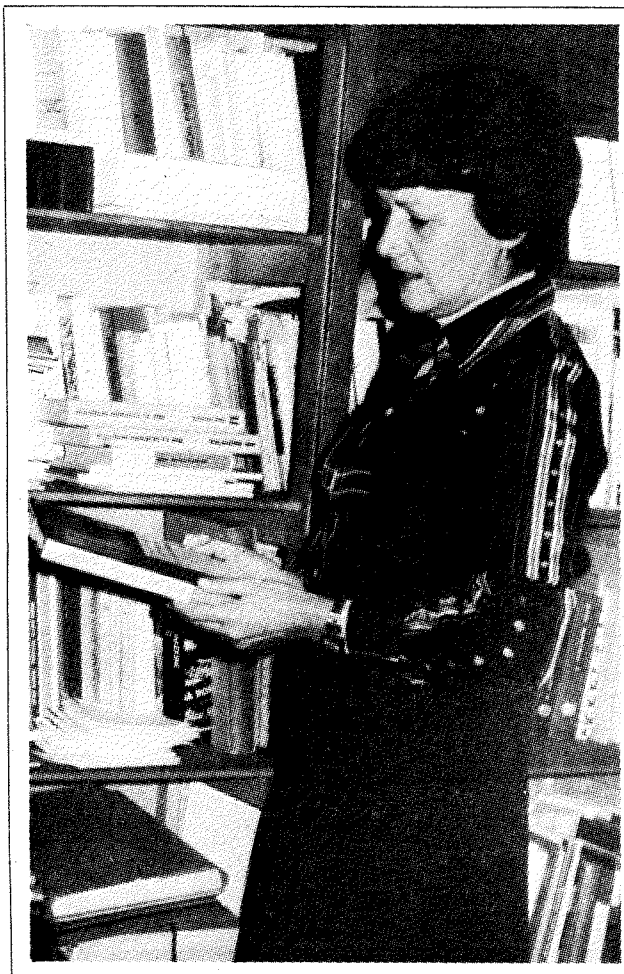
darske zgodovine, planiral premogovništvo na Slovenskem: »Ja, prav – premogovništvo že, vendar premogovništvo – in partija... Seveda je bil to vic, ki pa je slonel na žalostni resnici.

Le glede zgodovine Primorske je bilo nekoliko drugače; že v prvi knjigi, ki je izšla 1972. leta in v vseh poznejših sem enakomerno obdelala vse politične stranke. Za Primorsko je vendarle veljalo, da se je ubranila fašistične raznaroditve. Pa je kljub temu dr. Kermavner napisal celo knjigo kritike na mojo knjigo in mi očital, da »materinsko« skrbim za meščanske stanke, delavskega gibanja pa da ne obravnavam »enakopravno«. Hkrati je re-

zgodovino druge polovice slovenskega naroda med vojno: kontrarevolucijo, domobranstvo. Seveda se poskuša zapolniti to praznino tudi z diletantskimi prispevki, zlasti kar zadeva obračun s to kontrarevolucijo. »Še pomnite, tovariši« se umika temi »še pomnite, gospodje«. To je pač posledica enostranskega zgodovinopisja.

Kako pa je bilo z raziskovanjem prvega poveljnega obdobja? Zlasti v dogodkih iz maja in junija 1945 naletimo na številne ljudi, tudi iz partizanske generacije, ki prisegajo, da o vsem skupaj niso vedeli ničesar. Je to mogoče?

Absolutno mogoče! Prav nič se ni vedelo dolgo let, tja

centent na tržaškem radiu očital, da vse premalo pozornosti posvečam narodnjaškemu društvu Edinost in preveč socialistom. Kontroverzne kritike iz dveh ideoloških smeri sem bila lahko le vesela.

Sicer pa je avtocenzura delovala tudi na področju terminologije. Kolega je n. pr. zapisal, da so bili na Turjaku potolčeni nasprotniki NOB, v tisku pa se je dvignil vik in krik, češ da domobranci niso bili nobeni nasprotniki, pač pa izdajalci, sovražniki... Skratka, za eno stran bi bilo treba uporabljati same superlative, za drugo pa samo zaničevalnice. Črno-belo. Kar pa je morda črno: tudi verjeli smo, da je eno res samo belo, drugo pa samo črno. Tako smo bili, vsaj jaz, vzgojeni. Zasluženi um, kot pravi Czeslaw Milosz.

Še drugi primeri govore o pritiskih ali še bolj o (ne) priljubljenosti določenih tem. Zgodovina NOB je n. pr. obravnavana v desetih knjig in v prispevkih (samo do leta 1959 jih je Škerlova bibliografija zabeležila (461), resda večinoma neznanstvenih, toda en sam samcat poklicni raziskovalec preučuje

do afere s Kocbekom, ko je začel te podatke objavljati v tujini. Jaz sem o Rogu oziroma pobojih izvedela iz emigrantske brošure, ki sem jo skrivaj dobila iz Južne Amerike.

Res je sicer, da sem bila ob koncu vojne še otrok, vendar sem bila iz partizanske družine, pa nisem nikoli slišala nikogar govoriti o tem.

Je šlo morda tudi za kolektivno molčečnost?

Večina res ni vedela. Bila je tudi molčečnost tistih, ki so bili tako ali drugače udeleženi. Sicer pa – ali smo kaj vedeli o Golem otoku? Pa smo vendar imeli tam celo prijatelje, ki so se vračali... Spraševali smo jih, pa nismo dobili odgovorov.

Obstaja cel sklop tem, ki jih na vašem inštitutu raziskujete, v javnosti pa niso glasne. Na primer čas prve petletke, čas nacionalizacij, agrarne reforme... Je te za današnja razmišljanja in poglede dobro poznati, da se – sicer na neki drugi ravni – stvari ne bi ponavljale?

Raziskovanja poveljnega obdobja smo se lotevali zelo pozno. Ko so se mladi raziskovalci lotevali tega dela, pa so naleteli na vrsto težav gle-

de virov. Iz časopisja tistega časa, v takšnem režimu, kot je bil naš, praviloma ne izveste nobene resnice. Tu je bilo cel kup zavajanja. Arhivi za to tematiko sicer niso bili zaprti, vendar so zelo slabo urejeni. Ni naključje, da še nobena vzhodna država nima obdelanih prvih poveljnih časov, medtem ko imajo to že zdavnaj opravljeno vse zahodne države. Zdaj je na voljo komaj nekaj najnovejših raziskav s tega področja. Opravljene so bile magistrature in dva doktorata. Jože Princič na primer obdeluje čisto gospodarsko tematiko prvega poveljnega obdobja, medtem ko obdeluje Jera Voduškova politično zgodovino, Aleš Gabrič pa kulturno. Morda je bolje, da so ta dela šele danes napisana, so zato odločno bolj kritična, kot bi bila pred nekaj leti.

Je res, da ste imeli v prejšnjem obdobju poleg temeljnih raziskovalnih nalog vse preveč dodatnih, sprotih nalog?

Da. Poleg stalnega servisiranja najrazličnejših ljudi in institucij s podatki so nas zelo veliko uporabljali za potrebe dnevnega tiska, pa ob obletnicah revolucionarnih in enobejevskega dogodka.

Ko sem vodila Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v letih 1979–1983, sem z vseh strani dobivala napotke: »To in to morate nujno opraviti...« Prihajale so cele delegacije, tudi iz zveze borcev, naj se lotimo te ali one teme. Skoj še ni opisan, pa žensko gibanje, pa odnosi z italijansko rezistenco itd. Če smo hoteli napredovati pri naših temeljnih raziskavah, smo se morali vsaj malo ubraniti pred temi pritiski.

Kakšna pa je po vašem mnenju »zasedenost« slovenskih zgodovinarjev nasploh, glede na obravnavo zgodovinskih obdobj?

V Inštitutu smo zasedali mesta za raziskavo posameznih obdobji dosti enakomerno, pojavljala pa se je še cela vrsta piscev. Če upoštevamo n. pr. vse pisce o NOB (poklicnih zgodovinarjev niti ni toliko), je vseh skupaj res zelo veliko. Tudi zato, ker je bila tema vselej konjunkturalna. Navsezadnje so šle domala vse nagrade enobejevskega zgodovinarjem, le redke je bil zgodovinar kakšnega drugega obdobja, ki je prejel v prejšnjih časih za svoje delo nagrado, razen iz sklada Borisa Kidriča. Nagrade so bile celo naravnane tako: nagrada vstaje, nagrada OF, Kajuhova nagrada... Takšna je bila pač doba. Če pa pogledamo celotno slovensko zgodovino s srednjim vekom, sorazmerja gotovo ni.

Saj res, kako pa je sploh s tem štetjem novejših zgodovine? Od kod naprej sega?

Ko smo se pred leti odločali o preimenovanju inštituta, je bila moja teza, da se moramo preimenovati v inštitut za sodobno zgodovino, ker lepo zveni in se tudi natančno prevaja v tuje jezike. Tisti, ki so zagovarjali naziv inštitut za novejšo zgodovino, pa so utemeljevali, da terminus pomeni, da sega novejša zgodovina še v konec prejšnjega stoletja, medtem ko sodobna zgodovina šteje šele od leta 1918 dalje. Takšne razmejitve pozna jo nekatere evropske države, vendar se tudi pri tem mnenja razlikujejo. Gotovo pa je res, da je obdobje po letu 1918

čisto zase, ker je bila Slovenija takrat prvič v sklopu Jugoslavije.

Naše raziskave segajo v konec devetnajstega stoletja le za delavsko gibanje ter za gospodarsko in socialno problematiko, ne pa tudi za splošno slovensko zgodovino pred prvo svetovno vojno. To nalogo opravlja inštitut Milka Kosa pri Akademiji znanosti in umetnosti.

Do takšne delitve dela po inštitutih je prišlo nekako spontano, čeravno tudi Kosov inštitut s svojim delom sega na področje delavskega gibanja. (Zdaj na primer pripravljajo objavo Tumove korespondence.) Po mojem bo slejkoprej realna rešitev za slovensko zgodovinopisje – v združitvi obeh inštitutov.

Pa zapustiva področje vašega strokovnega dela. Rada bi vas vprašala, kako na osebni ravni čutite čas po volitvah v Sloveniji?

Z eno besedo – kot veliko zmešnjavo. Bojim se le, če tisti, ki smo (so) jih volili, vedo, kaj počno. Ne bom rekla, da je vse negativno. Veliko ljudi se zdaj pritožuje, da je vse negativno, da je vse slabše, kot je bilo, da je demokracija manjša, kot je bila... Nisem na ta način kritična do današnjih oblasti, ker menim, da se demokracije v prejšnjem našem režimu nihče ni mogel učiti. Naša pamet je takšna, kakršna se je lahko oblikovala v prejšnji danosti, od osnovne šole naprej. Da ne govorim o tem, kaj smo brali, o čem smo se pogovarjali, kako smo samoupravljali in nenazadnje – kakšno terminologijo smo uporabljali.

Naša današnja družba ni več komunistična, pa tudi še zdaleč ni kapitalistična; je povsem nekaj novega in nihče ne ve, kako in kam nas bo pripeljalo. Zmešnjava je, vendar ne samo pri nas. Tudi v drugih vzhodnih državah, kjer so opravili z realsocializmom, je tako. Vse bi radi spremenili čez noč, vse, kar je bilo narobe. Vendar to praktično ni mogoče.

Če pogledamo samo denacionalizacijo in lastninjenje. Tudi če sprejmemo, ne vemo, kako ga uresničiti – kakšne bodo posledice in kakšne morebitne nove krivice. Kljub vsemu trdim, da vse ni narobe. Končno smo opravili plebiscit, smo se osamosvojili, »zmagali« v majhni vojni, dobili svoj denar. To je za obdobje dveh let zelo veliko – zlasti veliko, če upoštevamo politične in gospodarske sile; kakršne pač imamo.

Mislite, da bo tista slovenska politika, ki bo delovala v tretjem, četrtem krogu državnih volitev, že znala opravljati svoje delo dobro?

Bo morala znati! Vendar menim, da moja generacija tega najbrž ne bo več dočkala. To je proces, ki ne more biti opravljen samo v dveh, treh letih. Če mi ob tem porečete, da je partizanska generacija izvedla revolucijo in se je tudi čez noč morala naučiti vladati, vam odgovorim, da je imela popoln zgled v Sovjetski zvezi (od ustave do zakonov). Sedaj pa ni konkretnih vzorcev, čeravno bi se morda hoteli ravnati po Ameriki... Po moje bo še zelo hudo. Ne le gospodarsko in socialno.

Pogovarjala se je Bojana Žokalj-Jesih

Dva pogleda

Baby face in
БЕЈБИ ФЕЈС

Dobroslov in Vjekoslav v svetlo-temni prihodnosti

V Zagrebu mrgoli ljudi v uniformah. Takih in drugačnih. Z dolgim in kratkim, strelnim in hladnim orožjem, z oznakami na rokavih ali brez njih: Če tega ne bi bilo, bi bil Zagreb v teh dneh, kljub vojni, videti kot druge prestolnice. Resda je bilo drugače prejšnji mesec, ko so Zagrebčane nagajali v zaklonišča in kleti redni »fliger-alarmi«, resda je tudi po nekaterih drugih znakih v prestolnici opaziti, da je Hrvaška v vojni, vojni pečat pa ji vendarle dajejo uniforme.

Človek se zaradi njih seveda počuti dokaj nelagodno, saj nima pred njimi nikjer miru, najhujše pa je, ker ne ve, kam kakšen uniformiranec sodi: ali je mupovec, zenga, hosovec, črna legija ali pa navadni pripadnik narodne zaščite ali morebiti gasilca. Še huje pa je pri tistih, ki jih je najpogostejše srečati v predmestnih »špelunkah« in so oblečeni v različne kose uniform in oboroženi z na črno nabavljenim orožjem. Ti so tudi najbolj bojeviti, ko govorijo o nesreči hrvaškega naroda, o nesposobnosti hrvaških oblasti, o nujni hrvaški ofenzivi,

o izgonu vseh Srbov iz Zagreba ali iztrebljanju Srbov... V pogovore s takimi se ni pametno spuščati, ker jim napeberkovana uniforma daje nesluten občutek moči, lastne besede pa zagon samca pred bitko.

Pripadniki oboroženih sil Hrvaške stranke prava, ki so še nedavno čuvali Parago, na primer ne govorijo dosti, so brezhrebno oblečeni in do zob oboroženi. Na sedežu stranke v Starčevićevem domu v neposredni bližini Glavnega kolod-

Vojislav Šešelj

vora in hotela Esplanade, ki so ga zaplenili hrvaškim likovnikom, vzdržujejo brezhiben red in disciplino, vstopa brez posebnih dovolilnic ni. Zaplenjeno protiletalsko havbico so sicer izpred zgradbe potegnili v vežo, vendar jo lahko v nekaj minutah uporabijo za napad na najbližje objekte. Posebna enota HOSa – Črna legija je zadolžena za varnost strankarskih prvakov – tudi Parage. Tipi v popolni črnini in s posebnimi oznakami ne morejo skriti vprašljive preteklosti: s hojo izurjenih poznavalcev borilnih veščin, z brazgotinami na obrazih in rokah, z obveznim dolgim nožem za pasom.

Neverjetna podobnost s podobnimi tipi, ki čuvajo beograjskega političnega dvojnika – Vojislava Šešlja! Te sem si od blizu ogledal nazadnje v začetku maja, ko so »varovali« vojvodo in prireditev, ki je izganjala Titovo truplo iz Hiše cvetja. Vojislav in Dobroslov imata neverjetno podoben okus za sodelavce z edino razliko, da so eni bradati, drugi pa ne: oboji pa so bojeviti in zato, ker so pripadniki enega (večvrednega) naroda, neusmiljeno sovražijo pripadnike drugega (manjvrednega) naroda. Gesla imajo v bistvu ista: Srbija do črte Virovitica – Karlobag, Hrvaška od Soče do Foče.

Dobroslov in Vojislav sta si podobna celo po zunanosti: oba tipična »baby-face« (otroška obraza), ki jima je britje komajda potrebno in z očali kot intelektualnim dodatkom. Podobna sta si tudi po usodah iz preteklosti: oba je

Običajni prizor iz hrvaških obleganih mest

»bivši« komunistični režim preganjal, zapiral in mučil zato, ker sta imela nesprejemljivo svobodomiselne in prekucniške ideje. Obja sta se v »novem« času vključila v boj za oblast. Obja dokaj uspešno. Obja sta pomagala tistim, ki so v Srbiji in na Hrvaškem zdaj na oblasti. Vojislav Šešelj je še vedno port-parole Miloševićeve politike, Dobroslova Parago pa je Tudman dal zapreti. To je trenutna razlika med njima.

Dobroslov in Vojislav sta svojevrsna indikatorja hrvaške politike na eni strani in srbske na drugi. Nič, kar se dogaja z njima in okoli njiju, ni brez pomena. In uniforme okoli njiju in njihov takšen ali drugačen pomen so samo zunanji znak sprememb političnega vzdušja v obeh republikah, ki sta v od-

kritem medsebojnem vojaškem spopadu.

Dobroslov in Vojislav korakata naprej, četudi je prvi trenutno zaprt. O tem, kaj se bo z njima in njunimi črnimi legijami dogajalo v prihodnje, bomo lahko skoraj zagotovo sklepali po tem, kako se bo razvijala hrvaško-srbska vojna.

Vlado Krejač

Hrvaška med
sanjami in
resničnostjo

Ko so takrat po vsej Hrvaški odmevale eksplozije z bojišč, je zagrebška prestolnica živela v nekom nestvarnem svetu. Če ne bi bilo prepletenih z lepilnim trakom izloženih oken, če ne bi bilo predkletnimi okni hiš vreč s peskom, bi lahko naključni obiskovalec hrvaškega glavnega mesta celo trdil, da na Hrvaškem ni vojne. Pa vendar, številni zračni alarmi in nenazadnje množica gardistov z obveznim kalašnikom ali kakim drugim »modnim« orožjem na trgu bana Jelačića so le dali slutiti, da so sanje eno, resničnost pa nekaj drugega.

Prav pri taki resničnosti so mi nekatera dejstva kar nehoti dvignila krvni pritisk. V tistih dneh pred 1. novembrom je že bilo slišati, da vukovarski obrambi primanjkuje orožja in večkrat smo slišali pozive za pomoč. Ob tem mi je ušla misel, da za Hrvate bogokletna misel,

da bi vukovarsko obrambo lahko zelo okrepili, če bi vsaj polovico »šminkirajočih« se gardistov z »Jelačić plac« poslali v Vukovar. Drugi vtis, ki sem ga takrat dobil, je bilo kar nekako nestrpno reagiranje uradnih hrvaških predstavnikov, če si jim omenil premalo odločno obrambo ali pa premedle napade. Na vsa usta so poudarjali, da so pogajanja edina zveličavna stvar na svetu. Že, že, ampak na Hrvaškem je takrat divjala vojna in v vojni se ne moreš samo braniti, ampak je treba kdaj preiti tudi v protinapad. In ko se pogovarjaš z ljudmi, ki večinoma zagovarjajo odločno akcijo proti srbski armadi, na drugi strani pa Tudman to omejuje v upanju, da ga bo svet čimprej priznal, potem sprevidiš, da nekaj le ne »štima«.

Hrvaška je torej tisti zadnji oktobrski teden živela med sanjami in resničnostjo – med upanjem na priznanje in med desetminutnimi vsakdanjih žrtev spopadov po skoraj vsem njenem ozemlju. In ker je v politiki, zlasti pa še v vojni, tako kot v življenju nasploh, ko se moraš čimprej soočiti z resničnostjo, se mi zdi, da je tako tudi s Hrvaško. Zamujeno prilogo težko nadomestiti, če jo sploh lahko. Najbolj tragično pri vsem tem pa je, da »nastradajo« ljudje, ki si žele svobode, ki se žele braniti in tudi napadati, pa jim neodločno vodstvo z dostikrat nerazumnimi odločitvami to brani. In dokler bomo tako, na Hrvaškem najbrž še ne bo miru.

Vili Guček

Kamen modrosti?

Bo na koncu odločalo merjenje političnih moči?

Lastninsko preoblikovanje podjetij je postala očitno tista prelomna točka, ki naj bi pomagala razbistri slovenske politične vode. Odločitev nove Demokratske stranke, da ne podpre vladnega modela privatizacije, temveč le na izhodišču tega zakona skuša iskati kompromisne rešitve, je pripeljala do razmišljanj o referendumu, toda tudi do novih odločitev v Zboru združenega dela slovenske skupščine, ki je s svojo trmoglavostjo tudi prispeval k širši obravnavi problematike privatizacije.

Poročali smo že o tem, kako se je ta skupščinski zbor, v katerem nima Demos večine, odločal ob obravnavi lastninske zakonodaje. Slednjič je tudi ta zbor izoblikoval posebno delovno skupino, ki naj bi pripravila za ostale poslance izhodišča za odločanje. Vendar delovna komisija ni uspela: uspela je doseči nekaj drugega: pridobiti čas, da se je lahko skupina slovenskih ekonomistov lotila delave predlogov dr. Ivana Ribnikarja. Pri tem jih niso ovirali niti demonstrativni odhodi Demosovih poslancev z ene izmed sej, ko zbor na dnevni red ni sprejel obravnave.

Vladnemu zakonu nasproti stoji zdaj še alternativni zakon. Če vladni izhaja iz zahteve, da je treba čimprej družbeno lastnino spremeniti v zasebno in to naj bi dosegli na dveh ravneh: najprej s pravo privatizacijo in z aktivnimi lastniki, nato pa s privatizacijo državnega razvojnega sklada, predvsem pa tako, da se uvede trg kapitala. Drugi zakona, pod katerega so uradni podpisani posamezni poslanci, izdelali pa so ga dr. Ivan Ribnikar, dr. Janez Prašnikar in dr. Bogomir Kovač, izhaja iz drugačnih izhodišč. Dobiti hoče pravega ali, točneje rečeno, odgovornega lastnika. Tak lastnik je po njihovem samo tisti, ki vloži svoje pri-

hranke v podjetje. Po drugi strani pa slovenski ekonomisti menijo, da trg kapitala v prehodnem, gospodarsko nestabilnem, obdobju ne bo mogel delovati. Zato predlagajo, naj bi najprej vpeljali trg upravljalcev podjetij, temu bi sledili trg delovne sile, v petih letih pa bi na stabilnejši proizvodnji nastal tudi trg kapitala. Predvsem slovenski ekonomisti ne verjamejo, da je mogoče z zakonom, z ukazom torej, vzpostaviti učinkovite mehanizme razvitega kapitalističnega sistema v naše razmere.

Tudi takomenovani Ribnikarjev zakon ima sklade. Lastnino namreč razdeli med pokojninski sklad, odškodninski sklad (namenjen oddškodnini za razlašene) ter državni razvojni sklad, vendar je teža delnic teh skladov drugačna od vladnih. Tu so delnice participativne, torej skladi ne morejo imeti upravljalškega deleža v podjetjih. S podjetji bodo boljje upravljali tisti, ki nosijo rizično poslovanje; to so tisti, ki bodo vanj vložili svoj denar, upniki, zaposleni (tako menagerji kot delavci). Zato so verjetno tudi uspeli prepričati dr. Ivana Ribnikarja, da je pristal na delno delitev med zaposlene, kar naj bi bil razvojni moment privatizacije, gibalo za boljše delo. Vendar so slovenski ekonomisti neomajno prepričani, da je razdelitev knjižne vrednosti slovenskih podjetij metanje peska v oči, kajti če ne bo donosa v podjetjih, tudi delnice ne bodo nič vredne. Zato menijo, da je bolje deliti dohodek, ali kot je v zakonu zapisano: čez pet let državni sklad za razvoj preneha obstajati, skupščina pa bo odločila, kaj se bo zgodilo z delnicami; v podtonu pa je rečeno, da jih lahko tudi razdeli državljanom.

Seveda vladni nosilci privatizacije ne sprejemajo alternativnega modela. Minister Igor Umek je na delovni seji ZSD

jasno povedal, da je zanj alternativni model samo ena izmed etap v privatizaciji, ki jo, kot pravi vladni model, vsebuje in naj bi trajala poldrugo leto. Zagovorniki vladnega modela v njem ne vidijo razvoja, ampak nevarnost, da do privatizacije sploh ne bo prišlo. Trdijo, da je alternativni model tipičen model notranjih lastnikov in da od zunaj ne bodo vlagali v podjetja, če ne bodo mogli z njimi upravljati. Vlada tudi meni, da donos, ki ga mora zagotavljati 10 % lastnik(i) podjetja, ni dobra rešitev, saj bo ta lastnik (ti lastniki) večje donose spravil sebi v žep. Vladni predlagatelji privatizacijskega zakona tudi vztrajajo na tem, da lastninsko preoblikovanje podjetij ne more vsebovati dokapitalizacije. Ta je problem proizvodnih programov, ki lahko (ali pa ne) privabijo sveži kapital.

Oba zakona, tako vladni kot alternativni, sta že v postopku. ZZD, ki do zdaj edini ni sprejel nobenega privatizacijskega zakonskega predloga, je dal namreč v obravnavo v delovna telesa vladni zakon, alternativnega pa poslal v presojo Izvršnemu svetu.

Vendar je v igri kot rezerva še en zakon. Liberalna stranka je namreč predlagala mini privatizacijski zakon za mala podjetja, da bi kot pravijo, v primeru, da ne bo mogoče sprejeti nobenega od velikih privatizacijskih zakonov, vendarle nekje začeli opravljati družbeno lastnino. Tudi njihov zakon izhaja iz razmerij vlaganj v podjetje (ali prek posojil ali vložkov družbenopolitičnih skupnosti, odkupu in razdelitvi). Vednar se do tega zakona za zdaj ni še nihče opredelil. Tudi ta je namreč poslan vladi, nejasno pa je tudi, ali si ga bo Demos vzel za izhod v sili.

Zdi se namreč, po odkonitnem odnosu Demokratske stranke do vladnega predloga, da model privatizacije, ki ga ponuja vlada, ne bo mogel skoziti rešeto poslanskega odločanja.

In na koncu bo odločalo merjenje političnih moči, kajti vprašanje, kako se znebijo

družbene lastnine, od poletja sem ni več strokovno vprašanje, temveč predvsem politično. Vlada sama je namreč spremenila koncept privatizacije in ga vsiljevala brez večjih razprav v sprejem. Že takrat so nekateri sedanji člani Demokratske stranke javnost opozarjali, da vlada na nedemokratičen način vsiljuje nove rešitve, kasneje pa je opozicija začela trditi, da gre za način privatizacije, ki bo omogočil neposredno vmešavanje aktualne oblasti

v podjetja. Strokovna razprava, ki je sledila, je bila nekaj časa obremenjena z očitki vlade na račun domačih ekonomistov, češ da so zagovorniki starega sistema, vendarle pa je le pokazala, da gre predvsem za strokovne razlike, kako priti iz družbene / državne lastnine v privatno na Vzhodu in tudi pri nas. In te so tudi zdaj tu v dveh nasprotujočih si zakonih, ki ju ni mogoče s kompromisom spraviti v enega.

Zagovorniki enega in drugega

ga modela trdijo, da bo prav njihova pot pripeljala do učinkovitega gospodarjenja: vlada prek takojšnje privatizacije, ko bo kapitalizem z zakonom uveden takoj in bo kot pač učinkovit sistem zagotovil učinkovito gospodarstvo; Ribnikarjeva skupina pa trdi, da njena pot preprečuje nepotrebno šok terapijo in da prek skrbi vodstev podjetij za boljše gospodarjenje pelje v privatizacijo.

Vesna Burnik

Razkoli – nič dramatičnega

Glede na pomp, ki ga je bil deležen razhod v Slovenski demokratični zvezi, bi skorajda lahko sklepali, da se dogaja konec sveta. Na Radio dobivamo obupana pisma poslušalcev, naj vendar naredimo kaj, da se tako maloštevilni Slovenci ne bi kregali med sabo, da je grozno, ko se politični oder zdaj, ko nam je mednarodna skupnost naklonjena, maje najbolj – in da bodo »oni zgoraj« v Evropi zaradi slovenskih razprtij na nas hudi, pa bo šlo vse skupaj rakom žvižgati. Naj na hitro opravimo z evropsko zamero: Italija je imela od vojne sem toliko vlad, da bi lahko rekli, da je imela vladno krizo v povprečju vsakega pol leta, pa ni nihče mislil, da je demokracija v Italiji na preizkušnji.

Vrenje na slovenski politični sceni je pričakovana stvar. S precejšnjo verjetnostjo lahko napovemo, da bo prvi naslednji razkol v stranki Zelenih, če ne že na naslednjem »kongresu« – 14. decembra, pa kmalu zatem. Nihče ni dobro opazil, da smo imeli navzven sicer mini-razkol, sicer pa je šlo za razhajanja večjih razmer v Stranki demokratske prenoje. Nastanek Nove socialdemokracije – in drobčen pokec, ki ga je odhod struje Milana Balažica iz stranke povzročil, sta bila

samo najmilejša zunanja oblika znotrajstranskega preoblikovanja. Po volitvah je namreč SDP izgubila mnogo privrženec od skrajno levih do za stranko desnih političnih struj. Manjši uspeh na volitvah, kot so ga v stranki pričakovali, je odhod teh skupin samo pospešil. Ne moremo sicer reči, ali se je SDP s tem že notranje utrdila – vsekakor pa so zdaj v njej ljudje, ki se natanko zavedajo, v kakšni stranki so. Kajti v tem je kavej: nastajanje političnih skupin, iz katerih so se pred volitvami razvile stranke, je res najboljše opisati s primerom, ki jo je v neki radijski oddaji povedal dr. Slaven Letica: »Dokler je v neki vasi samo ena krčma, vaščani pač zahajajo samo vanjo. Ko se nekdo odloči odpreti še eno, bodo vsi najprej pohiteli h konkurenci, da vidijo, če je hrana tam slastnejša, pijača cenejša. In nekaj časa je treba, da tudi novi gostilničar vpelje nekakšno standardno raven usluge, da vsi spoznajo, kaj lahko od njega pričakujejo. Šele tedaj se potem zavestno odločijo, v katero krčmo bodo hodili – v staro, ali novo.«

Leticina primerjava seveda prav dobro pojasnjuje tudi razkole v slovenskih strankah. Najbolje bomo to opazili pri zelenih: ob množici nasta-

jajočih strank je ostajala vrsta ljudi, ki so jim bili eni preveč rdeči, drugi preveč črni, tretji spet preveč nacionalistični – skratka, izbira je bila po eni strani pestra, po programih, ki so si bili na moč podobni, pa v bistvu dokaj skromna. »Zelen« ideja se je v tem zdela še najmanj omadeževana, zato so se priključili tej stranki. Po letu in pol so postali strankini interesi precej bolj oprijemljivi, morada tudi manj idealistični – in to je seveda nekdanje privrženice, ki so se vključili v bistvu zaradi lastne neodločnosti, zdaj pripravilo do pravega spoznanja, v kakšni stranki so se znašli. Če njihova pričakovanja niso uresničena (in za del to gotovo velja), se morajo zdaj ozreti za stranko, ki je njihovim pričakovanjem bližje. S tem nastaja vse bolj pregledna, predvsem pa taka politična scena, v kateri zdaj vsak ve, zakaj je prav v tej stranki, ne pa v drugi. Če se bodo stranke res dogovorile, da bo moralna stranka za vstop v parlament dobiti pet namesto sedanjih 2,5 odstotka glasov, bo to iz političnega prostora pometlo še majhne stranke in končni izidi bo prav večja preglednost. Ta ima sicer dobre in slabe strani – toda to je že druga zgodba.

Gojko Bervar

Bo steklo?

Prva znamenja evropske pomladi tudi za Slovenijo?

Novica, ki smo jo prejeli v ponedeljek, je po dolgem času prvo optimistično znamenje za slovensko državo in Balkan nasploh. Iz Bruslja so sporočili, da končno uvajajo selektivne gospodarske ukrepe proti Jugoslaviji. Popolnoma kaznovani bosta zdaj samo še Srbija in Črna gora, vsem drugim pa bodo za večino izvoznih izdelkov vrnila olajšave, obnovili program FHARE in celo že dogovorjeno pomoč evropske banke za razvoj. Še vedno pa bodo prizadeti slovenski živinorejci, saj so jih Evropejci zaradi svojih kmetijskih presežkov prebrisano izključili iz obnovitve prednostnih gospodarskih stikov s Slovenijo in še tremi republikami. Kljub temu pa je ponedeljkova odločitev Evropske skupnosti velik korak naprej od neusmiljene rimske deklaracije, ki je uvedla sankcije proti vsej Jugoslaviji.

Se posebej zato, ker tudi ugibanja o naslednjih evropskih korakih niso več tako čr-

nogleda, kot so bila še pred tednom dni. Čeprav je videti evropska politika do Jugoslavije spremenljiva kot aprilsko vreme, pa lahko hkrati opazujemo tudi tih, a odločen prodor nemškega videnja rešitve balkanskega vprašanja. Znano je, da se prav nemški kancler Kohl in duhovni oče svoje čase revolucionarne »ost politik«, zunanji minister Genscher, najbolj odločno zavzemata za nagrado Sloveniji in Hrvaški z mednarodnim priznanjem in za kaznovanje Miloševićeve Srbije. Medtem ko so ju britanski in francoski voditelji še prepričevali o manj radikalnih korakih, so jima pot utirale odločitve tako pomembnih forumov, kot ja na primer svet Evrope, ki na svoja srečanja ni več vabil Jugoslavije in jo je s tem v bistvu pokopal. Naslednji korak bo ob znani nemški trmi najverjetneje ta, da 9. in 10. decembra v Maastrichtu sicer ne bodo preizkušali krhke evropske federacije s priznanjem posameznih

jugoslovanskih republik, zato pa bodo najbrž dovolili posamezna priznanja, kar utegne v velikopoteznem evropskem daj-damu pomeniti nekaj podobnega. Edino srbsko upanje je, da se bo v Maastrichtu zlomila in zvedenela sama zamisel evropske federacije. To pa je kljub velikanskim težavam v graditvi Združenih držav Amerike malo verjetno, saj se vse članice dobro zavdajo edine poti, ki jih pelje med tri velesile sveta.

Toda tudi o posledicah za nas najugodnejših rešitev bomo morali v Sloveniji dobro premisliti, saj je neznank še veliko. Ali bodo neusmiljeni mednarodni realisti na koncu le pristali na nekakšno veliko Srbijo z zasedenimi ozemlji Slavonije, Kninske krajine in dela Bosne, da bi zmanjšali eksplozivnost srbskega vprašanja v času, ko bodo začeli Miloševići podaniki plačevati račune? Ali pomeni državno priznanje Slovenije in Hrvaške pod nemško taktirko tudi prodor nemškega vpliva na območje, ki so si ga v zgodovini ponavadi izmenjevali Nemci, Italijani in Srbi? Poleg uspešnosti (prav tako nemške) pobude, da bi

Slovenija takoj po priznanju dobila status pridruženice članice Evropske skupnosti, je odgovor na zadnje vprašanje odvisen predvsem od nas. Upajmo, da bo morebitni konec mednarodne osamitve Slovenije odplaknil tudi tiste klavstrofobične težnje na notranjepolitičnem odru, ki skušajo brez tuje pomoči ustvariti podalpsko provinco Slovenijo, da bi si tako laže odrezali večji kos – sedanje revščine.

Slovenija je premajhna, da bi lahko bila kaj drugega kot odprta in gospodarsko živahna država, ki hkrati poskrbi za vsakega od svojih maloštevilnih prebivalcev. Če naj nam preteklost kaj dokazuje, naj nas spodbuja s tem, da smo znali v zadnjih desetletjih najbolje izkoristiti omejene možnosti južnoslovanskih trgov in da se tudi vzhodnoevropsko gospodarstvo s slovenskim ni moglo primerjati. Izzivi prihodnosti bodo torej z morebitnim priznanjem še veliko večji, saj bo večji in ostrejši tudi prostor, v katerem bomo morali preživeti in se dokazovati!

Barbara Kramžar

Ukrajina želi trdna zagotovila

V ponedeljek, 25. novembra, bi morali v letoviškem kraju Novo Ogarjevo blizu Moskve podpisati sporazum o ustanovitvi nove države na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze, ki bi se imenovala Zveza suverenih držav. Predvideno in dogovorjeno je bilo, da bo sporazum podpisalo sedem od nekdanjih petnajstih zveznih republik. Tri baltiške republike – Litva, Latvija, Estonija so od poletja tudi uradno neodvisne in mednarodno priznane države in v teh pogovorih seveda niso sodelovale. Tri kavkaške republike – Gruzija, Armenija in Azerbajdžan – so se zaradi medsebojnih in notranjih napetosti odločile, da zaenkrat takega sporazuma ne bodo podpisale; enako se je odločila tudi Moldova (nekdanja Moldavska SSR).

To je torej sedem od petnajstih republik, kar zlasti v tujni pogosto ustvarja vtis, da je Sovjetska zveza že dejansko razpadla in da je ni več. Vendar je pri tem dobro vedeti, da te republike skupaj predstavljajo kake štiri odstotke površine Sovjetske zveze in manj kot deset odstotkov prebivalstva. Če bi govorili samo o količinah, je to zaenkrat bolj obrobnost »krušenje« imperija kot pravi razpad.

Toda zadeva je dobila povsem drugačne razsežnosti, ko se je tudi Ukrajina odločila, da ne bo podpisala sporazuma o novi državi. Gre za eno največjih in najpomembnejših republik (603.700 kvadratnih kilometrov površine in 50 milijono

provizorični zvezni organi z omejenimi pooblastili in realno močjo. Republike uresničujejo različne stopnje samostojnosti in neodvisnosti, vendar v vseh primerih neprimerno več kot prej; nekdanjo trdno in uniformirano komunistično ideologijo je povsod zamenjal močan nacionalizem, ponekod kombiniran z vero, zlasti močno v islamskih srednjeazijskih in nekaterih kavkaških republikah.

Edina trdnjša vez, ki je še ostala, so gospodarski interesi, kajti tudi po ocenah strokovnjakov razen Rusije in morda Azerbajdžana nobena republika ne bi bila sposobna preživeti, če bi zares uresničila popolno odcepitev. Da je zavest

Ekipe ljudi v belem

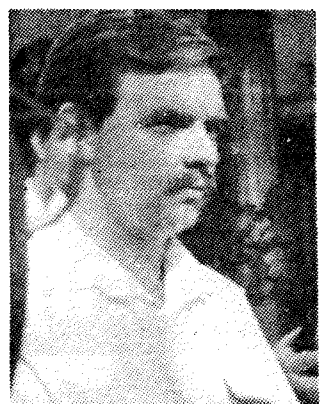
Tragedija, ki se za Vukovarjem obeta Osijeku in Vinkovcem, opozarja na dejstvo, da je treba ocenjevati dejavnost mednarodnih opazovalcev, poslanih v Jugoslavijo, na njena bojišča in v kraje, kjer napetost nenehno narašča. Ko so v Osijeku ljudje prihajali iz zaklonišč, srečni, ker so napad vojske preživeli, so se začudeni spraševali, kje so mednarodni opazovalci, da bi videli, kaj se dogaja.

Misija, ki jo je pred meseci poslala v naše kraje – v Sloveniji je ta čas svojo nalogo že opravila – Evropska skupnost, ima dejansko le status opazovalca, torej ni v dobesednem pomenu mirovna misija, kot so to sile ZN za ohranjanje premirja (pace-keeping forces). Naloga misije opazovalcev se dejansko začneja šele potem, ko je »vzpostavljena prekinitev ognja«. To so opazovalci tudi odgovorili prebivalcem Osijeka na njihove obtožbe, ker v belo oblečenih opazovalcev niso videli nikjer.

Zato se s takšnimi razmerami tudi ujema izjava tiskovnega predstavnika misije opazovalcev Nizozemca Simona Smitsa, ki odgovornost misije za nekatere neuspehe na jugoslovanskih tleh, kjer jim miru ni uspe-

lo vzpostaviti, zavrača.

Ko se je začela misija oficirjev v belih uniformah, so ljudje v krajih, kjer so si jih najbolj želeli, tam, kjer je govorilo orožje, razočarani ugotavljali, da »Evropa znova prihaja v Jugoslavijo gologlava, brez modrih čelad, ali čelad kakršnekolikoli druge mir obetajoče barve«. Opravičilo je bilo, da Evropa nima takšnih čelad, takšnih vojaških enot in da bi si jih morala izmisliti posebej za Jugoslavijo. Napetost na naših tleh se

Zadržanost, ki se je nedavno končala z odstopom: Simon Smits, nizozemski tiskovni predstavnik misije opazovalcev.

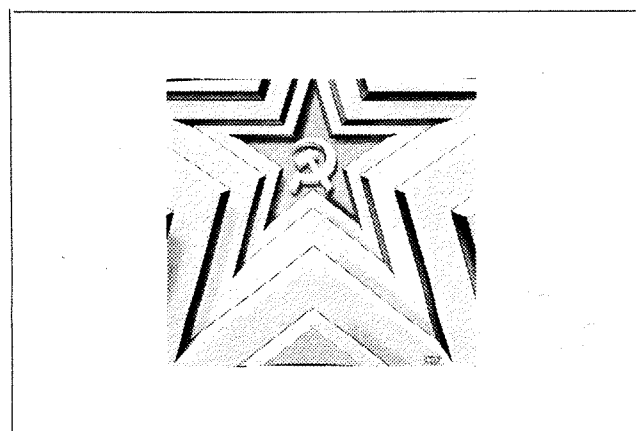
je ta čas tako nevarno razrasla, da bomo verjetno le dobili tudi vojake s čeladami na glavah, vendar to ne bodo evropske sile, temveč sile ZN, resnične modre čelade.

Do prihoda modrih čelad bomo še navezani na opazovalce, v Sloveniji nič več, ker smo dosegli položaj, v katerem njihova misija ni več potrebna, drugače pa je na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini. Evropska skupnost je ob izbruhu jugoslovanske krize najprej menila, da bo lahko kaj uredila s splošnimi političnimi deklaracijami, pritiski in ukrepi. Žal se ta metoda ni obnesla, zato je Evropska skupnost segla po drugih ukrepih. Odločneje se je lotila političnega reševanja težav in večkrat spravila jugoslovanske dejavnike za pogajalsko mizo, nato pa poslala na teren svoje opazovalce.

Priče smo globalnega in lokalnega reševanja težav, pri čemer poskušajo opazovalci preprečevati razplamtevanje lokalnih požarov. Postopno gašenje požarov bi po tej logiki pripeljalo do ustavitve ognja. Bilo je že štirinajst slovesno podpisanih sporazumov o premirju in prenehanju sovražnosti, samo odposlanec ZN Cyrus Vance je že četrtrič dopotoval v naše kraje, ognja pa je vedno več, še več pa nerazumljive človeške krutosti.

V začetku oktobra letos slovenska delegacija v Haagu ni želela podpisati pogodbe o podaljšanju mandata opazovalne misije Evropske skupnosti v Sloveniji. Ljubljana je Evropi pokazala, da so se razmere v Sloveniji po juljski vojni povsem normalizirale in da je na vsem ozemlju Slovenije vzpostavljena učinkovita oblast, kar je pomembno dejstvo, neizogibno v prizadevanjih za mednarodno priznanje.

Misija opazovalcev pod vodstvom Jana Van Houtena je ob slovesu obiskala predsednika Milana Kučana, katerega pozdravne besede »V nesreči spoznaš prijatelja« so bile primerna nagrada opazovalcem za njihov trud na slovenskih tleh. Evropski opazovalci so se izkazali kot glavni dejavnik internacionalizacije jugoslovanske krize ter pomemben subjekt mirovnih pogovorov. Dejstvo je, da je imela tudi druga stran (opazovalci) svoje mnenje o nalogah pri nas (omenjali so »posebnosti« hrvaškega, srbskega in sploh jugoslovanskega načina reševanja sporov), vendar je pomembno predvsem to, da je misija na naših tleh delo zadovoljno opravila. Druge bo imela še dovolj težav, še posebno, ker se glede modrih čelad spet zatika, verjetno le zaradi jugoslovanskega načina reševanja sporov. ■

nov prebivalcev), ki je tudi v gospodarskem, vojaškem in strateškem pogledu bistvenega pomena za nadaljnjo usodo države. Brez Ukrajine nova država ne bi bila več nesporna naslednica Sovjetske zveze, nastal bi povsem nov, nepredvidljiv položaj. Prav dejstvo, da Ukrajina za zdaj ni pripravljena podpisati predvidenega sporazuma, je bilo odločilno, da ga sploh niso podpisali.

Močni nacionalizmi

Položaj, ki je zdaj nastal, je zmeden in nepregleden. Namesto nekdanjih centralnih organov, ki so imeli v rokah vsoto oblast, delujejo zdaj časni,

o tem živa, priča dejstvo, da so vse republike razen Gruzije septembra podpisale sporazum o gospodarski zvezi in sodelovanju, ki naj bi bil eden od glavnih temeljev nove, konfederativne države. Čeprav je sporazum pomemben, pa je seveda res, da sam po sebi, brez ustreznega političnega sporazuma, ne zadostuje za oblikovanje in delovanje nove države.

Kar zadeva Ukrajino, sedanjí zaplet najbrž ne pomeni, da se dokončno in zares odreka novi, konfederativni državi, pač pa verjetno skuša v čim večji meri uveljaviti svoje interese in poglede, preden da pristane. Predvsem želi trdna zagotovila za enakopravnost in čim večjo neodvisnost od najmočnejše Rusije, za katero se mnogi, očitno tudi Ukrajinci, bojijo, da bi utegnili nadaljevati stare navade in postati »prva med enakimi«.

Dolgotrajnejši proces

Prizadevanja za preoblikovanje stare Sovjetske zveze v novo, mnogo bolj ohlapno povezano skupnost, kljub številnim konfliktom (prav zdaj na primer grozi prava vojna med Armenijo in Azerbajdžanom) in problemom, niso nerealna. Očitno pa ta proces ne more teči tako hitro in gladko, kot želim Gorbacov ali Rusija na čelu z Jelcinom; oba najpomembnejša voditelja bi rada, da bi bil politični sporazum o novi državi podpisan še letos, sicer lahko pride – svari Gorbacov – do »jugovizije«. Nevarnost sicer ni izmišljena, res pa je tudi, da se prava pogajanja o novi državi pravzaprav šele začnajo.

Janez Stanič

Začaran zakavkaški krog mednacionalnih sporov

Gruzija: primer, ki opozarja

Krvav zakavkaški kotel je tipičen primer zmote komunistične ideologije. Arhitekti Velikega Oktobra so bili namreč prepričani, da bo deklarativna razglasitev brezrazredne družbe sama po sebi in na najboljši možen način rešila tudi nacionalno vprašanje.

Sedanji odnosi med narodi, ki živijo na območju pod močnim Elbrusom, so podobni začaranemu krogu medsebojnega sovraštva in zatiranja. Krščanska Armenija in muslimanski Azerbajdžan sta že dlje časa na pragu državljanske vojne. Poglavitno jabolko spora je Gorski Karabah, armenska enklava v Azerbajdžanu, kjer privrženci azerbajdžanskega voditelja Mutalibova (spreobrnjenega boljševika) izvajajo hude

pritiske na tamkajšnje armensko prebivalstvo.

Še bolj kričeč primer skrajnega nacionalizma je Gruzija. Od letošnje spomladi oblast v Tbilisiju zavrača praktično vse pobude o novi politični uniji in druge ponudbe skupnega sodelovanja, ki prihajajo iz Moskve. Kot kaže, pa je tudi zvezna oblast v Kremlju, z Mihailom Gorbacovom na čelu – le-ta ima v zadnjem času veliko opravka z vprašanjem lastnega obstoja – dvignila roke od nacional-šovinizma, kakršnega predstavlja gruzinski režim Zvjajada Gamsahurdije.

Maja letos je namreč Gamsahurdija gladko zmagal na predsedniških volitvah. Takoj je razglasil popolno neodvisnost od Sovjetske zveze, toda Kremelj ni priznal gruzinski neod-

visnosti. Zato je Gamsahurdija užaljen napovedal prekinitev vseh stikov z zvezno oblastjo. Gruzinski samodržec je pred volitvami glasno obljubljal obnovo nekdanje demokratične republike Gruzije, ki jim jo je njihov neslavni rojak Josif Visarjonovič Stalin odvzel leta 1921, zato so Gruzinci tudi tako goreče podprli njegovo kandiduro. Toda ljudstvo je (sicer v dobri veri, da dela prav) očitno stavilo na napačnega moža. Zdi se, da bi katerakoli druga vlada znala bolje – in predvsem manj nasilno – popravljati Stalinove krivice, kot to zdaj počenja prenapeti Gamsahurdija. Le-ta hoče od Moskve in od svetovne javnosti izsiliti priznanje neodvisnosti Gruzije, sam pa grobo tepta emancipacijske zahteve Južnih

Osetincev in Abhazov, ki živijo v njegovi republiki. Takoj po prevzemu oblasti je Gamsahurdija razveljavil avtonomijo Južnih Osetincev, njih pa bi najraje kratko in malo pognal čez Kavkaz k svojim rojakom Severnim Osetincem, ki imajo svojo avtonomijo znotraj ruske federacije. Prestrašeni Abhazijci, ki imajo glede svojih zahtev zelo slabe izkušnje še iz leta 1978, ko so bili za poskus nacionalnega prebujenja hudo tepeni, pa si pod novo nacionalistično vladavino niti pomisliti ne upajo na kako avtonomijo.

Letos septembra je Gamsahurdija povzročil razkol v gruzinskem vodstvu, kar je povzročilo krvave nemire. Uprla sta se mu tudi premier Tengiz Sigua in zunanji minister Georgij Hoštarija. Gamsahurdiji se je postavil po robu tudi dober del narodne garde, ki jo je sam ustanovil, da bi zaščitil svojo oblast. Toda doslej gruzinski samodržec uspešno za-

vrača poskuse rojakov, da bi prekinili njegovo nasilno samovoljo. Tragično je tudi, da je ta, nekdanji znani oporečnik in razumnik (po poklicu je jezikoslovec) prepovedal vse publikacije, ki so poskušale kritizirati njegovo obnašanje.

Oblast v Tbilisiju se je motila, ko je pričakovala, da bo mednarodna javnost podprla diktaturo in nemudoma priznala gruzinsko republiko – in to samo zato, ker tamkajšnji režim igra na karto zakrknjenega protikomunizma. Gruzija danes samo potrjuje znano ugotovitev, da boj proti komunizmu ne pomeni kar demokratične oblasti – pogosto se le izrodi v krvav nacionalizem. Zvijad Gamsahurdija postaja s svojo nasilniško politiko vse bolj osamljen. Gruzinci lahko pijejo svoj čaj, kolikor hočejo, toda s čajem – čeprav je nekaj posebnega – ni mogoče napolniti avtomobilskih rezervoarjev.

Matej Surc

Ob najnovejših podatkih:

Kaj danes pomeni biti ženska v Sloveniji?

Če še vedno drži, da demokracijo določa svobodno osebno prepričanje in svobodno ravnanje v skladu s tem prepričanjem in vestjo, potem ni nobenega dvoma, da mora država z ustavo zagotoviti tudi ženskam osebno svobodo odločanja o prekinitvi nosečnosti. O teh in takšnih dilemah seveda najnovejši podatki ministrstva za zdravstvo ne govorijo, kakor tudi ne govorijo o tem, zakaj je pri nas visoko število prekinitev nosečnosti in vse nižje število rojstev. Kdor pa se želi potruditi, bo znal med podatki povleči niti povezav, ki so, žal, zelo nevesele.

»Kjer čistoča velja, tja bolezen ne bo prišla«, je včasih z izvezenimi črkami pisalo na platnenih prtičkih nad starodavnimi štedilniki v naših gospodinjstvih, nad katerimi so se širile opojne vonjave domače kuhinje. To je pomenilo, da nad lonci budno bdi gospodinja, ki je bila, pa čeprav tega niso hoteli priznati, »glava« družine, četudi ni bila glavni prinašalec dandanašnjega dohodka in finančnih zmogljivosti družine. Tako je bilo nekoč, v času naših babic in morda še malo kasneje, ko se je možki začel zavedati, da brez pomoči žene pač ne bi zmožl preživeti svoje družine.

Kako pa je danes, ko imamo vsi polna usta emancipacije žensk, ki naj bi bile enakopravne, in kako je v družinah, kjer je ravno ženska (na Slovenskem taki primeri niso ravno neredki), edini nosilec preživetja članov gospodinjstva?

Kot kažejo najnovejši podatki Ministrstva za zdravstvo, družino in socialno varstvo Republike Slovenije, so »ženske v Sloveniji dosegle nekaj pomembnih zakonskih in socialnoekonomskih ukrepov, ki so nedvomno evropski dosežek«. To so: podaljšan poročni dopust z možnostjo, da ga lahko koristi tudi mož, liberalizacija splava, zakonsko opredeljene enake možnosti pri zaposlovanju, plačilu dela in podobno. Vendar, kot opozarjajo na samem

Ministrstvu, se za temi normativnimi pridobitvami skriva povsem drugačna stvarnost.

Že sam pregled razporejenosti zaposlenih žensk po strokah v naši republiki kaže na veliko feminizacijo poklicev. Žal ženske prevladujejo v poklicih in delih iz neposredne materialne proizvodnje, pri nižjih administrativnih delih in delih s področja zdravstvenih, izobraževalnih in socialnovarstvenih dejavnosti. Ta dela pa so družbeno nižje ovrednotena, slabše plačana... Zaznamo celo povratne učinke feminizacije.

Stvar je taka, da bolj ko se približujemo vrhu piramide del in zaposlitev, manj je v njih žensk, zlasti pa jih je malo na vodilnih položajih v ekonomiji in politiki! Torej tako, kot bi dejali stari Rimljani, »nil novi sub sole« (nič novega pod soncem)? Da, tako nekako. Saj je (če je verjeti uradnim podatkom) **žensk na vodilnih položajih izredno malo in dejanske družbene enakopravnosti med spoloma je v Sloveniji veliko manj, kot bi lahko sklepali po zakonodaji in visoki zaposlenosti žensk pri nas.** In to kljub dejstvu, da je delež žensk med zaposlenim prebivalstvom eden najvišjih na svetu!

Še en velik razkorak, kljub navidezni lepi podobi: v svetu se razlike med spoloma zmanjšujejo, v Sloveniji pa se v zadnjih letih z večanjem vsesplošne krize ta razkorak

povečuje! Pridružujemo se uradni analizi oziroma študiji, da tako imenovano »žensko vprašanje« ni le zasebno, temveč javno vprašanje odločilnega družbenega pomena. Če pri tem sploh ne omenjamo vsesplošne »evropske« in »svetovne« resnice, da se prav družbeni položaj žensk vse pogostejše uporablja kot znak in merilo obče stopnje civiliziranosti in razvitosti določene družbe!

Statistika je brezosebna in enostranska. Pa kljub temu ne gre pred njo kar vnaprej zapirati oči. Podatki imajo namreč določeno, če ne kar prevladujočo, težo, ki bi morala dobesedno »pritisniti« na našo vest in zavest, v kolikor časi pač to dovoljujejo.

A kaj hočemo, pomagati se kaj dosti ne da. O predpotopni Barbarelli in sanjskih princesah lahko le sanjamo in pripovedujemo našim potomcem, ki so, bog pomagaj, v veliki meri zopet na ženskih ramenih. Kaj torej pravijo uradni podatki za Republiko Slovenijo?

Med vsemi zaposlenimi je nekaj več kot 45 odstotkov žensk. Med njimi jih je največ v tekstilni industriji, kjer imajo hkrati tudi najnižjo izobrazbeno strukturo, kar pomeni, da prevladujejo nekvalificirani in polkvalificirani delavci. Drugače povedano, ženske prevladujejo v tistih poklicih, ki nekako nadaljujejo delo v družini. In še drugače povedano – delo žensk je družbeno manj priznано. **Ženske predstavljajo ceneno delovno silo in so, če upoštevamo še obremenitve v družini, pod dvojnimi pritiskom.** Tako ugotavlja tudi omenjeno ministrstvo, da je ženski še naprej namenjena vloga »čuvarja doma«, kar drugače pomeni, da smo v Sloveniji, tako kot na mnogih drugih po-

Ženska – podpiralka treh hišnih vogalov, hraniteljica in mati! Na njenih plečih je stala že prejšnja država, se bo skušala »šlepati« tudi sedanja? Pa še pravico do besede v ustavi bi ji radi vzeli... o njenih najbolj osebnih stvareh.

dročjih, glede zasebnosti, družine in družbene vloge žensk iskali srednje poti glede na nekatere zahodne in vzhodne modele. Hkrati so se tudi družinski modeli vloge zakoncev približali »zahodnim« standardom, čeprav temu ni bil dodeljen tak pomen kot v zahodnih družbah. V Sloveniji so se porušili tradicionalni vzorci družine, obenem pa (kaj bi dejali krščanski demokrati?) niso nastali novi vzorci notranje povezave.

Pa bodimo še malce suhoparni; v Sloveniji imamo nekaj več kot 594 tisoč gospodinjstev, med katerimi je največ štiričlanskih.

Še zanimiva ugotovitev: velik del žensk je izjavil, da jih delo v gospodinjstvu preveč obremenjuje, ob tem pa ne smemo pozabiti (tudi o tem pričajo uradni podatki), da imajo ženske veliko več psihičnih in fizičnih težav kot možki. Nič čudnega, če pa je pri nas zaposlena praktično vsaka odrasla ženska!

O zdravstvu ne gre izgub-

ljati besed. Ministrstvo za zdravstvo, družino in socialno varstvo v omenjeni študiji ugotavlja, da se »že dolgo zavedamo pomembnosti zdravljenja žensk in njihovih otrok«. Razveseli podatek, da sodimo po tako imenovani »materialni umrljivosti« med srednje razvite evropske države, toda v zadnjih dveh desetletjih se ta umrljivost prepočasno zmanjšuje.

Še malce črnega humora; ženske pri nas živijo dlje kot možki (76,7 let, možki pa 67,6), vendar je to predvsem zato, ker skoraj ne umirajo več zaradi težkih nosečnosti in poroda in ker možki v večji meri umirajo zaradi rakavih obolenj ter bolezni srca in ožilja.

Velja povedati tudi to, da so ženske pri nas leta 1990 obolevale pogostejše kot leto poprej. Statistika tudi pravi, da pri nas ženske v starosti od 20 do 64 let umirajo predvsem zaradi rakastih obolenj rodil ter bolezni srca in ožilja. Glavne bolezni žensk od 19. leta starosti dalje so poškod-

be (česar ne gre zanemariti!); po 20. letu pa poleg bolezni srca (v zvezi z nosečnostjo in porodom) še bolezni prebavil in dihal.

In ker je ženska – ženska, ne smemo pozabiti tudi na »reprodukcijo«. Tu so podatki spet žalostni: **uporaba modernih kontracepcijskih sredstev je pri nas še enkrat manjša kot v zahodnoevropskih državah**, s katerimi se tako radi primerjamo. **Število dovoljenih splavov je še vedno veliko, hkrati pa se zmanjšuje tudi število porodov: leta 1989 je bilo v Sloveniji 70 dovoljenih splavov na sto živorojenih otrok, kar je toliko kot na Madžarskem in dvakrat več kot na Danskem ali Švedskem.**

Besede o tem, kaj vse bi bilo na tem področju treba ukreniti in kaj ne, so še vedno samo – besede. Ženska pri nas pa, žal, ostaja še vedno samo ženska in nič več – četudi je slišati še tako prenapeto.

Katarina Novak

Cene gor, plače pa nikamor

Statistiki Zavoda za statistiko Slovenije vsak mesec izračunavajo košarico življenjskih stroškov, ki nam ob naših plačah pove le, koliko denarja bi za preživetje porabila 3 ali 4-članska družina. Že zelo dolgo je namreč jasno, da povprečna slovenska družina zaradi rasti življenjskih stroškov lahko številke iz košarice samo gleda, saj izračunanih števil niti približno ne doseže.

V Sloveniji so bile oktobrske cene na drobno kar za 21,5% višje kot septembrske, povišanje pa gre predvsem na račun blaga in storitev. Najbolj so se podražili električna energija, za 99,7%, kurjava in razsvetljava za 49% ter kurilno olje za 42,7%. Rast cen v oktobru je bila zelo visoka, novembra pa bo zaradi zadnjih podražitev goriva in naftnih derivatov, vseh vrst zavarovanj, da o hrani ne govorimo, še višja. Čeprav se izteka že november, statistiki vse podatke zberejo ob začetku naslednjega meseca, vseskozi pa spremljajo gibanje cen.

Oktobra smo za inflacijo vsaj na začetku še krivili di-

nar, ki je veljal do naše denarne osamosvojitve, do 8. oktobra. Zdaj pa je nestabilnost tolarja, od katerega so vsaj na začetku številni veliko pričakovali, že dolgo edini krivec. Tudi inflacija, ki so jo bančniki takoj spretno vračunali v obresti, raste. Z vse večjo inflacijo pa se vse bolj poglablja kriza preživetja. Vse več je namreč tistih, ki z rednimi plačami komaj še zmorejo povezati konec s koncem, kaj šele, da bi jim konec meseca kaj ostalo. Vedno več je tudi tistih, ki prejemaajo zajamčeni osebni dohodek. Država namreč z zakonom res predpisuje višino zajamčenega osebnega dohodka, vse številnejšim prejemnikom pa ne jamči, če ga bodo tudi zares dobili. V Sloveniji je zdaj po še nepopolnih podatkih več kot 82.000 brezposelnih, več kot polovica pa jih je mlajših kot 26 let. Pri tem pa seveda ne upoštevamo vseh tistih delavcev v podjetjih, ki so tik pred stečajem. Brezposelnost se je namreč v primerjavi z enakim lanskim obdobjem povečala kar za 65 odstotkov. Če se še

nekaj časa pomudimo pri plačah, lahko ugotovimo, da so septembrski neto izplačani osebni dohodki v primerjavi z enakim lanskim obdobjem narasli kar za 83,7%. Življenjski stroški pa so v tem času rasli kar dvakrat hitreje.

Tudi zaradi podivjane rasti veliko ljudi ne more skrbeti več zase in za svojo družino, mnogi enostavno zato ne, ker so ostali brez dela. Čisto preprosto povedano, in nič novega ni, da številne plače, teh je

večina, a tudi pokojnine, ki jih za hitro rast cen prepočasno usklajujejo, ne ujamejo več dvigovanja cen izdelkov, tudi tistih najnujnejših ne. Po nekaterih podatkih so si številni prizadeti na začetku še pomagali s prihranki iz domačih rezerv in deviznih nogavic. Zdaj prihrankov ni več, številni bančni računi so prazni, devize pa so tisti, ki imajo to možnost, zamenjali in kupili družbena stanovanja.

V prihodnje, kot kaže, ne bo veliko bolje. Pričakovana inflacija, prekinjeni denarni tokovi, prekinjeni blagovni

tokovi z južnimi republikami, od koder smo prej dobivali kolikor toliko poceni olje, sladkor in sadje ter zelenjavo, če omenimo le osnovne prehranske izdelke, bodo še naprej dvigovali cene. Vojna na Hrvaškem, odrezani otoki in kraji se že zdaj še kako poznajo tudi na slovenskem trgu. Že sprehod na ljubljanski tržnici pove, kakšna prihodnost se nam obeta, kako drago bomo v zimskih mesecih plačevali južno sadje in zelenjavo, ki so prej prihajali iz Dalmacije. Odpovedovanje marsičemu je značilnost slovenskega vsakdana, zraven pa še jeza, nemoč, ponekod tudi že obup. Zaradi vse večjega števila takih, ki prejemaajo povprečne ali nižje plače, bo vedno več tudi ljudi na robu. Nihče več pač ne varuje našega standarda, njegova spodnja meja se razteza kot že dolgo ne. Spodnjo mejo pa bi brez pretiravanja že lahko imenovali tudi revščina.

Na podlagi vsega zapisanega je torej jasno, da plače že dolgo na sledijo košaricam, razvidno je tudi, zakaj ne morejo slediti. V oktobru je tričlanska delavska družina potrebovala za povprečne življenjske stroške 49.274 tolar-

jev, za minimalne stroške 27.620, stroški pa so za štiričlansko še večji. Štiričlanska družina bi za kritje osnovnih življenjskih stroškov potrebovala 59.529 tolarjev, za minimalne stroške pa 33.555 tolarjev.

Od tega sta obe družini največ porabili za hrano, teh stroškov je bilo v tričlanski družini kar za 12.750,78, v štiričlanski družini pa za 16.275,72 tolarjev. Precej visoko so tudi izdatki za oblačila, ogrevanje in razsvetlavo, stanovanje. Statistiki sicer res ocenjujejo življenjske stroške, kakšne pa so naše možnosti, pa tako ali tako sami najbolje vemo. Nikakršen račun nam tudi ne poove, koliko denarja bi potrebovali za normalno zadostitev potreb. Vse košarice so namreč izračunane na podlagi Zavoda za statistiko, toda metodologija je precej okorna in ne pokaže prave slike. Metodologija je namreč v veljavi že od leta 1983, ko so košarice naredili tako, da so prikazali dejansko porabo prebivalstva. Danes pa iz košaric življenjskih stroškov izvemo le, čemu vse smo se že in čemu vse se še bomo odpovedali.

Aljana Jocić

Kakšno bo bodoče slovensko vojaško šolstvo

V sodelovanju s civilnimi šolskimi ustanovami

V minulih letih je imela Slovenija velike težave, da je poslala v vojaške šole in akademije vsaj minimalno število fantov. Ko smo se na referendumu odločili za samostojno pot, je v začetku letošnjega leta Ministrstvo za obrambo pripravilo nove statusne rešitve za nekdanje učence in gojence teh šol in akademij iz Slovenije. Kaj vse se je dogajalo s temi fanti, kaj je zdaj z njimi in kako bo Slovenija v prihodnje šolala častnike in podčastnike za svoje oborožene sile, smo se pogovarjali z vodjem odseka za vojaško šolstvo pri Ministrstvu za obrambo gospodom Branimir Kromarjem.

»Po napadu jugoslovanske armade na Slovenijo in na temelju uredbe Predsedstva RS je naše ministrstvo odpoklicalo učence in gojence vojaških šol ter akademij in jih vključilo v nove modele vzgoje in izobraževanja za potrebe TO Slovenije. Tako smo hoteli preprečiti vključevanje gojencev višjih letnikov vojaških šol v bojne dejavnosti enot JA proti Sloveniji. Skoraj vsi ti fantje so se odzvali in izrazili pripravljenost, da nadaljujejo šolanje ali pa študij na vojaško-obrambnem področju in to izključno za potrebe Teritorialne obrambe Slovenije.«

Kako so ti fantje doživljali in preživljali zadnje šolsko in študijsko leto?

»Šolsko leto 1990–1991 je bilo za njih še posebej težavno, saj so bili pogosto tarče diskriminacije, osebnih ponižanj in žalitev samo zato, ker so prišli na šolanje iz Slovenije. Takšen odnos so doživeli vsi, ne glede na svojo narodnostno pripadnost. Mnogi med njimi niso vzdržali vseh teh ponižanj in so že na samem začetku šolskega leta zapustili vojaške šole in akademije. Velik del pa jih je kljub vsem težavam uspešno zaključil šolsko leto, čeprav jim šole in akademije v večini primerov nočejo izdati spričeval in vpisati v indekse opravljenih študijskih obveznosti.

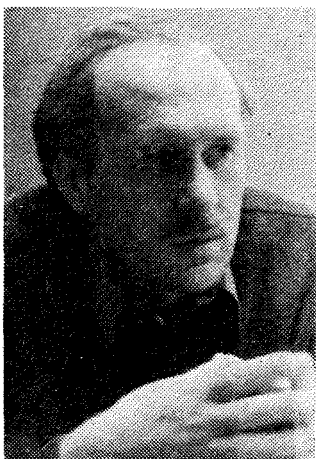
diplomantom pa ne izročajo diplom.«

Kaj je bilo s temi fanti, ki so se vrnili v Slovenijo?

»Naše ministrstvo je vsem nekdanjim učencem in gojencem vojaških šol in akademij, ki so izrazili lojalnost TO Slovenije, priznalo vse dotedanje pravice in obveznosti, ki so jih imeli v času šolanja na teh ustanovah. Vsem polnoletnim gojencem vojaških šol in akademij pa smo ponudili možnost prevedbe v aktivno sestavo Teritorialne obrambe. Takšno željo so v času agresije na Slovenijo izrazili tudi nekateri učenci vojaške gimnazije Franc Rozman Stane v Ljubljani, za kar jim je naše ministrstvo izrazilo vse priznanje; vendar niso bili vključeni v aktivno sestavo TO, saj za to ni bilo nobene potrebe.«

Zdaj smo že globoko v šolskem letu 1991/1992. Kaj je prineslo tem fantom?

»Vsi učenci in gojenci vojaških šol in akademij iz Slovenije so v tem šolskem letu, na njihovo željo, postali vojaški štipendisti Ministrstva za obrambo. Tako smo jim zagotovili kontinuiteto izobraževanja na vojaškoobrambnem področju za potrebe Teritorialne obrambe Slovenije, s tem pa imajo zajamčene tudi pravice, ki so jih imeli kot učenci in gojenci v šolskih ustanovah JA.«

Vodja odseka za vojaško šolstvo pri Ministrstvu za obrambo Brane Kromar.

Vsi smo bili ponosni na Vojaško gimnazijo Franc Rozman Stane in radi smo poudarjali, da je to edina vojaška šola v Sloveniji. Kaj je zdaj z učenci te šole?

»Nekdanji učenci te gimnazije so 2. septembra 1991 že začeli s poukom po civilnem gimnazijskem programu, ki ga na Železniški srednji šoli v Ljubljani izvaja, skupaj z delom nekdanjega pedagoškega zbora vojaške gimnazije, pedagoški zbor gimnazije Šentvid iz Ljubljane. Vsi učenci imajo tudi možnost bivanja v internatu. Nekdanji gojenci vojaških akademij iz Slovenije pa v veliki večini nadaljujejo študij na katedri za obramboslovje pri Fakulteti za družbene vede Ljubljani.«

Zakaj pa pedagoški proces ne poteka v zgradbi za Bežigradom, kjer je potekal prej?

»Vojaška gimnazija Franc Rozman Stane, ki jo je JA zadnje dni avgusta dobesed-

no izropala, je bila onesposobljena za vzgojno izobraževalne dejavnosti. JA se je v okviru svoje očistevalne akcije na tej šoli potrudila in je iz nje odnesla tudi vso audiovizualno opremo, ki jo je naše ministrstvo v nekaj letih podarilo učencem vojaške gimnazije in je bila tudi tako označena.«

Takšen način šolanja je verjetno samo začasna rešitev. Kako bo vojaško šolstvo urejeno v prihodnje?

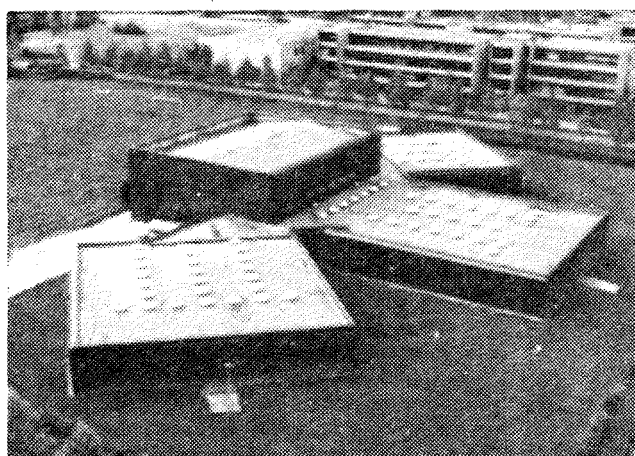
»V novem šolskem sistemu je na vojaškem področju predvideno šolanje podčastnikov in šolanje častnikov. Šolanje podčastnikov bo potekalo v bistvu po spremenjenem načinu, in sicer v okviru služenja vojaškega roka. Za vse kandidate, ki bi želeli postati podčastniki, bomo pripravili šolanje, ki bo trajalo od sedem do dvanajst mesecev. Seveda ne bo mogel vsak nadaljevati tega šolanja, ampak bodo to lahko storili tisti, ki bodo uspešno končali srednjo šolo pete težavnostne stopnje. Tako naj bi imelo naše ministrstvo možnost, da bi te kandidate štipendiralo že prej.«

Ali lahko to opišete bolj podrobno?

»Vzemimo za primer podčastnika ABK obrambe. Šolal se bo tako, da ga bo naše ministrstvo štipendiralo med šolanjem na srednji kemijski šoli. To štipendiranje bo lahko trajalo štiri, tri ali samo dve leti, to pa bo odvisno, kakšno bo zanimanje med učenci teh šol za naše štipendije. Po končanem šolanju v srednji šoli ga bomo poslali na specialistično vojaško šolanje, ki bo trajalo, kot sem že rekel, od sedem do dvanajst mesecev. To šolanje pa bo potekalo v šoli za podčastnike in po končanem šolanju bo dobil čin vodnika in odšel bo na prvo službeno mesto v enoto.«

V primerjavi s prejšnjim sistemom je to precej bolj racionalno?

»Seveda. Slovenska Teritorialna obramba ne bo potrebovala tolikšno število aktiv-

V prihodnjem šolskem letu naj bi v nekdanji vojaški gimnaziji Franc Rozman Stane začela delovati Visoka obrambna šola.

nega podčastniškega kadra kot bivša vojska.«

Kaj pa šolanje častnikov?

»Za njih pa menimo, da se morajo usposablјati na posebni šoli, ki jo delovno imenujemo visoka obrambna šola in bo imela stopenjski študij. Del kandidatov za častnike se bo šolal na prvi stopnji in bodo lahko napredovali le do čina stotnika prve stopnje. Če pa bodo hoteli napredovati v čin majorja, bodo morali končati tudi drugo stopnjo študija. Drugi del kandidatov pa se bo šolal na drugi stopnji in to bodo v bistvu častniki z visoko šolsko izobrazbo in bodo ob dodatnem izobraževanju lahko napredovali tudi v čin generala. Na tej šoli bo študij razdeljen na različne specialnosti, od pehote, topništva do protiletalske obrambe. Študij na teh smerih bo potekal izključno na visoki obrambni šoli, medtem ko bo študij inženirstva, zvez, ABK obrambe in nekaterih drugih smeri potekal v kombinaciji z obema univerzama. Za tako majhno število kandidatov ne bi bilo smotno, da bi uvajali poseben študij. Po končanem študiju pa bodo imeli častniki možnost dodatnega študija in izobraževanja, s katerim bodo lahko dosegli naziv magister in doktor določene znanosti. To pa bo potekalo izključno v okviru obeh univerz, oziroma obstoječih inštitutov.«

Kdaj in kje se bo začel ta študij?

»Načrtujemo, da se bo študij na visoki obrambni šoli začel v šolskem letu 1992/1993. Predvidevamo, da bo sedež šole v nekdanji vojaški gimnaziji za Bežigradom v Ljubljani. Objekt je že zgrajen, za uporabo pa ga bomo morali samo obnoviti. Za to možnost smo se odločili zato, ker srednjega vojaškega šolstva v pravem pomenu besede ne bomo potrebovali.«

Kaj je bilo podlaga za načrtovanje takšnega vojaškega šolstva?

»To so zamisli, ki so nastale v okviru programa nacionalne varnosti države Slovenije, ki pa je še v fazi dodelave v pristojnih organih. Ko bo Predsedstvo Republike Slovenije presodilo, da je ta dokument zrel za sprejem, ga bo poslalo v skupščinsko proceduro in sprejem. Če ga bo skupščina sprejela, bo naše ministrstvo začelo pripravljati ustrezno zakonodajo, saj v tem trenutku še ni popolna.«

In do kdaj naj bi vse to uredili?

»Upamo, da bomo imeli prihodnjo pomlad vse te zadeve tudi normativno urejene.«

Pogovor zapisal Bojan Kuntarič

Stotnik I. stopnje Branko Bratkovič

Z dejanji so nas vse skupaj razočarali

Med služenjem vojaškega roka je Branko Bratkovič končal šolo rezervnih oficirjev v Ljubljani in bil tam tudi instruktor. Ko se je leta 1977 vrnil v rodno Lendavo, se je zaposlil v Gorenju Varstroju, hkrati pa so ga razporedili v Teritorialno obrambo. Na usposabljanjih se je izkazal, saj je bil resen in delaven. Hkrati je obiskoval različne tečaje in druge oblike izobraževanja za oficirje. Sodeloval je pri usposabljanju, takrat smo rekli, nerazporejenega prebivalstva, trikrat ali štirikrat je vodil urjenja mladincev prostovoljcev TO, sodeloval pa je tudi pri drugih obrambnih dejavnostih v občini.

Po poklicu je strojni tehnik in je delal kot vodja delovišča, nato v operativni kot planer materiala in zmogljivosti. Po nekaj letih je preselil v skupne službe, kjer je postal referent za splošno ljudsko obrambo in družbeno zaščito. Ko je prišel v Gorenje Varstroj, je bilo v tem podjetju zaposlenih približno 400 ljudi in v nekaj letih se je število povečalo na 1.200. Podjetje je prišlo v tisto fazo razvoja, ko je začelo počasi nazadovati.

Ze leta 1982 so hoteli izločiti njihov tozd Montaža, ki res ni

sodil v takšno podjetje, vendar so morali zaradi političnih pritiskov popustiti in ostati znotraj tega podjetja. Delavcem, ki so delali po vsej Jugoslaviji, po vsej Evropi in tudi severni Afriki in Srednjem vzhodu, so na stara leta hoteli zagotoviti delo. Zato so začeli graditi proizvodno halo in jo tudi dokončali. Ko je že stekla proizvodnja različnih polizdelkov, se je menjala poslovodna struktura in ta je vse to ukinila. Z vsem tem se ni strinjal, vmes so bili tudi še nekateri drugi nesporazumi in razmišljanje je o zamenja-

vi službe.

Jeseni leta 1986 je prišla ponudba poveljnika takratnega občinskega štaba TO v Lendavi, da bi prišel delati k njim. Prevzel naj bi organizacijske posle in usposabljanje. Malo je omahoval, a se je končno odločil in marca 1987 začel poklicno delati v Teritorialni obrambi občine Lendava. Letos junija je prišlo do reorganizacije in oblikovali so območne štabe. Branko Bratkovič je bil premeščen v Območni štab v Ljutomer. Dela je bilo veliko, zato so morali poprijeti za vsako delo, saj jih je bilo malo. Po junjski vojni so se zadeve nekoliko uredile in zdaj dela kot pomočnik načelnika štaba, ki je odgovoren za zveze.

Pravi, da delo v teritorialni obrambi zahteva čelga človeka. Delati začnejo ob osmih in če je vse normalno, končajo ob šestnajstih; pol ure potrebuje do doma. poje kosilo, prostega

»Vojak sem hotel postati le takrat, ko sem kot otrok slišal letalo in se mi je zdelo, da bi tudi sam lahko letel. Sicer pa o uniformi nisem niti sanjal,« pravi Branko Bratkovič.

časa tako skoraj nima. Svoj dolgoletni konjiček, to je ribolov, je letos popolnoma zamenjal in za vodo ni bil niti en sam dan.

Druga takšna stvar, ki bi ji lahko rekli konjiček in mu vzame največ časa, pa je vinogradništvo. Pokojni oče je začel urejati manjši vinograd, v njem je bilo nasajenih štiristo trt. Branko ga razširil in v njem je zdaj zasajenih sedemsto trt. Na

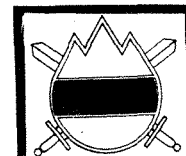
parceli, kjer gradi hišo, je tudi uredil vinograd, ki je star štiri leta, v njem pa je zasajenih petsto trt.

Za delo v vinogradu je sam; mu vzame veliko časa, vse proste sobote in nedelje.

»Moj vinograd je popolnoma neprofitna zadeva, saj pridelek popijemo s prijatelji in sorodniki. Morda kdaj pa kdaj kakšen liter prodam, če kdo rabi vino za proslavitev rojstva otroka, poroko ali kaj podobnega,« pravi Branko Bratkovič. »Pridelam samo laški in renski rizling. Imel sem tudi nekaj trt rdečega grozdja, vsega skupaj je bilo dobrih sto litrov vina. S pripravo sodov pa sem imel dela toliko kot z vsem belim vinom. Z letošnjo letino sem zadovoljen in je povprečna. Kakovost je tudi dobra, saj trt ne obremenjujem preveč, to pa se mi obrestuje tako, da imam vsako leto približno enako letino.«

V pogovoru nisva mogla mimo družine, mimo žene in dveh hčera. Branko pravi, da je družina gotovo občutila vse to dogajanje v Sloveniji. Pozimi niso bili na smučanju, poleti ni bilo pravega dopusta, ni bilo prostih sobot in nedelj.

Ko sva se med pogovorom dotaknila dogodkov v vojni, ni

bil Branko Bratkovič nič gostobeseden. Pravi, da se je v njej izkazalo veliko ljudi, on pa je opravljal samo svoje delo.

Ob koncu, ko sva se že poslovila, pa je dejal:

»Vse, kar se je dogajalo v junjski vojni, se mi je takrat zdelo nemogoče. Z oficirji JLA smo se poznali, saj smo pogosto sodelovali z njimi. Sam sem bil nekajkrat v Varaždinu, saj je imela tam vojska odlično strelišče, ki smo ga uporabljali tudi mi. Ko so na ormoškem mostu začeli streljati v barikado in uničevati vse, kar so lahko, so se ljudje (in tudi sam sem se) čudili, ali je res to tista armada, v katero smo tako verjeli. Ko so iz Središča ob Dravi prodrli trije tanki, so ljudje pljuvali na njih in metali nanje vse, kar jim je prišlo pod roko. Mislim, da v njih ni bilo sovraštva, ampak razočaranje nad JLA, ki jim je do takrat pomenila svojevrstno svetinjno...«

Bojan Kuntarič

Dr. Lojze Medved tipa v neznano

Igle, sevanje, glasba, hipnoza in strma pot do zdravja

Kombinacija različnih oblik zdravljenja, vključujoč alternativno medicino, je mnogim na stežaj odprla vrata v prihodnost

Novo podčetrško termalno kopališče se košati v svojem razkošju, depandanse Atom-ska vas vabljivo mežikajo v turbno sivino jesenskega, že z zimo zaznamovanega dne, parkirišča med starim hotelom in cesto so polna, krize torej ni čuti. Iz hotela prihaja mož v beli halji, vzravnani zamišljeno in počasi koraka proti termam. Dr. Lojze Medved, na poti do ozdravitve zadnji up mnogih.

Po poti, kjer je ubiral korake dr. Lojze Medved, so pred časom pripeljali šestindvajsetletno dekle, ki je bilo štiri leta priklenjeno na posteljo. Zdravila se je na različnih klinikah, iskala pomoč pri mnogih, znanih evropskih strokovnjakih, obupovala, se zatekala v brezčutnost in odpovedovanje... V Nemčiji so ji svetovali zdravljenje doma, v Sloveniji, ji omenili Podčetrtek, Atomske toplice. S kombiniranim zdravljenjem, kakršnega že dolgo izvajajo – in nenehno izpopolnjujejo – jim je dekle po treh tednih uspelo spraviti na noge, po dveh mesecih še na smuči, po enem letu se je poročila in rodila zdravega, krepkega Gorenjca. Lani se je dekletu pridružil štiriintri-desetletni Skandinavec. Diagnoza: trda hrbtenica in psoriatični artritis. Ko je po isti

petletnega otroka, ki se mu je v prometni nesreči močno poškodovalo možgansko tkivo. Preiskave so pokazale, da je leva stran pomaknjena na desno in da so možganski prostori zmaličeni in da ni pravega pretoka možganske tekočine. Nesrečni otrok se je dobesedno plazil po tleh, govor je bil nerazumljiv. Po štiriintridesetih dnevih preizkušanja že uveljavljenih metod, predvsem pa pulzirajočega magnetnega polja, ki zmanjšuje edem (oteklino), je otrok začel govoriti, počasi sicer, toda razločno. Končno je tudi shodil, držal se je le za prst spremljevalca, kar je bilo seveda bolj moralna vzpodbuda, kot potreba. Deček se bo znova vrnil naslednje leto. Vrnili, da bi zakorakal v novo življenje...

Atomska voda – izziv

Z doktorjem Lojzetom Medvedom sediva v ambulanti za samoplačnike, kjer stvari naravnost silijo vate. S stene pogleduje Jakčev portret sogovornika.

»Skušal sem mu pomagati po svojih močeh, odpraviti posledice hude prometne nesreče, ki mu je prizadejala kolk in na koncu sva bila oba

tek. Za seboj je imel študij akupunkture v treh kitajskih mestih, 1985. leta je opravil doktorat znanosti v Poznańu na Poljskem s področja aerosolne terapije, vdihavanja zdravilnih sredstev, in vse svoje znanje posvetil razvoju takomenovane talasoterapije, vede, ki se ukvarja z izkoriščanjem dobrin morja.

»Glede na to, da sem imel že kar bogate izkušnje z zdravljenjem z morsko vodo, s slanico, je bil Podčetrtek s svojo »atomsko« vodo, ki je vse bolj slovela – in to po pravici – zame velik izziv. Čutil sem, da bi z mojimi spoznanji lahko v Podčetrtku marsikaj naredil in da bi hkrati tudi veliko – pridobil. Nadvse sem bil zadovoljen s spoznanjem, da sem prišel v mlad, zelo prilagodljiv, ambiciozen kolektiv, ki se je pred desetletji stvari lotil takorekoč iz nič,« se je navduševal nad sedaj ne več tako novim delovnim mestom dr. Medved.

Zraslost s kolektivom, kot po navadi rečemo, upoštevanje njegovih želja in vsestranska pomoč so dr. Medvedova pričakovanja povsem potrdili. Razvoj je bil nesluten – kljub krizi in še prej usodnimi dogodki v Sloveniji so bile zmogljivosti v Podčetrtku

s psoriatičnim artritisom in degenerativne spremembe na sklepih, starostne težave. Na voljo so prirodni viri, voda iz »atomskih« vrtin, ki ima poleg vseh lastnosti še eno posebno antibiotičnost. Kopalec ne more dobiti zaradi te lastnosti kakšnih okužb. Klor po izkušnjah v Podčetrtku sploh ne bi potrebovali, čeprav to določa republiški predpis. Klice se namreč dovolj hitro uničijo, da bi lahko bile nevarne. Tako na primer glivica pogine v petnajstih minutah, zelo odporna bakterija pa v stoosemdesetih minutah. Voda ima izredno blag in koristen učinek pri pitju in vpliva na vnetje črevesa, na odprte rane, čire. Tako so precej odprtih ran na zunanjih delih telesa, na videz povsem brezupnih, uspeli pozdraviti – in odpraviti.

V bistvu gre pri zdravljenju za kombinacijo treh terapij, ob pomoči domače vode še z modernimi aparati in alternativno medicino. V Podčetrtku premorejo vrsto najso-dobnejših aparatov, od aparata za avdiovizualno stimulacijo možgan, pulzirajočega magnetnega pola, laserskim pripomočkom (za akupunkturo) do nekaterih manjših, primernih za ambulantno rabo.

»Dolgotrajna bolečina človeka vrže v depresijo,« razvija svoje misli dr. Medved. Z avdiovizualno stimulacijo lahko dosežemo hitro izboljšanje bolezenskega stanja, to pa pomeni tudi za 50 odstotkov skrajšano dobo zdravljenja in enakega odstotka zmanjšanje zdravil. Treba je povedati, da zdravimo še s pomočjo bioenergije, kar počnem kar sam. Bioenergijo je treba znati uporabljati. Dal sem si jo izmeriti in izdelati ojačevalec.«

Potem sva stvar preizkusila kar na licu mesta, postal sem poizkusni zajec. Mesto dotika doktorjeve roke so spreletele občutne vibracije, začutil sem toploto.

»Deluje,« je na kratko odsekal sicer ne ravno redkobesedni doktor.

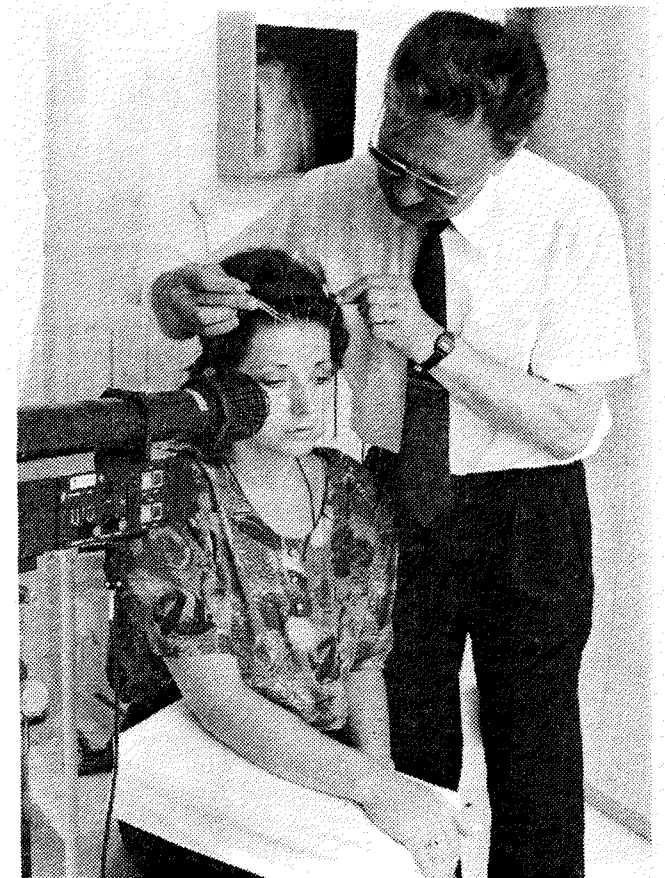
Kombinirano zdravljenje bi brez laserskega aparata bilo osiromašeno. Doktor je nad lasersko akupunkturo navdušen. Ljudje, še zlasti otroci, imajo strah pred iglo, strah pa izniči uspešnost posega. Laser je ob uporabi električne in magnetne akupunkture precejšnja pridobitev, zatrjuje sogovornik in omeni zdravljenje astme in migrene, ki jo ima že tudi vse več otrok, kar zavira duševni razvoj. Ob popolnem sodelovanju pacienta, trdijo v Podčetrtku, je migrena ozdravljiva! To so priznali znani zdravniki in strokovnjaki, tudi pokojni, zdaj priljubljeni doktor Hodalič.

V Podčetrtku, natančneje dr. Medved, pa se ukvarjajo tudi z ročno manipulacijo hrbtenice, kar bi najpreprosteje prevedli v »nategovanje« hrbtenice. Kljub nepri-

jetnemu občutku pacient vstane z mize nekako lahak, brez bolečine, kot prerojen.

Ob vsem večjem porastu takomenovanih menedžerskih bolezni uporabljajo

navsezadnje ni čudno, če vemo, da je za dr. Medvedom, ko se je preselil v Podčetrtek, prišla kar tretjina njegovih nekdanjih pacientov. Opremljenost s sodobnimi dosežki

Dr. Lojze Medved, dr. med. dr. sc., specialist fiziater, balneolog in akupunkturolog: »Kombinirano zdravljenje zagotovo še ni zadnja beseda, še veliko drugih stvari je...«

v Podčetrtku »nirvana« terapijo s pomočjo avdiovizualne stimulacije, posledica posega pa je popolna osvežitev, doseganje večje kreativnosti in učinkovita obramba pred infarktom. V pacienta prehaja svetloba, vanj vdirajo sugestivni zvoki... »V tovarni Phillips uporabljajo to metodo kot polurno seanso za delavce v marketingu. Ugotovili so, da je prodaja zrastle kar za 45 odstotkov. To metodo dnevno uporabljam tudi na sebi. Ni namreč redko da sem strahotno utrujen...

Glejte, pri vseh teh posegih je nekaj zelo pomembno. Uživamo na tone zdravil. Jaz se jim izogibam. Je pa še nekaj. Če je pacient razbolen, zdravilo gotovo ne doseže tistega učinka, ki ga od njega pričakujemo. Zato ga je treba najprej umiriti: na pomoč pridejo alternativna medicina, akupunktura, bioenergija, skrbeti je treba za telo, tudi s telovadbo, sprehodi, popolna sprostitvev. S tem skrajšamo naposled tudi čas zdravljenja. Najpomembnejše je počutje človeka. Glejte, z avdiovizualno stimulacijo pacienta spravimo v globoko hipnozo, s tem pa v sprostitvev, aktiviramo mu telo, zbistrimo um, praktično osvežimo njegov možganski sistem...«

Zdravilišče Atomske toplice dr. Medveda v ničemer ne ovira. Še več: omogoča mu izpopolnjevanje, še vedno občasno hodi na Kitajsko (zaradi akupunkture), obiskuje seminarje in strokovne tečaje po svetu, prenaša izkušnje v svet in in njega. Je pa res, da postajajo utesnjeni, kar

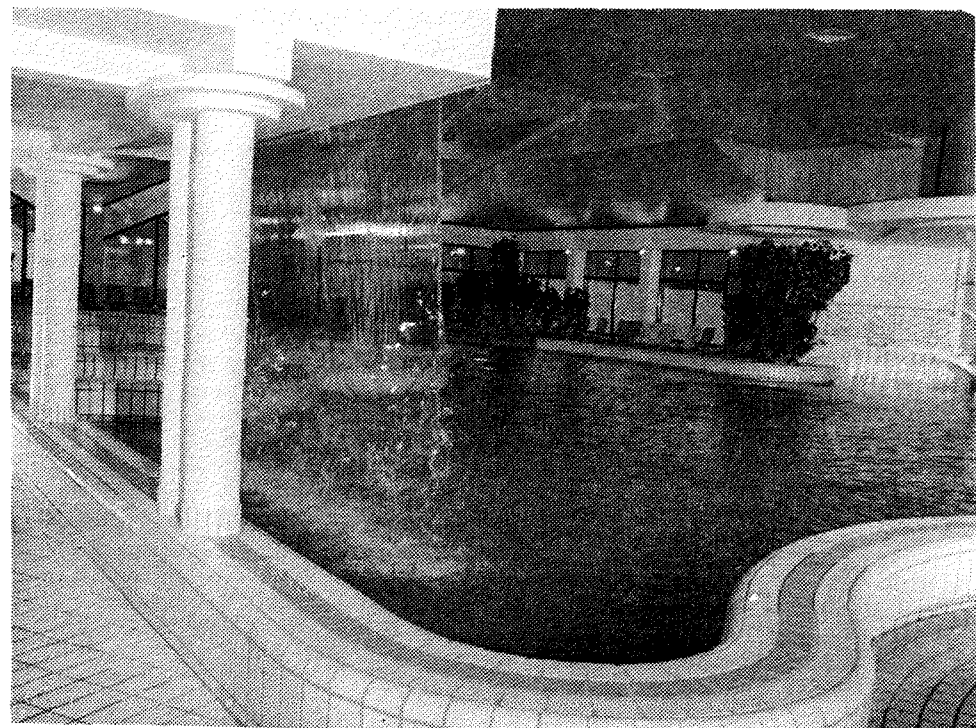
medicinske znanosti je zadovoljiva, slej ko prej pa se bo treba širiti. Nova spoznanja in odkritja so kajpak magnet, žal pa časi niso obetavni, tuji investitorji, ki so čakali le še na podpis za nekatere prepotrebne investicije – pa še naprej čakajo...

Previdnost je mati modrosti, dvom razrešuje stvari: publicitete v primeru Atomskih toplic ni malo in – kot pravimo – papir prenese vse...

»Drži, vprašanje oziroma dvom sta na mestu. Kajpak pri tem ne gre za nikakršno samohvalo, le za pomoč trpečemu in če je temu ustrezno, je človek moje stroke dosegel vse. Treba je preizkusiti tudi tista področja, ki ne uživajo v strokovnih krogih prav velikega zaupanja. Vse primere, nekaj sem jih navedel, sem ustrezno predstavil v naših in tujih strokovnih revijah in jih strokovno vsestransko podprl. Lahko bi naštel dobrih dvajset objavljenih enot s področja mojega delovanja, na vsakem kongresu ali seminarju, kjer sodelujem, pa običajno nastopim z referatom.«

Tako doktor Lojze Medved, ki ima od medvedje čudi morda kvečjemu to lastnost, da zna svojo okolico očarati z elegantno dobrodušnostjo, nalezljivo prijaznostjo, pa tudi zanimiv sogovornik zna biti. V tujini, tako sem izvedel v tistih urah v Podčetrtku, ga priznavajo kot vodilnega alternativnega medicusa v Sloveniji! Najpomembnejše pa je seveda – da ne bi bolelo!

Milenko Strašek

Nov bazen je oblikovan tako, da omogoča hkrati nove oblike zdravljenja.

poti kot mnogi prišel v Atom-ske toplice, je zmozel prehoditi le kakšnih štiristo metrov. Ko je ves navdušen odhajal, prežet z evforično hvaležnostjo, jih je spravil podse deset. Deset kilometrov.

Časopisje je o tem pisalo, se navduševalo, dr. Medved je bil deležen nedeljenega občudovanja, v kateroga pa je, po slovensko kajpada, tu in tam kanila tudi kakšna kaplja pelina. To se pozabi, nepozabno pa je, da si rešil človeka, mu odprl nove možnosti...

In spet se je vse ponovilo, ko so lani pripeljali dečka,

z mojstrom zadovoljna. Posledica tega je ta portret,« pripoveduje »atomski« zdravnik, skrbno izbirajoč besede, ki jih veže v nadvse plastično pripoved z vsemi potrebnimi poudarki, predahi in številnimi primerjavami.

Po skoraj dvajsetletnem službovanju v portoroških Termah, ki jih je pomagal graditi, širiti in strokovno izpopolnjevati z izkušnjami, nabranimi v Sovjetski zvezi, Nemčiji, na Češkem, pa tudi na Kitajskem, v moderno zdravilišče, se je Dolenjec iz Stične znašel pred odločitvijo, ali naj gre v Zreče, Moravske toplice ali v Podčetr-

ves čas polno zasedene, razen seveda tiste dni, ko so, kot pravi doktor Medved, »s strahom poslušali« tankovske novice.«

Skrivnosti – ni!

Uspeh je, dvoma ni. Toda: v čem je uspeh, kje je skrivnost, kaj je balzam za ranjene duše?

Ni magije, ni skrivnosti, ugotavlja dr. Medved. Najpomembnejše je zdraviti bolečino. Z naravnimi sredstvi, predvsem pa revmatska obolenja vseh oblik, psorize

Mi, fontanotovci

Najbrž nas letos ne bo, 17. decembra, na Suhorju. Tudi nismo bili oktobra pri spomeniku v Korinju in najbrž ne bomo srečali otrok iz Suhorja, ki nam vsakokrat zapojejo priljubljeno partizansko pesem *Ciao, bella, ciao*. Časi niso primerni za organiziranje zletov in mi se raje vključujemo v pomoč pribežnikom v Metliko...

Upamo, da ta prekinitev ne bo trajna. Srčno si namreč želimo zopet priti na Gorjance, v Belo krajino, med ljudi, ki so nas pred toliko leti sprejeli v svoje domove z zavestjo, da smo mi partizani, borci za boljši jutri.

Na Suhorju se je končala naša kalvarija, ko smo štiri mesece v nečloveških razmerah tavalili po primorskih, notranjskih in belokranjskih polosvobojenih ozemljih. Zdaj, ko smo zbrali bogato gradivo o teh časih, vemo, da je bila velika večina teh prostovoljcev starih le 18, 19 let, da jih je bilo 400 iz krajev okoli Trziča (Monfalcone), iz Trsta in iz primorsko-istrskih mestec. Med nami je bilo tudi nekoliko bivših vojakov italijanske vojske ali mobilizirancev iz mnogih pokrajin v notranjosti Italije, pa tudi »stari« partizani iz Goriškega in Trsta, ki so govorili oba jezika. Zdaj se s ponosom spominjamo našega nepozabnega »načelnika štaba brigade« Lada Krašovca, pomočnika komandanta Idričana Vidmarja, novopečenega oficirja Vladimirja Vrabca... In naše priljubljene Mare, ki je tako prizadevno domačinom razlagala, da mi nismo tisti Italijani, ki so jih pred letom 1943 okupirali...

Dvotedenske vaje na Suhorju pod vodstvom polkovnika Petra Kilerja so nas počasi oblikovale v vojakom podobne ljudi. Ne z malim trudom je oficir za zvezo polkovnik Persič – Marko posredoval, da so med borce prišle puške, nekoliko mitraljezov in oblačil.

Potem je zapadel sneg. Na božič smo korakali na položaje, na stran Gorjancev in se tako morali posloviti od gostoljubnih Suhorcev. Borci sosednje, Gubčeve, brigade so nam prijateljsko pomagali živeti se v novo okolje. Kmalu je šlo zares. V sestavi 18. divizije smo sodelovali v vseh operacijah, najprej okoli Novega mesta, pozneje v Suhi krajini, na Kočevskem. Vsega je bilo, uspehov in porazov. Borili smo se tako kot vsi borci 7. korpusa, morda smo bili le malo v težjem položaju, saj smo bili neizkušeni in tudi terena nismo dobro poznali. Prav radi se zdaj spominjamo zmagovalstva na koti pri Smuki, kako nam je zrasla samozavest, ko smo vsi dobili uniforme in primarna orožja! Vesti o bitkah za Trst in Primorje so nas potrlje, toda hoteli smo tja in našim enotam pomagati. Pa se je bilo treba prej vsak dan spopasti s sovražniki okoli Mraševa, Poljubna, Birčne vasi. Na Kočevskem smo se združili z divizijo Garibaldi Natisone in zdaj smo osvobajali Ljubljano. Šele 20. maja smo vkorakali v Trst, ki nas je sprejel resnično navdušeno.

Spomini, spomini... Zdaj se srečujemo na pogrebnih tovarišev fontanotovcev, v nas pa še vedno živi čas, ko se je rodila naša brigada in ko smo prisegli zvestobo ideji svobodnih narodov.

Mario Abram

Na dveh simpozijih v Brescii

Okupacijski sistemi in kolaboracija

Pred tremi leti so me prijazno povabili, naj sodelujem na znanstvenem posvetovanju Italija v vojni 1940–1943 pri Fondaciji knjižnica arhiv Luigi Micheletti v Brescii. Takrat sem mislil, da se ta sklad imenuje po kakšnem človeku iz gibanja za združitev Italije v 19. stoletju. Bil pa sem prijetno presenečen, ko sem zvedel, da gre za industrialca in nekdanjega partizana Michelettija, ki je po drugi svetovni vojni začel zbirati zgodovinsko gradivo, knjige itd. Z denarjem in prizadevanjem je ustvaril pravi inštitut, in to za »arheologijo« in zgodovino industrije, v Lombardiji za zgodovino pokrajine Brescia in za zgodovino druge svetovne vojne. Sposoben je, da s pomočjo pokrajinske in regionalne uprave prireja celó mednarodna znanstvena posvetovanja, izdaja lastno revijo in objavlja tudi zgodovinske študije v knjižni obliki.

Septembra 1989 je Michelettijev inštitut priredil večdnevno znanstveno posvetovanje o Italiji v vojni 1940–1943. Posebna zanimivost posvetovanja je bila, da je z več strani poskušalo osvetliti temeljna področja žitja in bitja Italijanov v drugi svetovni vojni. Takrat sva bila iz inozemstva povabljena kot referenta prof. Frederick William Deakin in jaz. Imel sem referat Italijani v Sloveniji 1941–1943, v katerem sem

predstavil italijanski okupacijski sistem v Ljubljanski pokrajini. Objavljen bo v zborniku, ki bo izšel konec tega tedna. Pred tem posvetovanjem so imeli v inštitutu že posvetovanje o Italijanski socialni republiki 1943–1945, na katerem ni bilo referentov iz takratne Jugoslavije, saj noben del našega ozemlja ni bil v omenjeni republiki.

★ ★ ★

Z mojim referatom je bil prireditelj posvetovanja, gospod Micheletti, ki ni dovolil, da ga kličem gospod (moral sem mu reči compagno), zadovoljen. Bil je namreč bolj utemeljen kot drugi referati, saj je pri nas italijansko gradivo iz druge svetovne vojne bolj dostopno kot v sami Italiji, poleg tega mi je pred tem izšel zbornik dokumentov Fašisti brez krinke, v katerem sem poleg objave dokumentov prikazal tudi italijanski okupacijski sistem v Ljubljanski pokrajini. Zadovoljen je bil tudi moj prijatelj prof. Ezio Martin, ki je del vojne preživel kot častnik italijanske vojske na Primorskem in me je prišel poslušat iz Pinerola v Piemontu.

Zato so me tudi povabili k sodelovanju na mednarodnem znanstvenem posvetovanju Kolaboracionizem s silami Osi v Evropi (1939–1945), ki je bil v Michelettijevem inštitutu

v Brescii 24. in 25. oktobra letos. Zaposlili so me za referat o slovenskem kolaboracionizmu v Sloveniji in Julijski krajini in sem ga tudi pripravil. Za objavo sem ga pripravil v italijanščini (23 strani); v času, določenem za povzetek na simpoziju, sem ga predstavil v nemščini – enem izmed treh jezikov posvetovanja. Referate in razpravo so namreč simultano prevajali v italijanščino, nemščino in angleščino, za kar je poskrbel Göthejev inštitut iz Milana.

Čeprav naj bi to posvetovanje obravnavalo predvsem problematiko zgodovinskih virov o kolaboraciji, je večina referentov (zlasti če je bil za neko državo en sam referent) morala najprej predstaviti okupacijski sistem, razmere za nastanek kolaboracije in njene glavne oblike ter šele nato prikazati problematiko zgodovinskih virov. Tako sem storil tudi jaz. Vprašanje je, koga bi npr. zanimal referat (sicer omejen na največ 30 strani) samo o problematiki virov npr. za MVAC, Slovensko domobranstvo, Slovenski narodni varnostni zbor, Gorenjsko samozaščito, četništvo itd., če ne bi prej nič slišal o razmerah, v katerih se je našel slovenski narod pod okupacijo, o razcepljenosti slovenske družbe pred njo, o taboru nasprotnikov upora in NOB, o nastanku, bistvu, moči in usodi omenjenih

slovenskih oboroženih formacij. Končno pa se kolaboracija ni omejevala samo na te oborožene oddelke in je zajemala tudi druga področja. Temu posvetovanju naj bi čez leto, dve ali tri sledilo novo, še širše znanstveno posvetovanje o vsebini in oblikah kolaboracije, njenih skupnih potezah in tudi posebnostih v posameznih evropskih državah.

Uvodni referat na posvetovanju je imel tudi zunaj Italije znani profesor s florentinske univerze Enzo Collotti. Z njemu lastno širino je predstavil »zasnovo kolaboracionizma v zgodovinskih proizvodnji.« Mimogrede naj omenim, da je pred petnajstimi leti Collottijevo pričevanje zelo upoštevalo tržaško porotno sodišče v sodni obravnavi proti nacističnim zločincem iz tržaške Rižarne. Nato so sledili referati o Nemčiji (referenti iz Münchna, Berlina, Freiburga), Italiji (ref. iz Rima, Milana, Brescie), Franciji (ref. iz Ženeve in Pariza), Nizozemski (ref. iz Amsterdama) Belgiji (ref. iz Bruxellesa), Sovjetski zvezi (ref. iz Moskve), Čehoslovaški (ref. iz Prage), Poljske (ref. iz Varšave), Jugoslavije (ref. iz Ljubljane in Trsta) in na koncu še posebej o virih v Italiji (ref. iz Rima, Parme, Milana, Florence in Brescie). Skupno je bilo 17 referatov; iz že objavljene programa je izpadel le referat o Norveški, ker re-

Vid Vremec:

1.

Bil je le farsa

Ob petdesetletnici drugega tržaškega procesa

Na Primorskem je imel protifašistični odpor med obema vojnama svojstvene vzroke in značilnosti. O teh bom omenil nekaj pomembnih dogajanj, ki so tako ali drugače pogojevali tudi ta proces.

Po vsiljeni rapalski pogodbi, ki sta jo leta 1920 podpisali Italija in kraljevina SHS, so po Julijski krajini, Zadru in nekaterih jadranskih otokih zavladale slabe razmere. Obljube vodilnih italijanskih generalov nad 500 tisočim Slovincem in Hrvatom so bile velike, stvarnost pa je bila drugačna...

Najprej so po zaradi strahotne prve svetovne vojne močno prizadetem ozemlju uvedli strogo vojaško upravo, ki je kot uradovadni jezik dovoljevala le italijanščino – ne glede na narodnostno sestavo prebivalstva. Februarja 1919 pa so okrog 1000 pomembnih osebnosti slovenske in italijanske narodnosti obtožili, da so nevarni novi oblasti in jih iz rojstnih krajev izgnali, celo na otok Sardinijo, kjer so bile razmere strahotne; zato so mnogi Primorci bili prisiljeni emigrirati v Jugoslavijo. Leta 1919 pa je v Italiji bilo vedno bolj čutiti vpliv fašistov oz. njihovega vodje Mussolinija; v primorskih krajih se je pojavilo že prvo nasilje. Zloglasni škvadrasti so oboroženi v tovarnjakih drveli skozi slovenske vasi in napadali sedeže in pripadnike delavskih organizacij, pa tudi slovenske in hrvaške organizacije in društva. Nasilje se je nadaljevalo v obliki napada na sedež komu-

nističnega glasila Delo v Trstu in narodnega glasila Edinost, 13. julija 1920 pa so v Trstu požgali slovenski Narodni dom, s tem pa uničili vse dragoceno premoženje, ki so ga v tem domu ustvarili Slovenci s svojim kulturnim in drugim delovanjem.

Vsem tem ukrepom je seveda sledil upor – narodnozavednih Slovencev, pa tudi naprednih Italijanov. Tako je znan upor v Marzigradu in okoliških vaseh, kamor so 15. maja 1921 ob parlamentarnih volitvah prišli koprski fašisti strahovat prebivalce. Domačini so štiri izmed njih pobili, druge pa ranili in pognali v beg. Tedaj in pozneje so tudi sami imeli štiri žrtve, povračilni ukrepi pa so bili ostri.

Konec oktobra 1922 je v Italiji z znamenitim pohodom na Rim fašizem prevzel krmilo državne oblasti in na tem obsejnim območju poskušal korenito izbrisati narodnostno identiteto našemu življu. Ta pa je bil v svojih prizadevanjih za ohranitev slovenskega jezika in kulture zelo dejaven. Ker je režim nekaj časa še dovolil obstoj in delovanje takih društev in organizacij, so jih Slovenci v Gorici združili v Zvezo prosvetnih društev, v Trstu pa je iz prosvetnih in mladinskih društev nastala Zveza mladinskih društev. V okviru komunističnega gibanja je živahno deloval Ljudski oder, ki je med slovenskimi socialisti deloval že v avstrijskih časih, po prvi svetovni vojni pa je na Primorskem bilo 64 njegovih podružnic.

Raznarodovalni ukrepi oblasti pa niso ponehali. Na območju tržaške občine je na primer tamkajšnji župan prepovedal vse nagrobne napise v slovenskem jeziku, kraljev dekret marca 1923 pa je odpravil vsa slovenska ledinska in krajevna imena in jih zamenjal z italijanskimi – mnoga so zvenela prav čudno in tudi niso ustrezala svojemu izvirnemu pomenu. Poseben ukrep je bilo tudi odstavljanje slovenskih sodnikov, ki niso obvladali italijanskega jezika oziroma uvajanje posebnega izpita zanje.

V šolstvu so bili fašistični ukrepi prav drastični. Do šolskega leta 1927/28 so v vseh 400 slovenskih in hrvaških šolah v Julijski krajini, Zadru in nekaterih jadranskih otokih ukiniteli pouk v materinem jeziku, s tem pa tudi odpovedali zaposlitev številnim slovenskim in hrvaškim prosvetnim delavcem – mnogi izmed njih so se pridružili emigrantom v Jugoslavijo.

Število vseh, ki so prebežali v Jugoslavijo, pa se je povzpelo do 100 tisoč. Izdajali so svoje glasilo Istra, v katerem so dosledno razkrinkavali fašistično brezpravje in trpljenje našega ljudstva. Precej slovenskih železničarjev so oblasti premestile daleč od rojstnega kraja, vsa pomembna javna, obrtniška in druga delovna mesta pa so zasedli prišleki iz notranje Italije.

Prvo politično delovanje

Leta 1921 so na kongresu v Livornu ustanovili Komunistično stranko Italije, ruska oktobrska revolucija je imela v Italiji vpliv, revščina, brezposelnost sta bili v Italiji veliki. Ob vsem tem se je tudi v naših krajih razmahnilo komunistično gianje, med drugim pod vodstvom Ivana Regenta s Kontovela. Leta 1924 so bile parlamentarne volitve s prvima slovenskima komunističnima poslancema. Parlamentarna demokracija v tedanji italijanski politiki pa je bila na moč kratkotrajna, predvsem pa navidezna. Fašistični režim se je vedno bolj prizadeval v svoje vrste vključiti slovensko prebival-

stvo, če ne drugače, pa s prisilnim vpisovanjem slovenskih otrok, tudi predšolskih, in mladine v tako imenovane Figli dela Lupa in Balilla.

Po letu 1926 so objavili izredne fašistične zakone, ki so prepovedovali obstoj in delovanje komunističnih in drugih nefašističnih strank. Ustanovili so posebno sodišče v Rimu, odvzeli poslansko imuniteto našim demokracičnim poslancem, ukiniteli slovenski tisk, za preganjanje protifašistov pa ustanovili posebno politično policijo OVRA.

Zdaj je delovanje zavednih Primorcev potekalo ilegalno; na Tržaškem so sklenili or-

Pred letom 1941 je v Trstu in Gorici izhajalo veliko časopisov v slovenščini.

ferenta ni bilo iz prometnih razlogov.

Poleg mene sta o kolaboracionizmu v Jugoslaviji govorila še prof. Teodoro Sala in raziskovalka Tatjana Crisman Malev iz Trsta. Prvi je predstavil odnose med četniki in Italijani v Jugoslaviji (1941–1943) – viri in smeri raziskave, druga pa o oblikah makedonskega kolaboracionizma (med Pavelićem in Mihajlovom), tj. o problemu Vanče Mihajlova iz VMRO. Tako je za Jugoslavijo manjkalo kar precej tem, npr. za Srbijo (nedičevstvo, ljotičevstvo, četništvo), Slovensko primorje in Istro (italijanski kolaboracionizem) itd.

Razprava se je vrtela bolj okoli metodologije raziskovanja pojva kolaboracije; bilo je koristno zlasti to, kar so o metodologiji povedali nemški kolegi, glede novih virov pa tisto, kar je povedal kolega iz Moskve.

Posvetovanje je pokazalo, da je vprašanje preučevanja kolaboracionizma še vedno zanimivo za zgodovinarje in da ime kolaboracionizem za ta pojav nikakor ni neustrezno, kot mi je pred leti na nekem posvetovanju v Bolzanu z ihto skušal oporekati neki nemški desničarski politolog. Nasprotno: ravno nemške zgodovinarje je na posvetovanju v Brescii najbolj zanimala čimbolj popolna in objektivna proučitev tega pojava. Zato se ne smemo čuditi, a Institut für deutsche Geschichte v Berlinu pripravlja za pomlad 1992 novo znanstveno posvetovanje Okupacija in kolaboracija.

dr. Tone Ferenc

Aktivist, partizan in uspešen direktor

Med nami so ljudje, ki so vse življenje nadvse vestni, prizadevni, polni vzpodbud, ki tako rekoč ne poznajo počitka, ki jim tudi življenjske težave, bolezni, upokojeve in starost ne spreminjajo življenjskega ritma. Tak je ljubljanski Tržičan Štefan Urbanec-Štefko, klen, pokončen, veder in čil osemdesetletnik. Kadar je potrebno pripraviti razstavo, oblikovati značko ali plaketo, napisati diplomu ali kakšne napise, fotografirati, pripraviti dokumentacijo iz NOB ali z umetniškimi črkami poslati izpisano čestitko soborcu, je Štefko tisti, ki to z velikim veseljem, ljubeznijo in pozornostjo naredi.

Štefan Urbanec-Štefko se je rodil v Bistrici pri Trziču. V delavski družini jih je bilo veliko, zato se je težko pobijal, kar mu je ostalo v krvi. Družina je bila napredna in vsi otroci so telovadili pri tržičkem Sokolu, Štefko pa je bil zaljubljen tudi v gore, preizkušal se je v telovadbi in smučanju. Od otroških let je vžljubil knjigo, po končani meščanski šoli pa je želel na tehnično šolo, saj je imel izredno veselje in sposobnost za risanje. Toda, sredstev ni bilo in kot najstarejši je moral v službo. Zaposlil se je v tovarni Petra Kozine v Trziču – danšnjem Peku. Zaradi vestnosti in sposobnosti je postal glavni kalkulacista in v Trziču aprila 1941 dočkal polom Jugoslavije.

Življenje med okupacijo se je povsem spremenilo.

To je bil pretres za omahljivce, pa možnost pokončne, trdne poti za zavedne in domoljubne ljudi Urbančevega kova. Povezal se je z OF, ki jo je vodil prof. Šter. Toda že 1942 so bili izdani in zaprti so jih v Begunjah, kjer jih je zasliševal gestapovec Druschke. Predsednik OF Tržiča Šter je bil obsojen na smrt, ostali pa na zaporno kazen, ki jo je preстал v Krautu.

Ko se je Štefko vrnil v Trzič, je z ilegalnim delom nadaljeval. Junija 1944 je vstopil v 4. bataljon Gorenjskega odreda. Postavili so ga za kulturnega referenta in nekaj dni pozneje je v gozdu, pod smrekami, izšel četni časopis »Sel naših gora«, ki ga Štefko še danes skrbno hrani. Oktobra 1944 je Štefko dobil odgovorno in zahtevno nalogo, da v Jelendolu prevzame vodstvo vojaške tehnike Kokrškega odreda, ki je bila le nekaj kilometrov izven Tržiča, nad znano Dolžanovo sotesko. V skrbno pisanem ohranjenem dnevniku je Štefko zapisal, da so razmnoževali radijska poročila, izdajali pesmarice, plakate,

tiskovine s ponarejenimi pečati, trosilne letake in parole, krasili so dvorane obmitingih in drugo. V dnevniku, v oktobru 1944, preberemo: »... V načrtu smo imeli in izdelali smo 350 izvodov v usnje vezane parti-zanske pesmarice »Naša pesem«. Obsegala je 100 strani s sedemdesetimi pesmi. Talentirani ilustrator Franček je začel upodabljati vinjete in ilustracije za vsako pesem...« (to so prva umetniška dela 16-letnega Franceta Slane, danes znanega slovenskega akadem-skega slikarja). Arhiv tehnike, ki ga je ohranil Štefko je za zgodovino NOV tržičkega območja neprecenljive vrednosti.

Takoj po osvoboditvi so Štefana Urbanca-Štefka izvolili za predsednika narodnoosvobodilnega odbora okraja, nato za sekretarja mestnega komiteja in župana mesta Tržič. Obenem je bil septembra 1945 imenovan za direktorja tovarne Peko z odgovorno nalogo, da tovarni vrne nekdanji sloves. Skupaj s sodelavci mu je to tudi uspelo in do 1956. je podjetje dvakrat dobilo priznanje kot najboljše v Jugoslaviji. Direktorska mesta in družbenopolitične funkcije so se kar vrstile: direktor Tria, Runa, Industrije obutve, Zvezde in tovarne Utok v Kamniku, kjer je po triindvajsetih letih direktorjevanja leta 1968 odšel v pokoj. Toda, čez dve leti so ga poklicali, da drugič reši tovarno Runo iz Tržiča. V Ljubljanskem dnevniku je bilo 26. 6. 1971 zapisano: »... Z novim letom je postal prisilni upravitelj Runa, nekdanji dolgoletni uspešni direktor Štefan Urbanec. Očitno mu je ostalo še veliko življenjske

energije, ki jo rade volje žrtvuje za rešitev Runa. V pol leta je dosegel neverjeten uspeh: poravnava z upniki. Prisilna uprava bo v Runu končana 31. junija...« In Runo je izplaval! Toda, ne pozabimo, da je od teh dogodkov že polnih dvajset let, Štefko pa je še vedno delaven in kreativen kot nekdanj.

Predolgo bi bilo opisova-

nje vseh družbenopolitičnih funkcij, odlikovanj in priznanj, ki jih je Štefan Urbanec-Štefko opravil in zaslužen dobi. Na Štefanov dan, konec decembra, ko bo v krogu svojih domačih in najbližjih, svojih soborcev in prijateljev praznoval 80. rojstni dan, ti, Štefko, še v naprej želimo zdravja in še mnoga leta!

Miloš Rutar

Matere z otroki v domu ZZB NOV v Banjolah

Grozote vojne v sosednji Hrvaški so najbolj prizadele nemočne otroke in skrbne matere. Zato je pomoč tem najbolj potrebna. Znano načelo »kdor takoj da, dvakrat da«, velja v tem primeru še posebej. Na pobudo organizacije ZZB NOV Ljubljane in v dogovoru s predstavniki mesta Ljubljane, občine Pula, Ministrstva za delo Republike Slovenije in Republiškimi štabom za civilno zaščito samo sprejeli v svoj Počitniški dom – Hotel Cintinera v Banjolah begunce iz vojno ogroženih in porušenih krajev Hrvaške.

V našem počitniškem domu je že dobilo toplo in varno zatočišče 280 beguncev. Med njimi je 156 šoloobveznih otrok, 17 dojenčkov in 103 matere. Pričakujemo pa še 150 beguncev. Vsem je zagotovljeno ogrevano bivanje, hrana, higiensko in zdravstveno varstvo. Šoloobveznim otrokom do 4 razreda, pa je organiziran šolski pouk v domu.

Materialne stroške njihovega bivanja je prevzela Slovenija – Ministrstvo za obrambo in štab za civilno zaščito. Skrbništvo in ostalo pa socialne službe občine Pula ter zaposleni delavci doma.

Ob nedavnem obisku delegacije mestne skupščine in or-

ganizacije ZZB NOV mesta Ljubljane, pod vodstvom podpredsednika IS Jožeta Jeraja smo vprašali nekatere matere o njihovem počutju. Z ožimi in zaskrbljenimi odgovori so nam matere povedale:

Branka Krajanovič: »Tu nam je lepo, hrana in namestitev odlični«, Darja Vidov: »Vse je lepo, lepa vam hvala za vse«, Draga Keles: »Hrana je dobra, ljudje so z nami zelo ljubeznivi, najlepša vam hvala«.

Vse pa so zaskrbljene in užaloščeno spraševale: »Zakaj se vse to dogaja, zakaj nam rušijo domove, za koga in do kdaj, se bomo lahko vrnilo na svoje domove, itd., itd.?

To so težka in odgovorna, pa tudi najpomembnejša vprašanja, zlasti za prizadete matere, na katera pa jim tudi obiskovalci nismo znali dati zadovoljivega odgovora. To lažili smo jih in jim v okviru možnosti zagotavljali vso pomoč in podporo, ki so jo še kako potrebne. Pomoč za preživetje, za mir in ne za vojno.

Vključimo se v pomoč najbolj prizadetim! Vse informacije na Mestnem odboru ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7, telefon 125-241.

Stane Vrhovc

ganizirati organizacijo Borba, drugod na Primorskem pa TIGR. Njihov namen sta bila uničevanje vrtcev in šol, ki so služili za leglo potujčevanja, in boj zoper fašistične veljake in ovaduhe. Imeli so okrog 100 akcij v Trstu in na podeželju, njihovo glasilo Svoboda pa je ilegalno izhajalo kar trinajst let.

Zal je OVRA uspela aretirati več njenih članov. Posebno fašistično sodišče se je iz Rima »približalo« v Trst, njihova zasliševanja pa so bila polna nasilja. Obsojence so obsojali na smrt, Ferda Bidovca, Alojza Valenčiča, Zvonimira Miloša in Franja Marušiča pa so 6. septembra 1930 na prvem tržaškem procesu obsodili ust elili na bazoviški gmajni. Ta proces je močno odjeknil doma in v svetu – val ogorčenja in obsodbe fašističnega režima so zadržale sojenje drugi skupini obtožencev za celo leto.

Komunisti v ilegali pa so bili dejavni tudi na druge načine – Ivan Regent je preko Ljubljane in Francije prišel v Sovjetsko zvezo, od koder je na Primorsko pošiljal veliko komunističnega tiska. Adalbert Vrabec-Eden s Krasa je bil zaupnik CK komunistične stranke Italije za Julijsko krajino, študent Albin Vodopivec iz Kamenj na Vipavskem pa je v sodelovanju z brati Ušaljevimi in bratoma Vilharjema razmnoževal ilegalno komunistično glasilo Delo, njihovo delovanje pa so v letih 1933-35 v Renčah in okolici nadaljevali na pobudo Petra Nardina.

OVRA je leta 1934 izsledila in aretirala precej novih komunistov, poseben pomen za tedanja dogajanja na Primorskem pa je bil napad fašistov na Abesinijo 1935.

V Evropi pa je bilo že tudi občutiti špansko reakcijo na nacizem. Zakonito izvoljeni republikanski oblasti so se uprle brigade prostovoljcev iz 53 držav, vanje so množično vstopali tudi Primorci in drugi Slovenci.

Za ilegalno protifašistično delovanje Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini pa je pomenil prelomnico sporazum o akcijski enotnosti, ki so ga voditelji TIGR decembra 1935 sklenili z vodstvom italijanskih komu-

Spomenik na Bazovici štirim ustreljenim rodoljubom.

nistov. Vsaka izmed teh dveh organizacij je svojo politično in organizacijsko samostojnost ohranila, člani TIGR pa so tedaj razmahili boje, tudi za potrebe komunističnega gibanja koristno, delovanje. Ilegalno komunistično gibanje se je razširilo na mesto in deželo, pridružili so se mladi, policijsko nekompromitirani člani, še tretjič se je obnovilo razmnoževanje ilegalnega Dela. Do leta 1940 so se ustanovljale tudi nove slovenske narodno in protifašistično usmerjene mladinske skupine, ki so prizadevno gojile slovensko kulturo, se učile materinega jezika, prirejale shode v naravi. Pod vodstvom Pinka Tomažiča so komunisti v aprilu 1940 v Briščkih pri občinah organizirali svojo pokrajinsko konferenco, na kateri so se do-

govorili o delovanju v vojnih razmerah. Vojna pa je bila, vsaj po dogajanjih v Evropi sodeč, res blizu...

Zasledovanja, zasliševanja, mučenja...

Italijanska protivojunska služba in OVRA sta v začetku 1940 izvedli nov, obsežen, val aretacij; izsledili so člane TIGR iz Ilirske Bistrice, enega člana iz Trsta in dva komuniste italijanske narodnosti iz Milja. Osumljenci italijanskih oblasti »zaradi vojnih dejavnosti v škodo države« so bili sicer pripadniki vseh družbenih slojev, saj je OVRA bila s svojimi evidencami učinkovita. Pri preiskovanju so uporabljali vsa možna sredstva, predvsem nasilje, nekateri so mučenjem podlegli. Neposreden potek takih preiskovanj so nadzorovali tedaj najbolj zagriženi in kruti fašistični komisarij OVRE, med njimi na primer Fortunato Locastro in Gennaro Perla. Politične pripornike so sicer razvrščali na tiste, ki so bili voditelji »iredentističnega« gibanja, ki so za svoja teroristična dejanja (tem so sodili na Posebnem sodišču), uporabljali orožje na tiste, ki so veljali za njihove sodelavce in propagandiste (te so prijavi za policijsko konfinacijo in policijski opomin), manjše število pa so iz ječe izpustili s policijskim svarilom. Nekatere pa so aretirali v italijanski vojski in so jim hoteli soditi ločeno, a so jih pridružili drugim. Posebno obravnavo pa so doživljali obtoženci, ki so bili intelektualci, v glavnem narodni liberalci in krščanski socialisti.

Za sojenje pred posebnim sodiščem v Rimu na podlagi večmesečnih preiskovanj in večkratnih dopisov je dr. Peruzzi, generalni inšpektor javne varnosti za Italijo s sedežem v Milanu, prijavil prav te (dr. Lava Cermelja, dr. Antona Ščuko-Zorka, dr. Todorja Sardoča, Venčeslava Tuto, Angela Kukanjo, odvetnike Franca Tončiča, Slavoj Slavnika, Avgusta Sifligoja, dr. Stanka Vuka, dr. Antona Daneua, prof. Josipa Koso-

vela, učitelja Andreja Čoka, bančnega ravnatelja Štefana Lovrečiča in študente Romana Pahorja, Vladimirja Mankoča, Ludvika Šturma, Borisa Zidariča, Anteja Babiča, Radivoja Bobiča, Viktorja Sosiča in druge). Komunistična skupina prijavljenih pa je obsegala 18 obtožencev:

Pinko Tomažič, Alojz Budin, Srečko Colja, Adolf Uršič, Anton Abram, Albin Dujc, Ivan Gašperič, Janko Vatovec, Vladimir Dujmovič, Alojz Besednjak, Jakob Dolenc, Albin Škrli, Ludvik Požrl, Vid Vremec, Bruno Stanič, Ferdo Rukin, Rudolf Di Leonardo in Giovanni Postogana.

Skupina članov TIGR, ko so jo policijski preiskovalci označili za »teroristično«, je obsegala 19 obtožencev: Franc Bizajl, Mirko Brovč, Leopold Čopi, Ivan Ivančič, Franc Kavš, Ivan Klavara, Simon in Jože Kos, Edvard Mlekuž, Ludvik Prezelj, Srečko Rejec, Jakob Semec, Franc Sluga, Franc Udovič, Jože Ujčič, Marija Urbančič, Ivan Vadal, Friderik Zornik in Viktor Bobek. K tem je še dodati italijanskega vojaka Oscarja Camoreja. Skupaj torej 60 obtožencev, dodati pa jim moramo še deset obtožencev na begu. Manjkala je Danilo Zelen, vodja TIGR, ki je padel 13. maja 1941 v spopadu z italijanskimi vojniki na Mali gori pri Ribnici, medtem ko so njegova soborca hudo ranjenega Franca Kravanjo in Antona Majnika zajeli.

Na vprašanje, zakaj so oblasti tako dolgo časa odlašale za začetkom procesa, je gotovo več razlogov in odgovorov. Svojo težo je prav gotovo imel notranji in zunanji politični in vojaški položaj nacifašistične osi v vojnih razmerah. Prevečala jih je pravcata evforija o skorajšnji zmagi v decembru 1941. Tedaj so bile nemške armade pred Moskvo. Skupaj z italijansko vojsko so tudi pričakovali da bodo premagali zavezniške v Severni Afriki. Zaradi tega jim je preostalo le še tem »zagriženim notranjim sovražnikom« zadati dokočni milostni udarec.

(nadaljevanje in konec prihodnjic)

Spomin na SPŽZ

Na svoj način so petdesetletnico vstaje in OF v začetku novembra počastile nekdanje udeleženke 1. kongresa Slovenske protifašistične zveze. Pred 48 leti se je namreč nad 160 žensk iz vseh krajev Slovenije zbralo v dolenski vasi Dobrnič, da bi skupaj laže uresničile svoje napredne ideje.

Letos je med domačine prišlo sicer zmanjšano število nekdanjih delegatk, aktivistk in sedanih predstavnic strank. Obiskale so spominsko sobo 1. kongresa, položile cvetje k spomenikom padlim in prižgale svečke na grobovih delegatk. Po poz-

dravnih besedah predsednika krajevnega skupnosti in predsednika skupščine občine Trebnje je na pomen udeležbe žensk v družbenem proizvodu opozorila Mara Rupena Osolnik, prva sekretarka SPŽZ, članica predsedstva RO ZZB Slovenije Tilka Blaha pa je povedala, da bodo leta 1993 med drugimi srečanju ob 50. letnici posebej poudarili tudi pomen tega kongresa, srečanja pa bi morala biti prireditve vseh, ki so se nekdanj borile za pravice žensk in vseh, ki se žele zdaj vključiti v aktivno delo. Sklepi in analiza 1. kongresa SPŽZ so namreč aktualni

tudi danes, je povedala predstavnica frakcije za pravice žensk Angelca Murko.

V spontani razpravi so se s tem strinjale tudi vse udeleženke, saj so dejale, da bi se nekatere današnje stranke morale namesto z omalovaževanjem pridobitev NOB raje prizadevati za boljše gospodarske razmere in mir. Širši javnosti so napisale pismo, v katerem izražajo solidarnost s hrvaškimi ženami, opozorile pa so tudi na bližajoče se volitve, na katerih na j bi izvolili več žensk v skupščinske in druge organe oblasti. Pogovarjale so se tudi o ukinjanju posebne zdravstvene zaštite udeležencev NOB, veliko načrtov pa so podale za proslavitev 50-letnice tega kongresa in tudi izvolile odbor za organizacijo srečanj.

Udeleženke so Dobrnič zapuščale s prijetnimi vtisi in z željami, da bi se položaj žensk v današnjem svetu res izboljšal.

Dragica Braniselj-Rome
Angelca Ziberna

Ob drobnem jubileju

Člani mešanega pevskega zbora Društva upokojencev Moravče so peto obletnico delovanja proslavili s koncertoma v gasilskem domu Žeje – Trojica in Partizanskem domu v Moravčah.

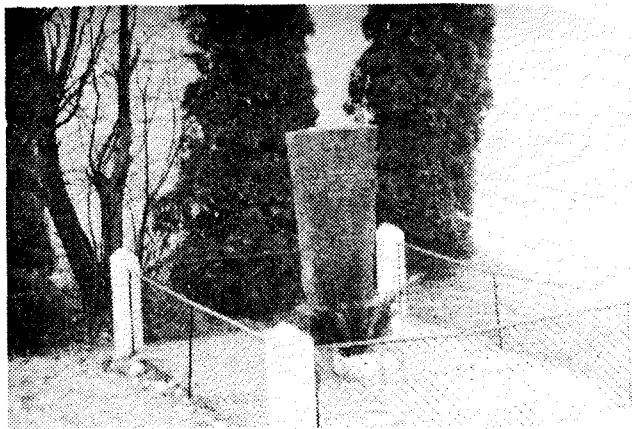
Udeležba vaščanov je bila zaradi slabega vremena in nezaanimosti bolj pičla, čeprav so na koncert povabili tudi moški pevski zbor KUD Tine Kos iz Moravč in citrarje. Domači pevci so zapeli pod vodstvom Alojza Štefana dvanajst pesmi, upokojenka Francka Kosmač pa je recitirala. Na koncu koncerta so sedmim članom podelili Gallusova bronasta odličja, pripravili pa so tudi zabavno srečanje.

Člani zbora vabijo medse nove pevce (vaje so vsak torek zvečer v društvenem domu)!

Besedilo in posnetek: Jože Novak

Prekmurskemu junaku v spomin

Letos mineva petdeset let, odkar so madžarski žandarji v gozdčku pri Gančanih pri Beltincih ustrelili sekretarja KPS za Prekmurje, kasnejšega narodnega junaka Štefana Kovača-Marka iz Nedelice. Ob tem so člani beltinske borčevske organizacije priredili slovesnost. Ob spomeniku v Gančanih so se zbrali domačini, predstavniki in predsednik murskosoboških borcev, prišel pa je tudi Kovačev sodelavec iz revolucionarnih dni Kolman Cigut. Predsednik domicilnega odbora OF za Prekmurje Ludvik Černi je spregovoril nekaj besed v spomin na Štefana Kovača, srečanje pa se je nadaljevalo v Beltincih.

Besedilo in posnetek: Jože Žerdin

Razstava barvnih diapozitivov v Radovljici

Foto kino zveza Slovenije je letos zaupala Foto kinu klubu Radovljica organizacijo 17. republiške razstave diapozitivov formata 5x5, obenem pa so člani domačega kluba priredili tudi tradicionalne medklubske razstave barvnih diapozitivov formata 6x6. V sodelovanju z občinsko ZKO in ZOTK Radovljica so v Radovljici in Jesenicah priredili projekcijo razstavljenih izdelkov. Letošnja jubilejna 10. medklubska razstava »Barvni DIA 6x6« je

v bistvu mednarodna, v podobni obliki pa jo je Foto klub Radovljica organiziral leta 1977. Organizatorji upajo, da bodo v sodelovanju vseh fotoamaterjev v domovini in prijateljev na tujem tudi v prihodnje še nadaljevali s prirejanjem takšnih razstav v Radovljici. Letos so razstavili najboljše dela, nagradili pa bi tista, ki iščejo povsem nove izrazne možnosti in ki so izvirna.

Ob tej priložnosti so domači organizatorji izdali katalog Foto informator št. 4 v 300 izvodih, ki sta ga opremila in uredila Ivan Pipan in Matej Rupel, natisnila Tiskarna – knjigovoznica Radovljica. Celotno prireditev in katalog so finančno omogočili: Intertrade Sistemi, Kefo Ljubljana, Lepa Vida – prodaja Bled, Zavarovalnica Triglav, Trgovina Sitar Sp. Otok pri Radovljici, Optika M Radovljica, Trgovina Srečo na Zgoš pri Begunjah, Galerija Kamen Radovljica, Studio za fotografijo in video Radovljica, Gostilna Lectar, Gostilna Kunstelj iz Radovljice in Cafe Peter Pan Krpin – Begunje.

jr

Srečanje v Piranu

V Piranu so se pred kratkim zbrali borci in borke, starejši od sedemdeset let; srečanje je tradicionalno in ga doslej ni odpravilo nobeno pomanjkanje denarja ali nenaklonjenost pridobitvam NOB. Kratek nagovor udeležencem je imel predsednik krajevnega organizacije ZB Stojan Ražem, ki je poudaril, da so borci nadstrankarska organizacija, ki pa zvesto spremlja vsa dogajanja v današnji družbi. Na zakuski so malo poklepali in tudi potožili, da vojaški upokojenci že dva meseca niso dobili pokojnine, za kar je kriva po njihovem mnenju tudi naša republika. Pristojni bi o tem morali prizadeti vsaj obvestiti, saj bodo to sicer izkoristili nasprotniki osamosvojitve Slovenije.

M. K.

Žarko Žbogar

Spomenik Antonu Ferjanciču-Zvonetu

V Piranu so preteklo soboto odkrili dopisni kip slovenskemu narodnemu heroju Antonu Ferjanciču-Zvonetu. Spominske slavnosti so se ob sorodnikih, znanih in prijateljih udeležili številni soborci ter borčevske delegacije iz vse Primorske, zamejstva in hrvaške Istre. V imenu piranskih borcev jih je nagovoril Pavle Šuc, pozdrave Zvonetove rojstne Vipavske pa je prinesel Just Andrič, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Ajdovščina.

Kip – oblikoval ga je akademski kipar prof. Jože Pohlen – je odkril Lado Pohar, podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije. Opisal je življenjsko pot Antona Ferjanciča in opisal njegov lik človeka, borca in tovariša. Spomnil je, da doživlja Ferjancič – legenda primorskega partizanstva – pomnik ravno na 50. obletnico, ko se je kot pribežnik iz italijanske vojske novembra 1941 pridružil prvi primorski partizanski četi.

Pohar je opozoril na vse pogostejše pojave skrunjenja partizanskih pomnikov (nedavno v Ankarani kip Aleša Beblerja Primoža) in se vprašal, kaj odgovoriti na take in druge ponavljajoče se nizkotne napade na NOB, njegove voditelje in akterje. »Morda staro resnico – je poudaril – da narod, ki ne zna ceniti svoje zgodovine, ki ne spoštuje junaških, domoljubnih dejanj svojih velikih mož iz preteklosti, tudi velike prihodnosti nima. Najmanj pa to, da s takimi ne civiliziranimi ravnanji pač ne moremo uživati ugleda v mednarodni skupnosti.«

V kulturnem delu prireditve je sodeloval piranski moški pevski zbor. Spomin narodnega heroja Ferjanciča je počastila tudi častna četa teritorialne obrambe južno-primorskega območja.

L. P.

Koroški pokrajinski muzej – 40 let

Letos je minilo že 40 let, odkar je bil v Slovenj Gradcu ustanovljen okrajni muzej NOV. Ustanovil ga je Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec, uradno je začel delovati aprila 1951, zbiranje gradiva pa se je začelo že takoj po končani vojni. Zasluge, da je prišlo do ustanovitve, je imel Bogdan Zolnir, ki je takoj po vojni na območju Mislinjske, Mežiške in Dravske doline; pozneje se je zbiranje preneslo tudi na zamejsko Koroško. Bogdan Zolnir je postal prvi ravnatelj muzeja in ga vodil do leta 1974, ko je odšel v pokoj. Za njim ga je nekaj mesecev upravljal prof. Jože Potočnik, nato do leta 1980 kot honorarni ravnatelj prof. Ferdo Fischer, do leta 1986 pa dr. Risto Stojanović.

Muzej se je medtem prostorsko razširil še na sosednjo stavbo, tako da ima danes skupno okrog 500 kvadratnih metrov razstavnih in delovnih površin, razširil se je kadrovsko ter se leta 1980 tudi odcepil od Zavoda za kulturo Slovenj Gradec in postal samostojna delovna organizacija – Koroški pokrajinski muzej revolucije. Zaradi novih razmer je pred nekaj leti med delavci muzeja prevladalo spoznanje, da muzej kot ta-

ko ozko specializirana ustanova ne bo mogel več delovati. Ker na območju koroške regije ni bilo ustanove, ki bi skrbela za zaščito vse premične kulturne dediščine, kot to nalaga občinam Zakon o naravni in kulturni dediščini, je vzklikla ideja, da bi obstoječi muzej revolucije, ki je bil do sedaj edina muzejska ustanova v regiji s priznanim regijskim statusom, prerasel v splošni pokrajinski muzej. Tako deluje muzej od letos dalje ob soglasju vseh občinskih skupščin v regiji kot Koroški pokrajinski muzej. Poleg splošnozgodovinskega področja obvladuje trenutno tudi področje arheologije. Sčasoma naj bi obvladal tudi druga področja. V letu 1992 bo muzej dobil v upravljanje tudi poslopje bivše nižje gimnazije v Slovenj Gradcu, kjer bo postopoma postavil stalno razstavo o razvoju koroške krajine od najstarejših časov do danes. K osnovnemu delu splošnega muzeja pa seveda spada tudi evidentiranje, zbiranje, varovanje in raziskovanje muzejskega gradiva ter nastavitve in vodenje registra premične kulturne dediščine.

V počastitev pomembne okrogle obletnice bo muzej pripravil in odprl večjo raz-

stavo Koroška krajina v letih 1945–1953, izdal bo obsežen katalog k razstavi, organiziral pa bo tudi enodnevni simpozij o problematiki poveljne zgodovine na Slovenskem in Koroškem. Akcijo so finančno podprle poleg Ministrstva za kulturo in Skupščine občine Slovenj Gradec tudi delovne organizacije iz celotne Koroške ter tudi od drugod, žal pa med njimi ni nekaterih velikih delovnih organizacij iz Slovenj Gradca samega.

Adolf Ankon

ZRVS po novem

Na nedavni seji predsedstva občinske konference ZRVS Maribor je predsednik Jože Zbašnik posredoval informacijo o ugotovitvah posveta v Poljčah, z načelnikom oddelka za ljudsko obrambo Maribor pa sta že prej razpravljala o usodi. Po sklepu predsedstva je namreč nekdanji občinski konferenci ZRVS Rotovž prenehalo pokroviteljstvo nad spominskim obeležjem na Apnici pri Rušah in splošnih perspektivah tukajšnje organizacije ZRVS.

Predsednik RK ZRVS Slovenije Edvard Pavčič je na tej seji povedal, da si

v republiki Sloveniji prizadevajo za to, da bi bila organizacija samostojna in da bi bilo članstvo v njej na prostovoljni podlagi. Pripravlja se ustanovitev slovenske častniške organizacije, ZRVS Slovenije pa je po njegovih besedah pretrgala vse stike z ZRVS Jugoslavije in je iz njenih organov odpoklicala vse svoje delegate.

Tudi načelnik mariborskega oddelka za ljudsko obrambo Slavko Kovačič je dejal, da bo pred člane treba stopiti z aktualnimi problemi, po možnosti še pred sprejetjem statuta organizacije, s tem pa bo organizacija potreba prilagoditi novim potrebam slovenske države. Zavzeli so se tudi za podelitev priznanj tistim častnikom TO, ki so se izkazali v vojni v Sloveniji. Med njimi so prav gotovo tudi mariborski, ki so se skupaj s policijo prizadevali za obrambo obmejnega prehoda Šentilj. V nadaljnji razpravi so na sploh spregovorili o vrednotenju dela v TO, saj se težave vlečejo že iz prejšnjih let.

Dotaknili so se tudi nezačetih vseljevanj posameznikov v vojaška stanovanja, dogovorili pa so se, da bodo za člane do sredine decembra pripravili posvete, na katerih bodo seznanjali o vojaško-političnih in tudi strokovnih razmerah v Sloveniji.

M. K.

Ustanovljena je skupnost internirancev taborišča Dachau

V Zdravilišču Dobrna so se konec oktobra zbrali delegati iz posameznih občin Slovenije, pa tudi drugi udeleženci, ki so preživeli koncentracijsko taborišče Dachau in sodne procese po končani vojni.

Ustanovili so svojo skupnost, saj sta združenje dachavcev in njihovo javno delovanje bila v preteklosti, če že ne ovirana, pa vsaj nezaželena. Tudi dachavci sami so bili neenotni v ocenah dogodkov. Med njimi, razen v gorenjski, celjski in zasavski regiji, ni bilo mesebojnih stikov in srečanj.

Odločitev za skupnost vzpodbujajo tudi napovedane spremembe v organiziranosti združenj borcev Slovenije. Na razpravi so se zbrani menili o načrtih dela, ki vsebuje predvsem vprašanja vojne odškodnine, zdravstvene zaštite, zasnovne muzejev novejših zgodovine, spominskih obeležij, mednarodnih povezav in drugo.

Zbor je sprejel pravilnik in izvolil 9-članski izvršilni odbor s sedežem v Celju. V čast zbora je bila natisnjena posebna številka »Dachauskega poročevalca«. Blagovni center iz Celja je prevzel pokroviteljstvo in prispeval ustrezna sredstva, da je zbor vsestransko uspel.

Ob izidu zbornika Ljenka Urbančiča

Ista ljubezen in isto sovraštvo

Zasebna založba M&M iz Ljubljane je pred kratkim izdala književno delo Srečanja. Portreti, Dejanja izpod peresa avstralskega Slovenca Ljenka Urbančiča. Posvetilo te knjige se glasi: Generalu Leonu Rupniku, padlim in pobitim slovenskim domobrancem in slovenskim četnikom, vsem žrtvam vojne in državljanske vojne. Nad posvetilom je umeščen ekslibris z napisom: Zvestoba do in prek groba – izražajoč pač avtorjevo razmerje do ljudi in pojmov, ki jih moto omenja.

Casopis TV-15 se zaveda nemajhnega tveganja, ko se odloča zabeležiti ta kulturni dogodek. Saj skoraj ni dvoma, da bo znaten del bralcev – borcev NOB – reagiral nekako takole: »Lepa reč! Tako daleč smo že prišli, da se naše borčevsko glasilo ukvarja z deli, ki glorificirajo izdajalce slovenskega naroda! Hkrati se ta dela samodejno ali celo eksplicitno obračajo proti nam, ki smo se borili na strani svetovne protifašistične zveze!« Ne glede na takšne možne zamere in po svoje upravičene očitke je uredništvo TV-15 sklenilo objaviti pričujoče poročilo. Tako so mu velevali ravnati vsaj trije razlogi: prvič hotenje demokratično se odzvati na neko osebno resnico, četudi ji citirano posvetilo že vnaprej jemlje historično objektivnost; drugič težnja narodni spravi v prid dopustiti, da se slišijo vsi, tudi neprijazni glasovi; in tretjič želja premeriti razvoj zavesti, ki bi ga polstoletna

distanca morala zapustiti tudi v enem najstrastnejših sovražnikov našega enobeja.

Tak sovražnik je Ljenko Urbančič, Logačan, rojen decembra l. 1922, zanesljivo vedno bil. Mnogi stari Ljubljančani, zlasti aktivisti OF, še pomnijo postavnega, komaj dvajsetletnega mladeniča v domobranski uniformi, ki je vselej korakal strumno, dvignjenega čela, v prvih vrstah Rupnikove vojske, ko je le-ta pred zimo 1943 in pozneje prirejala marše po ljubljanskih ulicah, pojoč svojo domala himnično koračnico Delaj, delaj, dekle, pušelj. Zares velja poudariti Ljenkovo odločno in ponosno držo, saj je prav ta drža učinkovala povsem nenavadno v pričo drže večine domobrancev, ki so korakali v četveroredih med redko posejanimi, zaničljivo zročimi meščani na pločnikih: povešane oči, nelagodje, razločen občutek krivde so sicer zaznavali te vojake na njihovih paradnih pohodih. Malo je imel Rupnik fantov Ljenkovega kova! Zelo nadarjen mlad pisatelj, že pred vojno sodelavec liberalnih dijaških listov (Naša volja, Naš rod) in Mrzelove rubrike v Jutru, jugoslovanski nacionalist od glave do pete (nekak zapozneli orjunaš), aktiven član desnega krila Sokola in Ljotičevega Zbora, organizator podtalne skupine Petrova garda (že sredi leta 1941, vstric in nakljub OF, v kateri so imeli glavno besedo osovraženi komunisti!), kljubovalni jetnik

v Gonarsu 1942 – takega profila in slovesa je bil kontroverzni Urbančič, ko ga je potegnili vase kontroveržno domobranstvo. Ostra protikomunistična doslednost mu je naprtla isto tragično krivdo, kakor jo je naprtla vsej beli in plavi gardi: prisilila ga je vzeti orožje iz okupatorjevih rok ter se podati v bratomorni boj.

Tu zdaj ni pomembno, koliko utegne takšna diagnoza zadržati Ljenka dejansko, koliko pa zgolj figurativno, (kot domobranski organizator, časnikar, propagandist, sourednik ilustrirane revije Slovensko domobranstvo, avtor udarne pesmi Legionarji domobranci itd. nemara ni neposredno rabil orožja), saj se vé, da je z besedo in peresom naredil partizanstvu več škode kakor kateri njegov sodrug s puško.

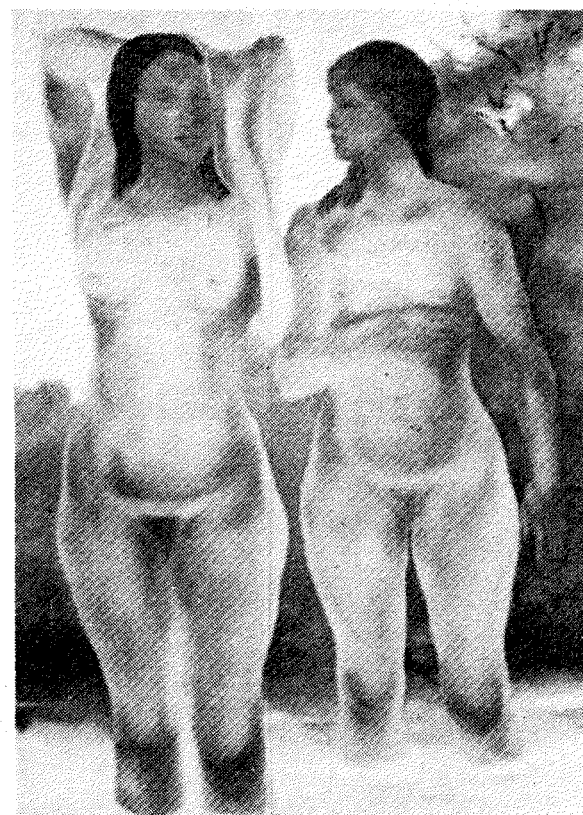
Torej, kaj reči o knjigi (135 strani), ki je izšla dolgih 46 let po tistem maju, ko je Urbančič skupaj s svojimi šefi zbežal v tujino?

Bralec bo našel v tem malem zborniku 40 kratkih, oblikovno vsekakor imenitnih besedil. Gre za ekspresionistične črtice, spominske utrinke, feltone, podobe raznih osebnosti, markantne potopisne drobce... Pisatelja odlikujeta lep slovenski jezik in dognan slog. Tisto svojo leposlovno erudicijo, ki si jo je bil pridobil na realni gimnazij v Vegovi ulici, predvsem pa v samoučnih prizadevanjih, je skozi desetletja s študijem in

ob trdih življenjskih izkušnjah očitno še poglobil. Nemalo pristnega užitka nudijo bralcu Urbančičeve ojstrice na koncu tekstov: preseneča njegov dar opazovanja. Žal pa prenekatero siceršnje mojstrovino pisatelj pokvari, ko vstrca vanjo nasilno tendenco. Vse preočito uganja svoj politični propagandizem, ki je prav tako malo užiten, kakor kakšna socrealistična agitka. Zapisi iz let 1989–1991, nastali v avstralski Mount Mileni, se glede tega svojstva kar nič ne razlikujejo od tistih, ki so nastajali več kot 45 let poprej. (Izvezemši spominsko reportažo Ob rojstvu Slovenskega domobranstva in pesem Slovenska sprava, ki ju je Urbančič objavil v Slovenskem obzorniku v Avstraliji leta 1975, je nastanek vseh enot v knjigi omejen zgolj na imenovana časovna sklopa, kakor da v vseh drugih obdobjih ne bi nič pisal). Skratka, pisec slej ko prej vztrajno obelodanja isto ljubezen in isto sovraštvo, ki sta bila zamlada prevzela njegovo eksistenco. V njegovem pisanju ni zaslediti kakega zorenja osebne resnice in izkustva, pa nobene volje, da bi zaznal spremembe v domovinskem in širšem okolju. Zadovoljuje se z nespravljivo žalostjo in tožbo, katerih pezo mu lajša zagrenjena zajedljivost.

Zares, zvestoba do groba in prek, toda zvestoba, ki le temno cvete in ne rodi.

Zvone Kržišnik

V galeriji Mestnega muzeja Ljubljane:

Razstavlja Vladimir Lakovič

Že proti koncu novembra so v galeriji Mestnega muzeja Ljubljane na Mestnem trgu 10 (v prvem nadstropju) odprli razstavo slik in risb akademskega slikarja Vladimira Lakoviča, ki si jo še vedno lahko ogledate – vsak dan, razen ponedeljka, med 10. in 13. uro in popoldne med 16. in 18. uro.

Zborovanje slovenskih muzealcev

(Šmarješke Toplice, od 13. do 14. novembra 1991)

Dogodki zadnjih let v Sloveniji so ob vsa druga vprašanja in dogodke postavili v ospredje tudi varstvo naše naravne in kulturne dediščine. »Zakonsko, strokovno in tudi drugače... je gotovo, da sta dediščina in njeno varovanje najobsežnejši kulturni dejavnosti, spadata med najpomembnejše kulturne vsebine, predstavljata družbeno nadstavbo, pomemben element prostora, v katerem živi in s svojimi kakovostmi deluje, sta usmeritev in navdih pri ustvarjalnem umetniškem ter znanstvenem in drugem delu,

informacija o narodovi preteklosti, materialni in duhovni dokaz kulturnega obstoja in razvoja.« (Josip Korošec: Vloga restavracije v okviru varstva naravne in kulturne dediščine, referat na zborovanju). Zakon o naravnih in kulturnih dediščinah je strokovne naloge v zvezi z njenim varovanjem razdelil med muzeje (premična dediščina), zavode (nepremična dediščina) in arhive (arhivsko gradivo).

Odgovore na del vprašanj, s katerimi se srečujemo muzejski delavci pri svojem vsakdanjem

delu, je poskušalo poiskati zborovanje slovenskih muzealcev v Šmarjeških Toplicah novembra letos. Organiziralo ga je Društvo muzealcev Slovenije po skoraj desetletnem premoru, omogočili pa Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, skupščina občine Novo mesto in Krka–Zdravilišča.

Delo je potekalo po skupinah: Razmerje med primarnimi strokami in muzeologijo, Uporabniki muzejskega gradiva in informacij ter njihove potrebe, Problemi in rešitve fizičnega va-

rovanja muzejskega gradiva in predstavitev muzejske računalniške dokumentacije.

Udeleženci prve skupine so v razpravi izpostavili dve vprašanji: **intenzivnejše seznanjanje z muzeologijo kot vedo, ki naj bi imela povezovalno vlogo med strokami**, zastopanimi v muzejih, **ter problematiko muzejev sodobne zgodovine**. Ti so v zadnjem času naredili bistven premik na razstavnem področju, saj je človek postal središče predstavitve v času in prostoru.

Druga skupina je na podlagi referatov in razprav ugotovila, da je **v skoraj dveh muzejih organizirana pedagoška služba, ki pa ima zaenkrat še premajhen vpliv na celoten muzeološki proces**.

Udeleženci tretje skupine so se strinjali, da **moramo varovanju in zaščitnim posegom na premi-**

ni kulturni dediščini posvetiti mnogo več pozornosti in da je nekatera občutljiva vprašanja potrebno rešiti tudi formalno-pravno. Tako naj bi o vseh zahtevnejših posegih na premični dediščini odločale ekspertne skupine, ki bi določile postopke dela in ki bi posege spremljale (tako iz zapisnika z zborovanja).

Iz gostinskih in drugih nepriemnih objektov naj bi čimprej vrnili v muzeje eksponate, ki so bili tja izposojeni, v prihodnje pa naj ne bi več nenadzorovano

vgrajevali kamnitih reliefov in napisanih kamnov v ostenja stavb. Podprli so tudi pobudo za ustanovitev posebnega laboratorija za filmsko gradivo na republiški ravni in za študij konservatorja – restavracije filmskega gradiva.

V četrti skupini je oddelek za muzejsko dokumentacijo iz projekta skupne muzejske dokumentacije prikazal nadgradnjo osnovnih baz podatkov, ki nastajajo v muzejih.

Nataša Urbanc

Nova knjiga

Dr. Veljko Rus:

Med antikomunizmom in postsocializmom

Poglavitna vprašanja, ki si jih zastavlja avtor, bi lahko strnili v tri vidike družbenih soočanj v Sloveniji in v širšem prostoru: **med reformo in revolucijo** oz. teme in probleme, kot so: **Demos proti Demosu**, **plebiscit in zveza s Hrvaško**, **sedem krogov narodne sprave**, **liberalci in klerikalci**, **stranke v skupščini**, **razprodaja slovenske inteligence**

– **lastninjenje in samopravljanje**. Teme: **neekonomski vidiki lastništva**, **pravično in nepravično lastninjenje**, **različne politike privatizacije**, **Demosov socialni inženiring**, **restrospektive in prospektive samopravljanja**

– **socializirana država**. Teme: **socializem in socializirana družba**, **socialna varnost in minimalni osebni dohodek**, **korak do socialnega dumpinga**, **preusmeritev v ameriški koncept**, **podržavljanje družbenih dejavnosti**, **socialna politika v postsocialistični družbi**,

– **izobraževanje kot zasebna in javna dobrina**. Teme: **za revitalizacijo univerze (rektorski govor)**, **družbena funkcija univerze in njena notranja organizacija**, **izobraževanje kot zasebna in javna dobrina**, **izobraževanje in socialna politika**.

Vsako poglavje vsebuje ob enem ali dveh besedilih teoretskega pomena tudi vrsto povsem aktualnih in pronicljivih družbenih analiz. Vse so že doslej vzbujale široko zanimanje in odmev pri bralcih, v strokovni javnosti, in v okviru najširše slovenske politične scene, ki se pravzaprav šele zapleta.

Knjiga z dognanimi družbenimi analizami, zanje izrazito pristojnega avtorja, prihaja na knjižni trg v pravem trenutku. Bralce tudi zanima družboslovje, ki je sposobno v današnjem trenutku preveriti svoj znanstveni strokovni prestiž, prognostično sposobnost in veljavo.

I. H.

Plavi križ – knjiga o Soški fronti

Koprška založba Lipa je na ljubljanskem knjižnem sejmu predstavila knjigo **Plavi križ**, zgodovinsko delo, ki pa ga ni napisal zgodovinar, temveč zdravnik, kirurg dr. Vasja Klavora, primarij v šempetrski bolnišnici.

V tej knjigi avtor opisuje vojne dogodke v prvi svetovni vojni v zgornjem Posočju v obdobju od leta 1915 do Kobariške ofenzive konec oktobra 1917.

Pri svojem opisovanju se je omejil na Bovško kotlino in gorovje julijskih Alp od Rombona do Krna. Na dobrih trestotih straneh je skoraj ena tretjina fotografij in nekaj reprodukcij, ki pokrivajo obdobje od zadnjih let 19. stoletja pa vse do današnjih dni.

Vasja Klavora izhaja iz bovške družine, čeprav je svoja otroška in študentska leta preživel pri starših v Tolminu; njegov oče, dolgoletni profesor v Tolminu, je bil doma iz Bovca. Zato se tudi Vasja počuti Bovčan in ga je ta lepi košček naše domovine za vselej priklenil nase. Skozi dolga leta je kot dijak, študent in tudi pozneje kot zdravnik, v prostem času pa kot vnet planinec in gorski reševalec, vsak prosti čas izkoristil za spoznavanje krajev

Zgornjega Posočja, predvsem pa gora, ki kakor venec objemajo Bovško kotlino. In prav na teh svojih planinskih potih in brezpotjih je sproti odkrival, da se je tam dogajalo nekaj, o čemer danes premalo vemo, saj je celo naše zgodovinarje v tem pogledu kaj skromno.

Tri leta je tod divjala vojna. Enajst ofenziv, na katerih je padlo na obeh straneh na tisoče in tisoče mladih življenj. Po skoraj

sedemdeset letih je avtor odkrival sledove te krute vojne: kamnite okope, tlakovane vojaške gorške poti, zamaskirane vhode v podzemni svet rogov, kaverne, križe in pokopališča, razmetano zarjavelo vojaško opremo, zavrženo, a še vedno nevarno streldivo.

Na teh svojih planinskih pohodih je avtor dobil spodbudo, da se je sistematično lotil zbiranja gradiva o tistih dogajanjih, fotografiranja ostankov tedanjih dogodkov. Hkrati se je lotil branja vsega, kar mu je bilo dosegljivega o bitkah, zmagah in porazih v prvi svetovni vojni v Zgornjem Posočju. Tako je vse bolj spoznaval nesmiselnost tiste tako krute in krvave vojne in vseh vojn nasploh.

Po vsem tem se mu je porodila misel, da bi napisal knjigo, v kateri se ne bi spuščal v opisovanje največkrat dolgočasnih navajanj o številu bojnih akcij, o zmagah in o krivcih za neuspehe, temveč o ljudeh, o mladih navadnih vojakihi, ki so trpeli in padali v srditih spopadih, umirali v snežnih plazovih ali pa so bili pomorjeni s plinom – nekateri še s svinčnikom v roki in pismom, namenjenem najdražjim.

Janko Perat

SOŠKA FRONTA: Bovec 1915-1917

Pričevanje o zvestobi

Posthumna sporočila bojavnice Ane

Med domačimi knjižnimi življenjski obračun. Da je pisanostmi si zasluži ugodno mesto spomini in pričevanja opomba v kolofonu, da je bil slovite ameriške Slovenke »natis knjige omogočen tudi Ane Praček-Krasna. Knjiga z denarnim volilom, ki ga je z naslovom Newyorški raz-

govorjenjski obračun. Da je pisanostmi si zasluži ugodno mesto spomini in pričevanja opomba v kolofonu, da je bil slovite ameriške Slovenke »natis knjige omogočen tudi Ane Praček-Krasna namen-

bo pojasniti raznolikost pripovednih oblik, med katerimi se izmenjujejo pesem, črtica, feljton, koserija, reportaža, članek, drobec iz intervjuja, spominski lok ali iver itd.; hite, točneje si bo potem ob Aninih tekstih lahko predložil duhovno podobo te nadarjene in ustvarjalne Vipavke, v kateri se zdijo poosebljeni eksistenčni boji, samoučni napori, iskanja in hrepenenja, pa tudi kakšne tragične zmote slovenskega izseljenstva v domala celem 20. stoletju.

Iz Aninega preprostega, neposrednega, mestoma kar trdega novinarskega pisanja, ki pa v nekaterih ambicioznih prispevkih odseva prav znaten literarni dar, neprestano doni klic po identiteti. Vseskozi je prisotna razpeditost izseljenke med slovensko in ameriško domovino; nedvoumno je izpovedano hotelje, da ostane zvesta obema. Morda še doslednejše je izražena osebnostna črta, ki pravi, da je pisateljica z vsakim svojim vlaknom na strani delovnega človeka, na strani

stopi zoper družbenopolitično neozaveščenost mnogih sodrugov in sodružic, prikazuje delavskih zborovanj in prvomajskih manifestacij, razkrinkavanje kapitalističnih spletk. Vračanje k narodnim in socialnim idealom, negovanje izročil, ki so jih pomenila imena Ivan Cankar, Srečko Kosovel, Zofka Kveder, Etbin Kristan, pa že tudi imena Louis Adamič, Mary in Vatro Grill ter dolga vrsta drugih, med katerimi se je vse markantneje uvrščalo tudi ime Ane Praček-Krasna. Podobe iz časov velike krize po letu 1929, strahote brezposelnosti, migracija delavcev od mesta do mesta po ZDA, (to valovje je odneslo tudi Ano z možem Adolphom Krasno iz Johnstowna v New York, kjer sta odtlej preživela polnih 40 let), počasne spremembe na bolje, odkar se sproži Rooseveltov new deal.

Slavno obdobje, ko ameriški Slovenci v veliki večini podpro osvobodilni boj slovenskega naroda proti fašističnim okupatorjem. Skupaj s Frankom Kržetom, Louisom Adamičem, Zlatkom

V vseh teh akcijah je med najučinkovitejšimi organizatorji prav Ana, ob prihodu v ZDA brezimna mezdna delavka in služkinja, zdaj pa široko poznana urednica časnikov, novinarka, pisateljica, predavateljica na zborovanjih in radiu, predsednica humanitarnih odborov. Marsikaj zanimivega se izve iz Razglednika o političnih kontroverzah okrog kraljeve begunske vlade, okrog samega kralja Petra, okrog ministrskih in drugih pomembnih beguncev v ZDA, pa seveda o zakulisju sicer znanih diplomatskih natezanj za slovenske, oziroma jugoslovanske meje. Vsaj ne-

postni smrti Louisa Adamiča. Tudi nadaljnji, prek več desetletij segajoči odnosi med novo Jugoslavijo in ameriški Slovenci, bodo na podlagi Aninih pričevanj nemara deležni inovacij v ocenah. Spominski utrinki na predsednika Tita, Borisa Kidriča, Vido in Dubravko Tomšič, Savo Kosanoviča, prijatelja Jugoslavije župana La Guardia, Eleonoro Roosevelt, Franka Sakserja in dolgo vrsto drugih veljavnih ljudi bodo zanesljivo pripomogli k bolj plastičnemu razumevanju teh odnosov. In navsezadnje, zanimivi po sebi bodo zarisali tri Aninih obiskov v stari domovini 1949, 1953, in 1970., medtem ko bo bralec morda pogrešal globljo utemeljitev, zakaj sta se zakonca Praček-Krasna leta 1972 odločila preživeti pozno jesen življenja v stari domovini ter se za stalno vrnila na Vipavsko.

Ti in še kateri fabulativni elementi bodo, kot rečeno, nedvomno vplivali na historične osvetlitve slovenskega izseljenstva. Kakor bi velikanski val, ki je odnesel iz domovine v dobrih sto letih pol milijona naših ljudi, z Aninim pisanjem zadobil spet neko novo barvno nianso.

V času, ko se republika Slovenija ob stiskah in krčih postavlja na svoje noge, vse to ni nepomembno. Dobro je vedeti, koliko tehta zvestoba. Rodovi slovenskih izseljencev nam lahko dajejo zgled, kako je mogoče ohraniti narodni princip skozi dolge čase tudi v zelo nenaklonjenih razmerah in okoliščinah.

Nedvomno bo bralec v pričujočem zborniku odkril prav to temeljno sporočilo.

Zvone Kržišnik

glednik je izšla, žal, tri leta po avtoričini smrti; prav te dni, 30. novembra namreč, bi Ana dopolnila 91 let starosti. Kakor se je za živa veselila svojih prvih štirih knjig, (pesniška zbirka Za lepše dni, New York, 1950; izbor črtic in člankov Med dvema domovinama, Lipa Koper, 1978; pripovedi Moja ameriška leta, Lipa Koper, 1980; zbirka Pesmi izseljenke, Slovenska izseljenska matica Ljubljana, 1986), bi ji gotovo veliko pomenilo, ko bi mogla prelistati tudi to zadnjo, ki prinaša dve pesmi ter 26 poznih enot iz njenega obširnega leposlovnega in publicističnega opusa.

Zbornik v obsegu blizu 250 knjižnih strani je urejen tako, da predstavlja nekakšen Anin

sko zapustilo Slovenski izseljenski matici. No, Prešernova družba se je potrudila in izdala zbornik v zares prikladni obliki, z veliko Anino mladostno fotografijo na prvi platnici. Tehtno spremeno besedo je napisal Mihael Glavan; opremil je knjigo Julijan Miklavčič, tehnično uredil pa Srečko Mrak.

Bralcu kaže svetovati, naj najprej prebere jedrnat Glavanov zapis: Življenjske postaje Ane Praček-Krasna (1900–1988), pregled temeljnih biografskih podatkov pisateljice in urednikovo pojasnilo, kar vse je umeščeno v sklepni del knjige. Če bo bralec tako ravnal, se bo lahko lotil Aninih besedil z vnaprejšnjim zanimanjem in urejenimi pričakovanji; znal si

ponižanih in razžaljenih, na strani bojnikov za resnično demokracijo, za enakopravnost ženske, črnca, ateista, socialno ogroženega otroka. Četudi bralca kdaj pa kdaj, zlasti v starejših tekstih, zmoti pripovedni način, ki spominja na sindikalistično ali socialistično agitatorstvo, se taka nevšečnost (dejansko gre za avtentičen izraz že davnih časov!) naglo porazgubi v siceršnji kleni in zanimivi pripovedi.

Ni dvoma, da bo zgodovina slovenskega izseljenstva – zlasti tista, ki se bo lotevala selitev v ZDA – lahko zajela iz te knjige prenekateri vreden prispevek.

Občutja dvajsetletnega kmečkega dekleta ob poti čez Atlantik, pa njena doživetja v tistem novem svetu, v katerem so lahko obstali le trdi, kljubovalni, zagrizeno snujoči tuji. Življenje slovenskih premogarjev in jeklarjev v pensilvanskem Johnstownu, njihova graditeljska marljivost, vzajemnost, samopomoč, stankovni in drugačen odpor proti krivicam, v kateri jih je zagrinjal brezdušni kapital. Organizacija slovenskega kulturnega življenja in šolstva, oblikovanje slovenskih društev s pevskimi, glasbenimi, igalskimi ansambli, ustanavljanje lastnih časopisov, knjižnih založb, knjigarn, zasluge mnogih ustvarjalnih posameznikov... Učenje angleščine, vraščanje v ameriški način življenja, na-

Balkovičem, Zinko Kunc in drugimi zavednimi rodoljubi tudi Ana vztrajno širi resnico o pravih nosilcih jugoslovanskega upora proti Hitlerju, zavzemajoč se za to resnico tja do najožjih krogov okrog predsednika Roosevelta. Po ZDA je ustanovljena cela mreža slovenskih društev in humanitarnih akcij za pomoč stari domovini, zbirajo se izdatni denarni prispevki. V hudih letih povojnega pomanjkanja prihajajo od ameriških Slovencev pošiljke obleke, hrane, medicinske opreme...

kaj urejenih podmen, če že ne povsem novih dejstev, bo knjiga ponudila v prid raziskovanju o življenju in skriv-

Slovenski tematski muzeji

Pomorski muzej Sergej Mašera

Pomorski muzej Segej Mašera v Piranu domuje v palači Gabrielli – eni najlepših klasiističnih stavb ob slovenski obali (na sliki), ki ima izredno lepo lego.

Že leta 1954 so bile v tej palači postavljene prve zbirke Mestnega muzeja Piran, ki ga je ustanovil in uredil ravnatelj muzeja in raziskovalec, pokojni dr. Miroslav Pahor. Prav kmalu so se zbirke začele polniti tudi s pomorskimi razstavnimi predmeti. Ker ob pokrajinskem muzeju v Kopru piranski mestni muzej ni imel pravih možnosti, je bil na pobudo dr. Miroslava Pahorja in prof. Ferda Gestrina ustanovljen leta 1959 v piranskem mestnem muzeju pomorski oddelek, ki je kmalu prerasel v Pomorski muzej Sergej Mašera Piran. Od tedaj je njegova osrednja naloga raziskovanje in prikazovanje slovenske pomorske preteklosti, preteklosti obalnega področja in predvsem zgodovine gospodarskih panog, ki so tako ali drugače povezane z morjem.

V pomorskem muzeju so urejene: arheološka zbirka, zbirka pomorske zgodovine, obogatena s kulturnozgodovinskimi eksponati, ter etnološka zbirka s solinarskim in ribiškim oddelkom. Etnološki zbirki v Piranu dopolnjujeta dislocirani enoti: muzej solinarstva v Sečoveljskih solinah (Fontanigge) in Tonina hiša v vasi Raven (Sv. Peter), kjer je v pritličju prikazan oljčni mlin, v nadstropju pa bivalno okolje istrskega kmečkega človeka 19. stol. in prve polovice 20. stoletja.

Obdobje mlajše polpretekle pomorske zgodovine je predstavljeno v stalni razstavi zbirki edinega slovenskega ladjarja Splošne plovbe v Portorožu, kjer ima muzej žal edini prostor za občasne razstave.

Arheološka zbirka z razstavljenimi najdbami z morskega dna in kopnega potrjuje obstoj pomorskih zvez med prebivalci naše jadranske obale in prebivalci sosednjih obal že v najstarejših kulturnozgodovinskih obdobjih. Predstavlja tudi pomorske poti, ki so v prazgodovini in antiki vodile vzdolž naše jadranske obale in med otoki. Da je že v neolitu in še posebno v starejši železni dobi cvetela pomorska zgodovina, priča v zbirki predstavljena apulska posoda, ki je bila najdena v halštatskem naselju – kaštelirju pri Dvorih nad Izolo. Razstavljen najdbe iz rimskega časa, ko je Istra doživela velik gospodarski vzpon, so najštevilnejše v vilah rustikah, ki so bile s svojimi obširnimi posesti posejane vzdolž zahodne istrske obale in so tvorile središče gospodarskega življenja. Večino svojih pridelkov in izdelkov so prebivalci Istre po morskih poteh izvažali v Akvilejo (Oglej) in druga rimska mesta na zahodni obali Jadrana, o čemer govore naselbinski ostanki. Ob slovenski obali so najbolj ohranjeni ostanki rimskega pristanišča v Simonovem zalivu (predstavljeno s fotografijami), zanimive pa so tudi amfore, odkrite na morskem dnu pri Piranu in Fižinah v Portorožu.

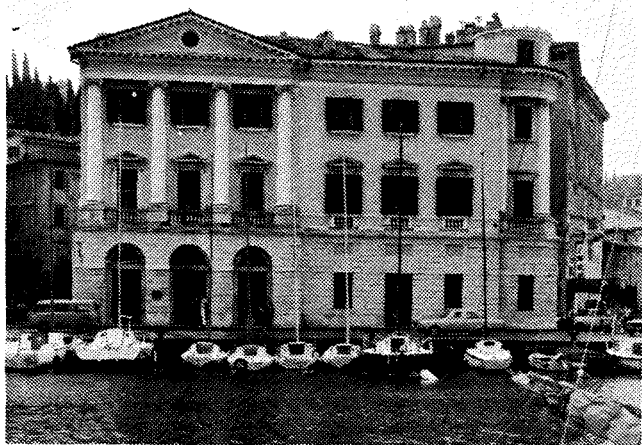
Etnološki oddelek je **ribiški**. Že od nekdaj čaka svojo premostitev v Izolo, najbolj ribiško mesto na slovenski obali, kjer bi v novi dislocirani zbirki z večjo razstavno površino bolje zaživel. Sedaj je nameščen v muzejskem, sicer monumentalnem kamnitem stopnišču z marmornimi stebri, kjer so

razstavljeni tako pripomočki za ribolov kot modeli ribiških čolnov in ribiških bark na jadra in vesla, ki so jih upravljali nekdanji in nekatere uporabljajo še danes. V vitrinah so na ogled tudi večji modeli ribiških bark, stene stopnišča pa krasijo likovna dela z ribiško tematiko.

Prvo nadstropje palače pomorskega muzeja gosti **zbirko slovenske pomorske zgodovine**, predstavljeno s pomočjo listin, starih kart in globusov, ladijskih modelov in instrumentov, obogateno s kulturnozgodovinskimi razstavnimi predmeti (ladijskim pohištvom, ladijskimi lesenimi skulpturami – polenami) in likovnimi deli starih mojstrov.

Razvoj slovenske pomorske preteklosti so usmerjali splošni zgodovinski dogodki. V 13. stol. so Benetke prevzele oblast nad Jadranom in istrskimi mesti, ki so s tem izgubila politično in gospodarsko svobodo, zagotovljena pa jim je bila varna plovba po Jadrani. S prihodom Habsburžanov so se uredile tudi razmere na

pomorstva dopolnjujejo mojstrski, bogato opremljeni modeli ladij, ki so bili izdelani v Gruberjevi modelarski delavnici v Ljubljani v letih 1774–1783. Modeli patra jezuita Gabriela Gruberja, c. kr. Svetnika in navigacijskega direktorja pri kranjski deželni vladi ter profesorja na matematični in mehanični obrtni šoli v Ljubljani, so bili izdelani po načrtih velikih evropskih ladjedelnic 17. in 18. stol. in so služili kot učila. Med starejšimi slikami je veliko platno beneškega slikarja Domenica Tintoretta Marija z otrokom in piranskimi mestnimi očeti, ki je zanimiva tudi zaradi vedute mesta Pirana v zgornjem levem kotu slike; motivno je zanimivo delo beneškega slikarja 17. stol. z bogom mojra Neptunom, številni so fantazijski, pa tudi dokumentarni obmorski pejzaži ter ladijski portreti. Zbirko slik dopolnjujejo votivne podobe s pomorsko vsebino (iz cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu) ter likovna dela s prikazi pomembnih pomorskih bitk.

Kranjskem, Štajerskem in Koroškem in s tem možnosti za medsebojno uspešno trgovanje.

Iz razstavljenih listin iz 14. in 15. stol. zvedemo, da so bili vključeni v pomorsko trgovino tudi slovenski trgovci in pomorci. Iz obmorskih mest so izvažali sol, olje, vino, ribe in drugo, iz zaledja pa uvažali žito, meso, kožo, les, vosek in med. Slovenski trgovci so bili v 15. stol. tudi že najemniki ladij, s katerimi so prevažali tovar v italijanska mesta.

Karel VI. je leta 1717 oprostil mesti Trst in Reko dajatev za blago, ki so ga v ta mesta pripeljali z ladjami, zato so se v ti dve mesti preusmerili tudi slovenski trgovci. Habsburžani so začeli graditi močno mornarico. Zbirke starejše zgodovine

ske so prav ti sestavljali jedro, okoli katerega se je zgradila mornarica Kraljevine Jugoslavije. V obeh zbirkah avstro-ogrskih in kraljeve jugoslovanske mornarice so razstavljeni ladijski modeli, čini, odlikovanja, uniforme, paradno orožje in številne fotografije.

V vojni mornarici stare Jugoslavije, ki je kapitulirala aprila 1941, so bili tudi mornarji, ki kapitulacije niso hoteli priznati. Eden izmed njih je tudi Sergej Mašera (po njem se piranski pomorski muzej imenuje), ki je skupaj s kolegom Milanom Spasićem razstrelil rušilec »Zagreb« in s svojo smrtjo opral čast jugoslovanske mornarice. Kapitulacije niso priznale tudi posadke torpedovk »Durmitor« in »Kajmakčalan« ter skupina hidroletalcev, ki so se z zavezniški borili proti sovražniku. V boj proti okupatorju pa so se vključili tudi mornarji jugoslovanske trgovske mornarice, ki so s svojimi ladjami pluli v zavezniških konvojih. Slovenski mornarji so se borili na vsem območju Jugoslavije, mnogi pa so bili internirani v nemška in italijanska taborišča, od koder se jih mnogo ni vrnilo. Iz italijanskih taborišč se je veliko slovenskih mornarjev po kapitulaciji Italije takoj vključilo v NOB in partizanske mornariške enote vzdolž Jadrana in ti so odigrali pomembno vlogo pri organiziranju nove Jugoslovanske mornarice.

V Sloveniji je bila septembra 1942. leta ustanovljena Mornariška grupa pri IX. korpusu, ki je do osvoboditve 1945. leta formirala mornariške odrede in pomorsko obveščevalno mrežo. Tudi novejša zgodovina v oddelku NOB je prikazana s predmeti, fotografijami, pisnimi viri, modeli bojnih čolnov idr. v drugem nadstropju muzejske stavbe, kjer sicer trenutno poteka odkrivanje in sanacija stropnih poslikav.

Stalne zbirke Pomorskega muzeja Sergej Mašera so poleti na ogled vsak dan, razen ponedeljka, od 9. do 12. ure in od 15. do 18. ure, pozimi pa vsak dan, razen sobote in nedelje, od 9. do 12. ure. Na posebno željo večjih skupin organiziramo vodstva po muzejskih zbirkah tudi ob sobotah in nedeljah med 9. in 12. uro. Seveda s vnaprejšnjim dogovorom po telefonu (066) 73-768.

Stalna zbirka Splošna plovba v Portorožu, kjer se v pritličju vrstijo tudi likovne razstave, je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 16. ure.

Duška Žitko

O zdravju

Nega na domu 1.

Je že tako, da starost prinaša s seboj bolezn, oslabelost, nemoč. Naše bivanje je pogosto vezano na bolnišnice, kjer pa nas navadno zadržijo le toliko časa, kolikor zahteva medicinska »tehnologija«. Potem sledi zdravljenje na domu, takojmenovana domača nega, ki največkrat pade na ramena enega, pa tudi več članov bolnikove družine. Ti seveda so pripravljeni bolniku pomagati, da bi čimprej ozdravel ali se prilagodil na omejitve zaradi bolezni, ob smrtni bolezni pa umrl dostojno in udobno, toda velikokrat se zgodi, da so tej nalogi težko kos. Zato si preberite nekaj nasvetov, ki nam pri tem lahko precej pomagajo.

1. Preden se bolnik vrne iz bolnišnice domov, se pogovorite in posvetujte z zdravstvenimi delavci (zdravniki, medicinskimi sestrami). Ocenite, kakšna nega bo potrebna, če boste ugotovili, da je sami ne boste zmogli, raje na začetku poiščite kakšno pomoč. Sploh je dobro, če imate koga, s katerim se o težavah z nego lahko pogovorite – četudi vam kaj prida ne more pomagati.

2. Zavedati se morate, da se ljudje na bolezen odzivajo različno. Čeprav so bili vse življenje prijetnega značaja, se med dolgotrajno boleznijo lahko spremenijo v samoljubne, godrnjače, popadejo jih depresije ali postanejo odkrito sovražni do negovalca. Bodite z bolnikom pošten, mirno pokažite svoja čustva, kadar ste prizadeti, pogovorite se!

3. Poskrbite tudi zase: imejte redno prehrano, spite, kadar bolnik počiva ali spi, ohranajte stik s prijatelji – to bo v prid bolniku, pa tudi po njegovi morebitni smrti ne boste tako osamljeni, kot če bi popolnoma izgubili stik s svetom.

4. Poskušajte bolniku vzpodbujati občutek neodvisnosti. Ne poskušajte za bolnika storiti preveč, raje počakajte (na primer pri oblačenju), da bo kakšno »fazo« obvladal sam.

5. Ne dovolite, da bi se bolnik v svojih mislih preveč ukvarjal sam s sabo in morda zapadel v hipohondrijo ali se začel obnašati kot otrok. Vzpodbujajte ga s »pametnimi« besedami in ne s frazami.

6. Dobro je, če se z bolnikom dogovorite za vsaj približen »dnevni red« – tako se bo počutil varnega, sami pa boste lažje usklajevali druga opravila. Na primer,

– zjutraj odpravljanje na stranišče oziroma goska za seč, mu umijete roke, obraz in zobe v postelji; zajtrk, morda kopel v postelji; postiljanje;

– dopoldne ponujanje osvežilne pijače, bolniku pri skrbite kakšno branje, poslušanje radija;

– približno ob enih kosilo (bolniku naj tudi zdaj pomagajo sorodniki in prijatelji), ponovno odhajanje v stranišče, bolniku umijete roke, pomagajte mu v posteljo!

– popoldne po potrebi ponavljamo, mu ponujamo osvežilno pijačo;

– zvečer večerja, približno ob devetih večerna nega (stranišče, umivanje rok, presteljanje);

7. Dobro je, če se bolnik nahaja v sobi, ki je blizu stranišča ali kopalnice; če ne gre drugače, »preuredite« stanovanje (preselite bolnika), posebej, če je na invalidskem vozičku, ki sploh zahteva arhitektonske posebnosti.

8. Pri negi dolgotrajne bolezni bomo pogosto potrebovali nekaj posebne opreme: (zaščitne ograje, ki se je bolnik lahko oprime, naslonjalo za hrbet, mizico ob postelji – marsikaj lahko izdelamo sami).

9. Čiščenje bolnikove sobe naj ne bo pretirano in prehrupno, čeprav je to za dobro nego pomembno; sobo redno prezračite, vendar pazite, da bolnik ne bo na prepihu.

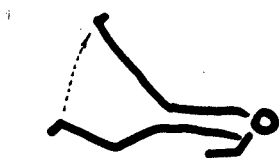
10. Kadar se kaj polije ali kadar nastanejo madeži zaradi nevdržnosti ali bljuvanja, poskusite očistiti s stari gospodinjskimi zvijačami (kri čistimo z razstopino soli, izbljuvke sperite z razstopino sode bikarbne oz. detergentom in podobno).

– ar

Stane Urek:

Telovadba doma (4.)

Danes bomo dokončali splet gimnastičnih vaj, ki bi naj preprečevale bolečine v križu. Če vas križ boli, potem morate telovaditi pazljivo in delati gibe le do bolečine. Preostale so nam še vaje na boku in vaje na »vseh štirih«.

III. vaje na boku

23. vaja: Ležimo na levem boku. Namestimo se udobno, z levo roko se malo podpremo. Levo nogo, tisto, ki je na tleh, rahlo pokrčimo. Naloga: izteg-

njeno desno nogo (napeto, še bolje zategnjeno v krampe) bomo dvigovali čim više. Delamo počasi. Potem se preobrnemo na desni bok; z desno roko se podpiramo, desna noga je rahlo pokrčena, levo pa dvigamo in spuščamo.

24. vaja: Podoben začetni položaj kot pri prejšnji vaji na levem boku. Naloga: napeto in zategnjeno desno nogo bomo malo dvignili od tal in z njo krožili. Nato se preobrnemo na desni bok in krožimo z levo nogo.

25. vaja: Spet ležimo na levem boku, z levo roko se podpiramo, leva noga je sproščena in udobno pokrčena. Naloga: desno nogo iztegnjeno dvignemo jo skrčimo na trebuh, nato pa na vso moč zategnjeno nogo

iztegnemo nazaj gor. Nekaj časa jo zadržimo v tem položaju, jo položimo na podlago in sprostim. Potem se bomo obrnili na desni bok in delali vajo še z levo nogo.

26. vaja: Ležimo na levem boku. Desna noga je zategnjena. Naloga: desno nogo malo dvignemo, jo pomolimo naprej, na-

ramo ob tla. Naloga: levo nogo čim bolj skrčimo na trebuh, nato jo počasi iztegnemo nazaj gor, čim više, v visoko zanoženje in znova poklekemo. Enako napravimo nato še z desno nogo. Pogled naj bo uprt v tla, ne naprej.

28. vaja: Smo na vseh štirih. Naloga: dvignemo glavo in

IV. vaje na vseh štirih

27. vaja: Spravimo se na vse štiri, to pomeni, da poklekne in da se tudi z rokami opi-

ukrivimo hrbtenico v nekašno sedlo (konjski hrbet); počasi glavo povesimo, jo spustimo med roke in se nagrbimo (mačji hrbet). Delamo počasi, brez ostrih prehodov.

Iz pisem bralcev

Odgovor Spomenki Hribar

O kolaboraciji in državljanski vojni

V pogovoru, objavljenem v 22. št. TV-15, si Spomenka Hribar (SH) prizadeva, da bi bila čimbolj sredinska, celo pomirljiva, da bi tako bila njena stališča bolj ali manj sprejemljiva za obe strani. Vendar pa, hote ali ne hote, v svojem videnju sprave zagovarja kolaboracijo, kvinslinštvo in belogardizem, še vedno pa obsoja usmeritev NOB. Medvojna razmerja poenostavlja in jih prikazuje črno-belo, ne da bi vsebino teh razmerij raziskala.

Oglejmo si nekatera njena stališča:

»Ni šlo za to, da spravim nekdanje borce in domobrance, da bi se rokovali in začeli nekakšno vsesplošno bratstvo, naj se na vse pozabi...«

Ob tej izjavi preprosto ne vem, za kaj gre. V bazi, kot rečem, je sprava, brez narekovajev, že zdavnaj dosežena, boleče rane so pozabljene: eni in drugi se počutijo enakopravne. Če torej SH misli na spravo na tem nivoju, so njena prizadevanja nepotrebna. Bori se za nekaj, kar je že doseženo. Spomnim naj jo na poletni interju v JANI z Muljavčani. Na vprašanje, kako da je med Muljav-

čani takšna sloga, je odgovoril Anton Tekavc: »Ker se Muljavčani ne gremo bele in rdeče, zato dosegamo takšne uspehe. Ciril Jurčič je bil partizan, jaz sem bil domobranec, pa sva prijatelja. Med nama ni razlike.«

Med navadnimi partizani in navadnimi domobranci je sprava že zdavnaj dosežena. Ves pomp, ki ga je v zvezi s spravo počenjala SH, je resnični spravi več škodil kot koristil. Kar pa se tiče zgodovinskega, književnega in filma, enostranskih prikazov medvojne dogajanja na teh področjih, pa povejmo po pravici, ima sedanja oblast v svojih rokah platno in škarje. Nasprotna stran se lahko le brani. Zato pogrevanje razprav o spravi le razplamteva strasti in oživlja že pozabljeno sovraštvo.

SH tudi pravi, da spravi nasprotujejo borci, ki uživajo gnotne, predvsem pa moralne in politične prednosti.

Sam sem bil borec od leta 1941, vsa moja prednost in vsi moji privilegiji med vojno in po njej so bili v tem, da sem se boril proti okupatorju, za svobodno in neodvisno Slovenijo. Popolne neodvisnosti res nismo dosegli, po vojni sta se ponovno začela uve-

ljavljati srbska dominacija in izkoriščanje Slovenije, vendar tega nismo zakrivali mi, navadni borci. Toda naš boj je omogočil preživetje in afirmacijo slovenskega naroda.

Po končani vojni smo borci morali na delo, kamor so nam ukazali. Tedaj so si mnogi sredinci, pa tudi bivši domobranci ustvarili boljše pogoje kot bivši borci. Danes eni in drugi dobivajo zasluženo pokojnino.

SH pravi, da so proti spravi tisti borci, ki so imeli od revolucije največ koristi, in tisti, ki so si najbrž »okrvavili« roke v bratomorno vojni. Ker ne spadam ne med ene ne med druge, sem ponosen, da sem bil partizan. Sodim torej med tiste, za katere SH pravi, da so šli v boj iz čistega odpora proti okupatorju in s pristno ljubeznijo do naroda. Takšni, ki po mnenju SH nasprotujejo spravi, so vedno bili v manjšini. Tudi molčali so, spravi niso nasprotovali prej, pa ji tudi sedaj pod Demosom ne.

Tudi trditvi, da je prejšnja oblast temeljila na sovraštvu do drugače mislečih, do »sovražnikov vseh vrst«, dajem jassen odgovor: Tudi sedanja oblast temelji na nasprotju, v bistvu pa istem sovraštvu.

Toleranca, spoštovanje sočloveka in krščanska ljubezen do bližnjega naj bodo orodje v naših medsebojnih odnosih, pravi SH v nadaljevanju. Tu

se z njo popolnoma strinjam, v današnjih časih je to celotno. Vendar pa tudi SH sama ve, da je podobne nauke, kot so krščanski, učila tudi komunistična (marksistična) ideologija, vendar se teh naukov doslej niso držali ne komunisti ne Cerkev.

Samo bistvo njenih stališč pa vidim v pojmovanju državljanske vojne. Iz tega pojmovanja izhaja tudi bistvo njenega gledanja in presoja vloge NOB. Državljska vojna je možna le z dveh strani, pravi, ne glede na to, kdo je začel, kdo je bolj kriv. Vsaka stran je po svoje pripomogla, da je bilo, kakor je bilo. Takšne sodbe so pavšalne in niso podprte z zgodovinskimi gradivom. Dejstva govorijo drugače. Odkrito sodelovati z okupatorjem in biti sestavni del njegovih oboroženih sil, boriti se proti lastnemu ljudstvu, to nikakor ni isto kot državljanska vojna.

Če potegnemo vzporednico z letošnjo vojno v Sloveniji, bi si nihče ne upal trditi, da je bila agresija JLA na Slovenijo del državljanske vojne in da so se slovenski janičarji borili za domovino prav tako kot pripadniki TO in organi notranjih zadev.

Pray stališča, ki odkrito sodelovanje z okupatorjem enačijo z državljansko vojno in hočejo izenačiti tiste, ki so se v sestavi okupatorskih, vojaškopolicijskih sil borili proti lastnemu narodu in tiste, ki

so se od samega začetka zoperstavili okupatorju, ki je Slovence nameraval zbrisati s površja zemlje, ne vodijo k politični spravi. Tisto spravo, ki je bila med ljudmi že dosežena, celo ogrožajo. Tisto, da so oboji enako zaslužni in da so se oboji borili za domovino, je v nasprotju z zgodovinskimi dejstvi in v nasprotju s stališči, ki jih ima o tem evropska in svetovna javnost. Kolaboracionizma in odpora proti okupatorju ne enačijo nikjer v Evropi.

NOB, naš boj proti okupatorju, je bil del protihitlerjevske koalicije in vsa prizadevanja slovenskih kvinslingov, da bi ta boj prekvalificirali in s tem diskvalificirali NOB, je jalov posel. Državljska vojna je oborožen boj enega dela ljudstva proti drugemu, znotraj enega naroda, ene države. To je boj za oblast ali boj za spremembo družbene ali politične strukture, pogoj zanj pa je, da država z vsemi oblastnimi strukturami že obstaja. O državljanski vojni govorimo tudi tedaj, ko se za oblast znotraj države borita dva naroda, ko eden hoče zavladati nad drugim.

Slovinci med drugo svetovno vojno svoje države nismo imeli. Borili smo se za gol obstoj in OF si je ta boj prizadevala združiti vse Slovence. Leta 1942, ko je nastajala MVAC – bela garda, so se italijanske okupacijske sile z nekajdesetkratno premočjo borile za ponovno osvojitve ozemlja pod partizansko kontrolo, kjer so odbori OF že predstavljali zametke nove ljudske oblasti in lokalne samouprave. Temelji slovenske državne oblasti pa so bili po-

stavljene šele na kočevskem zboru in z izvolitvijo SNOS kot začasne vlade. Vendar smo bili tudi tedaj še daleč od prave države, saj nismo imeli kontrole nad celotnim ozemljem, ne državnih meja, ne mednarodnega priznanja. Državljska vojna v pogojih okupacije ni mogoča in je v resnici tudi ni bilo. Možna bi bila po osvoboditvi, a je tudi takrat ni bilo.

Domobranci bi se radi distancirali od sodelovanja z okupatorjem, vendar to ni mogoče, sodelovanje je dejstvo. Dejstvo je tudi, da so bili sestavni del SS policijskih sil in da so se borili proti partizanom, da so ujete partizane in aktiviste OF izročali Nemcem in da so ti ujetniki večinoma končali svojo življensko pot v nemških koncentracijskih taboriščih. Domobranci so se torej borili na strani sil, ki so hotele Slovenijo in Slovence popolnoma uničiti.

Prav tako je dejstvo, da so se partizani borili za osvoboditev slovenskega naroda, za svobodno Slovenijo, kot sestavni del antihitlerjevske koalicije.

Brez priznavanja teh, povsem jasnih, dejstev zgodovinske sprave ne more biti. Negiranje vloge NOB, podžiganje strasti in sovraštva do partizanov, čeprav je v pogovoru s SH tudi dosti spravljivega, k dejanski spravi med živimi ljudmi ne more prispevati. Nasprotno, naše medsebojne odnose lahko le poslabšuje. Ob že doseženi spravi nasprotja znova zaostrojuje.

Metod Jurčič

Sprejeti sklep obvezuje vse nas

(Odgovor na javno pismo)

O preimenovanju ulic v Ljubljani je bilo že precej napisanega. Zlasti o tistih, ki so jim v zadnjih desetletjih spremenili ustaljena imena. Sam sem o tem pisal aprila letos (Dnevnik, 2. 4. 1991).

Bil sem mnenja, da so bila preimenovanja in imenovanja ulic in trgov za obdobje NOB preštevila, da »tako ostati ne more«, da pa spet ne gre vse po vrsti postaviti nazaj v prvotno stanje. Imena ulic in trgov, pa potem spomeniki, posvečeni temu obdobju, naj bodo pač v razumnih mejah. In da naj o vsem izdela predloge ustrezna komisija, odloča pa skupščina. V tem

smislu so se stvari v Ljubljani tudi odvijale in se še odvijajo. Seveda je pri tem prizadet zdaj ta zdaj oni, tisto, kar je za enega prav, je za drugega napak. Vendar na splošno, čutimo vzdušje pomirjanja in odobravanja.

Dobivam pa v zvezi s temi težavami zasebna in javna pisma – pomisleke, predloge, pohvale ali graje. Med javno objavljena pisma naj omenim pismo predstavnikov odborov skupnosti borcev NOV, domicilnih enot mesta Ljubljane (Slovenec, 13. novembra 1991 in še drugod: »Se v Ljubljani sramujemo enot, ki so jo osvobodile?«).

Hkrati so podpisniki želeli, da se z menoj tudi osebno sestanejo. Takole so zapisali: »Z novim predlogom za preimenovanje ljubljanskih cest in ulic, katerih imena spominjajo na določena velika dejanja v času osvobodilnega boja slovenskega naroda v II. svetovni vojni, gospod predsednik, preizkušate našo strpnost.« In dalje: »... ogorčeni pa nasprotujemo predvsem spreminjanju imen cest in ulic, ki so poimenovane po enotah slovenske osvobodilne vojske, ki so povezane z Ljubljano in njeno osvoboditvijo... Ne moremo pristati na dosedanj postopek spreminjanja imen...«. Potem sledi grožnja, da bom na prihodnjih volitvah izgubil volilce, če se seveda ne bom ravnal, kakor mislijo podpis-

niki. Sicer je vredno temeljito in v celoti prebrati omenjeno pismo.

Najprej je dokaj nenavadno, da nekdo želi priti na osebni pogovor in hkrati piše javno pismo. Potem so podpisniki čisto prezrli, da je javna razprava bila, da smo nanjo vabili in da še vedno lahko vsakdo tudi javno pove svoja mnenja. Stvar komisije in potem skupščine je, če predlog upošteva ali ga ne more upoštevati.

Medtem smo s podpisniki tudi že imeli pogovor. Že takrat sem sogovornikom povedal, da so tudi prezrli, da nimamo več ne vojne in ne revolucije. In da pod slovenskim soncem živijo še drugi ljudje, ki npr. takole pravijo:

»Prosim vas, da v imenu večine Ljubljančanov in ne 15.000 borcev, spremenite imena vojaških ali po enotah vojske imenovanih ulic. Živela sem mnogo let na Jurčkovi poti in še danes imam tam starše in sestro. Še vedno pišem in bom pisala; Jurčkova pot; C. XVIII. divizije mi je tuja in me vsakokrat strese, ko jo slišim ali moram izgovoriti. Nehote pomislim na vojne, kjer koli so bile, so ali potekajo.« In še: »Ne glede na stroške, vas prosim, da v skupščini podprete domača slovenska in prej imenovana imena ulic, cest, področij, itd.« (Iz osebnega in podpisane pisma).

Tu so tudi svobodno izvoljeni poslanci v mestni skupščini, ki imajo svoja mnenja in

nato sledi svobodno glasovanje. Do takrat zaradi demokratičnega postopka dosežemo v skupščini soglasje političnih strank – pri zadnji spremembi imen tako nihče izmed delegatov ni glasoval proti ali se vzdržal glasovanja. Sprejeti sklep je obvezen za vse nas – tudi za borce NOB in za župana mesta Ljubljane. Grožnje niso ne prav naslovljene, niti niso združljive z našo porajajočo se demokracijo. In demokracija je (tudi to), da upoštevaš svobodo drugega. Tisto, kar velja, so prepričljive utemeljitve in strpno dogovarjanje.

Prepričan pa sem tudi, da bo vsaka dobra stvar ostala ali se bo prej ali slej uveljavila.

Jože Strgar

Umazano zakulisje

Nekateri skrajni revanšisti se zadnje čase oprijemajo grozljivih pisem in telefonskih klicev, s pomočjo katerih z banalnimi izrazi grozijo zlasti publicistom, katerih pogledi na NOB so drugačni in podprti z dosegljivimi primarnimi in sekundarni ni viri. V dialogu s takimi ljudmi gre za jalovo delo, kajti izogibajo se vsakemu odgovoru, ki zadeva resnico, namesto tega pa uporabljajo prostaške izraze najgršje vrste. Izlivi sovraštva na tak žaljivi način preprečujejo vsako javno polemiziranje.

Sram me je ponavljati vse izrečene besede in žaljivke, ki sem jih prebiral v pismu anonimnega, ki ga je te dni vrget v moj poštni

nabiralnik. Kaj vse mi je izrekel: komunistični janičar, pobijalec, pristaš raševstva, sodelavec pri množičnem poveljnem masakru in seveda grožnja s smrtjo... Ne morem navesti vseh žaljivk, kajti presegale bi čut za dostojanstvo vsakega še tako neomikanega človeka...

Značilno za takšno »straniščno zvrst« pisanja je še nekaj. Zlorabljajo znane partizanske ljudi kot podpisnike takih umazanih pisem, da bi zanetili med borci sovraštvo. Gre za ogabna početja v smislu prakse »črne roke«. Ubijali so ljudi in jih napravili drugim. Vprašamo se, še koliko časa?...

Tone Kebe

Huda žalitev vojaških upokojencev

Delo je 26. novembra priobčilo izjavo Neodvisnosti – konfederacije novih sindikatov Slovenije, v katerih le-ti žalijo vojaške upokojence z besedami »upokojenci bivše okupatorske vojske«. Nekateri smo v pokoji že več kakor dvajset let, nobeden izmed teh upokojencev ni bil v vojaških formacijah, ki so napadle Slovenijo in ki se še sedaj borijo. Mnogi izmed njih so bili celo v vojski prve Jugoslavije in nato v ujetništvu, internacijah ali pa

so sodelovali v NOB. Vojska, v kateri so bili, je bila redna vojska Jugoslavije. Nahajala pa se je tudi v Sloveniji in v njej je bilo dosti častnikov Slovencev. Ta vojska je poleg urjenja veliko pomagala po vsej Jugoslaviji (gradila ceste, mostove, pomagala prebivalstvu pri naravnih nesrečah), cenili so jo v tujini. Ne vem, od kod si omenjeni sindikat jemlje pravico, da njene upokojene častnike žali s častniki okupatorske armade. Pred agresijo so mnogi

častniki izstopili in mnogi so se priključili teritorialni obrambi. Mislim, da bi se moral pisec članka, pa tudi urednik Dela, opravičiti za ta objavljeni članek.

V članku je beseda tudi o visokih vojaških pokojninah. Le-te so danes na ravni upokojencev s podobnih poklicev. Naj dodam, da vojaški upokojenci že dva meseca niso prejeli svojih pokojnin. Zakaj torej nevoščljivost in zloba v članku s strani omenjenega sindikata?

Častniško življenje je bilo težko, zaposleni nismo smeli gledati na delovni čas, dežurstev in dela ob praznikih ali nedeljah nam niso plačevali, odgovornosti pa smo imeli velike. Nekdanji komandant podmornice s polno delovno dobo dobiva 14.000 SLT pokojnine, ki jo je zaslužil z odgovornim, naporom in tudi nezdruženim delom na podmornici; podobno njena posadka.

Mislim, da Delo ne bi smelo objaviti tak članek. Jože Pretnar, Ljubljana

Tone Tržan

Na Celjskem pokopališču smo se nedavno poslovili od Toneta Tržana, znanega pevovodjo in dobrega tovariša. Z glasbo se je ukvarjal že od mladih nog, zato je kljub domačim slabim razmeram končal srednjo glasbeno šolo v Celju. Okupacija ga je zatekla v uniformi starojugoslovanskega vojaka; zajeli so ga, domov pa se je vrnil šele avgusta 1943.

Cepprav izčrpan se je vključil v delo za OF kozjanskega območja, bil je tudi partizan v Kozjanskem odvodu. (v III. bataljonu). Tu je deloval v kulturni skupini, posebej s skladateljem Radovanom Gobcem. Skupaj sta delovala tudi v IV. oper. zoni, kjer se je s skupino pevcev podal preko Karavank, med koroške borce. Tudi tu je našel borce, ki so radi prepevali, pridružili so se jim tudi recitatorji. Nastopali so po številnih vaseh, tudi po Avstrijskem, v osvobojenem Celovcu.

Po osvoboditvi se je vrnil domov, na Dobje, in se zaposlil kot komercialist v tovarni Emo. Glasbe pa ni zapustil – na Celjskem je vodil pevске zbornice, nazadnje zbor DU Celje. Za svoje kulturniško delo je prejel številne diplome.

Jože Kotnik

Borci in prijatelji iz vasi Orehova in Hotinja vas v občini Maribor, smo se avgusta na pokopališču v Slivnici poslovili od Jožeta Kotnika, rojenega leta 1925. Bil je borec Tomšičeve brigade, kasneje pa je deloval kot ekonom partizanske bolnice Jesen na Štajerskem. Prejel je številna priznanja in odlikovanja.

Rudolf Konec

Na volčanskem pokopališču smo se septembra poslovili od borca in aktivista Romana Konce, rojenega leta 1913 v Volčah. Bil je aktiven na vasi in terenu.

Alojzij Tomšič

V Smledniku smo se oktobra poslovili od Alojza Tomšiča, rojenega leta 1904 na Vikračah pri Medvodah. Februarja 1944 se je vključil v NOB in bil borec Vojkove brigade do konca vojne. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Franc Logonder-Krim

Na pokopališču v Lipici pri Škofji Loki smo se septembra poslovili od Franca Logondra. Dočkal je sedemdeset let. Pred drugo vojno je sodeloval v delavskem gibanju v tovarni klobukov Sešir v Škofji Loki. Po okupaciji je v tovarni organiziral ilegalno skupino, ki je začela sodelovati z organizatorji odporne gibanja. Pod ilegalnim imenom Krim je med vojno opravljal številne in tvegane naloge za NOV. Skrbel je za obveščevalno in prehranbeno službo v tovarni, organiziral delavce za odhod v partizane in opravljal pomembne naloge za OF in njene organe. Tudi njegova sinova sta bila aktivista NOV. Po vojni je aktivno sodeloval v raznih društvi in organizacijah. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki in prejel občinsko priznanje OF.

Jože Resnik

Na Barbari pri Ravnah na Koroškem smo se zadnje dni oktobra poslovili od Jožeta Resnika, rojenega leta 1917 v Srečiču pri Krškem. Po končani osnovni šoli in nižji gimnaziji se je zaposlil v rudniku Senovo. Po izbruhu vojne je videl in občutil nasilje Nemcev in začel sodelovati z organizacijo, ki se je borila proti tujcem in njihovim pomagalcem. V Kozjanski odred je aktivno vstopil julija 1944, kjer je vzdrževal kurirsko zvezo med reledno postajo 1/25 in Kozjanskim odredom. Po vojni je delal na postaji milice v Krškem, nato je prišel v železarno Ravne. Za zasluge je bil večkrat odlikovan.

Ivan Lovrič

Zadnjega avgusta smo se na izolskem pokopališču poslovili od Ivana Lovriča, rojenega leta 1922 v Planini. Ze leta 1941 je kot aktivist OF deloval na območju Planine in Laz. Spomladi let 1942, ko se je z ostalimi fanti iz Planine pripravljali za odhod v partizane, je bil aretiran in odpeljan v internacijo. Po vrnitvi je odšel v enote 9. korpusa, kjer je opravljal razne dolžnosti, predvsem kot obveščevalni oficir. Tudi po vojni je ostal nekaj časa v JLA. Po demobilizaciji leta 1952 se je zaposlil v gospodarstvu. Imel je čin kapetana in prejel več odlikovanj in priznanj.

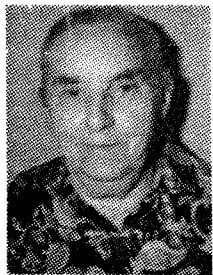
Jože Miklavčič

Sredi novembra smo se morali posloviti od Jožeta Miklavčiča, predvojnega komunista in spomeničarja iz Zusterne pri Kopru.

Rojen je bil leta 1903 v Štomarju pri Trstu, bil delavec v oljarni v Žalvah, živel pa v Izoli in Plevjah. Tu je deloval v domači godbi, veliko potoval po Primorskem, obenem pa propagiral upor zoper fašizem.

Po italijanski okupaciji Slovenije se je še bolj neposredno povezal v aktivno delo za NOB, 1. decembra 1941 je sodeloval na sestanku odbora OF v Plavjah v Jamškovi hiši, skupaj z Oskarjem Kovačičem, sodeloval pa je tudi z drugimi uglednimi primorskimi komunisti. Vendar so ga fašistične oblasti zaradi izdaje junarja 1942 aretirale, ga v Rimu obsodile na 14 let zapor, ki ga je prebil v raznih kaznišnicah v Italiji. Iz taborišča Pisticci mu je uspelo pobegniti; takoj se je vključil v 1. slovensko istrsko brigado, bil pa je tudi poslanec Slovenske Istre na zgodovinskem zasledanju v Kočevju. Njegova politična pot ga je zatem vodila v pihalni orkester pri GŠ NOV in POS, nato pa je bil politični komisar čete v 3. brigadi KNOJ.

Po osvoboditvi je deloval pri koprski notranji upravi in pri narodni zaščiti, leta 1963, pa se je upokojil v gradbenem podjetju Stavbenik. Za svoje zasluge je bil večkrat odlikovan, soborci pa ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Emilija Gregorič

Emilija se je rodila pred dvaindesetimi leti v Šmarjah na Vipavskem. Med prvimi se je vključila v organizirano delo OF na terenu. Posebej se je izkazala v organizaciji RK, kjer je delovala tudi po vojni. Od nje smo se poslovili novembra v Piranu.

Franc Novinc

Septembra smo se v Lipici pri Škofji Loki poslovili od Franceta Novince iz Škofje Loke. Rodil se je pred dvaindesetimi leti v delavski družini, ki se je kmalu po okupaciji opredelila na stran NOB. Franc je bil organiziran sodelavec NOB. V letu 1944 je bil aretiran in zaprt v Begunjah, potem pa v Nemčiji.

Dušan Tavčar

Oktobra je v Lienzu v Avstriji umrl Dušan Tavčar, ki je bil rojen leta 1923 v Krepljah pri Sežani. V italijansko vojsko je moral že novembra 1942, nato so ga kmalu iz vojske izločili in razorožili ter vtaknili v 215. posebno kazensko četo. Marca 1943 so ga odvedli v Grčijo na prisilno delo, kjer je takoj vzpostavil stike z organizacijo ELAS. Po kapitulaciji Italije se je kot pripadnik Samostojne slovenske čete Primorje pri 7. grški brigadi ELAS udeležil bojev na Kefaloniji. Po nemški okupaciji je zbežal prek morja in se vključil v odred ELAS. Pot ga je vodila na območje, kjer se je borila 1. makedonsko-kosovska udarna brigada, kateri se je priključil. Postal je borec slovenske čete 3. bataljona omenjene brigade. Septembra 1944 je bil premeščen v 1. brigado GŠ NOV in PO Makedonije in nato v avtokomando v Beograd. Demobiliziral se je leta 1946. Pot ga je nato vodila v Avstrijo, kjer je živel in delal.

Marija Kalan

V Lipici pri Škofji Loki smo se oktobra poslovili od Marije Kalan iz Škofje Loke. Rojena je bila pred devetinsedemdesetimi leti v znani partizanski družini Remcovih iz Delnic pri Poljanah. Od spomladi 1942 je bila organizirana sodelavka NOB. Bila je kurirka in obveščevalka. Vsi njeni bratje so bili partizani. Marca 1944 je bila aretirana, zaprta v Škofji Loki in v Begunjah. Od tu je bila odpeljana v Ravensbrück. Po vojni je bila odlikovana.

Franc Šivic

Oktobra smo se v Stari Loki poslovili od Franca Šivica, rojenega pred tridesetimi leti. Vsa njegova družina je sodelovala z NOB. Že kot mladoletnik se je vključil v mladinsko organizacijo v Škofji Loki in kmalu je bil sprejet v Skoj. V gestapovskih zaporih je bil dva meseca, nato je odšel v NOV. Kot kurir in borec Cankarjeve brigade je sodeloval v bojih na Dolenjskem. Po vojni je bil v službi organov za notranje zadeve in leta 1979 je bil invalidsko upokojen.

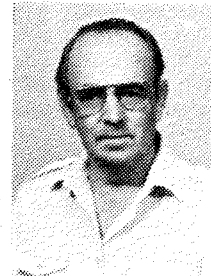
Tone Grmovšek

Na pokopališču v Dolgi vasi pri Kočevju smo se 10. septembra poslovili od Toneta Grmovška, rojenega 1925. leta v Mozlju pri Kočevju. Vsa Grmovškova družina se je že zgodaj spomladi 1942. leta pridružila odporne gibanju proti okupatorju. Zato je morala preživeti strašno tragedijo: pred očmi vseh svojcev so Italijani ustrelili njihovega očeta kot talca. Toneta je kasneje življenjska pot privedla na Gorenjsko in Koroško, kjer je septembra 1942 vstopil najprej v Prešernovo brigado, nato pa v Zapadno-Koroški odred. V bojih je bil težko ranjen in postal vojaški vojni invalid. Po osvoboditvi se je zaposlil kot računovodja pri SDK, podružnici v Kočevju, kjer je bil do upokojitve. Vse do svoje zgodnje smrti je vestno in aktivno deloval v družbenih organizacijah, zlasti v Zvezi borcev in Zvezi vojaških vojni invalidov.

Marija Jaznikar

Dobrih osemdeset let je izpolnila na Strojni rojena in v oktobra preminula Marija Jaznikar. Pokopali smo jo na Barbari pri Ravnah na Koroškem. Bila je članica okrožnega odbora OF Dravograd, konference OF za to okrožje je bila leta 1944 v njihovem gozdu. Oskrbovala je bunker s hrano in pošto pooblaščenca Ozne, pa tudi bunker aktivistov OF. Njen teren je bil na področju Strojne in Zelenbrega.

Avgust Božeglav

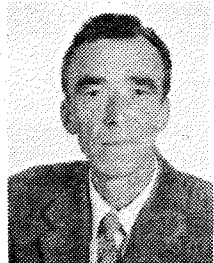
Septembra smo se v Piranu poslovili od Avguta Božeglava, rojenega leta 1923 v Slovenskem Brodu. Nacisti so ga leta 1942 aretirali in poslali v internacijo v Nemčijo, kjer je bil do konca vojne. Bil je rezervni starešina.

Združenje borcev NOV Hudnja – občina Celje sporoča, da so v letu 1991 umrli njeni člani:

Štefka Špiler, rojena leta 1925 v Frankolovem. Bila je borka – bolničarka v Šerčerjevi brigadi.

Anton Muc, rojen leta 1921 v Primoštenu v Beli krajini. V NOV je bil od leta 1942 v Tomšičevi brigadi in štabu 14. divizije ter nosilec več vojaških in civilnih odlikovanj.

Slavko Župerl, rojen leta 1927 v Šmiklavžu nad Taborom v Savinjski dolini. Bil je borec Komande mesta Črnomelj.

Franc Debeljak

Od Franca Debeljaka smo se zadnje dni septembra številni borci in prijatelji poslovili na pokopališču v Dolgi vasi pri Kočevju. Rodil se je pred petinšestdesetimi leti v Črnem potoku pri Kočevju v napredni kmečki družini. Spomladi 1942 se je vključil v odporne gibanje proti okupatorju, ki ga je vodila osvobodilna fronta. Maja 1942 je vstopil v Kočevski partizanski odred, nato pa je bil borec in starešina v Šerčerjevi brigadi in drugih partizanskih enotah. Bil je pomočnik komandanta bataljona in napredoval v čin majorja.

Po osvoboditvi in demobilizaciji se je vključil v gospodarstvo in ob delu študiral ter uspešno končal srednjo gozdarsko šolo. Poleg svojega poklica je bil tudi družbeno-politično aktiven v Zvezi borcev in Zvezi rezervnih vojaških starešin.

Štefan Smodiš

Svojo življenjsko pot je sklenil tudi Štefan Smodiš, sodelavec NOG na Goričkem. Deloval je že v predvojni petrovski organizaciji DKFD, kjer se je v boju za kmečko socialno pravičnost srečeval tudi s Stefanom Kovačičem. V njihovi domačiji so imeli svojo postojanko in zatočišče. Štefana Smodiša pa so zaradi izdaje septembra in oktobra 1941 odvedli v kazenski bataljon. Vendar se je tudi boril, v drugi tankovski brigadi. Sodeloval je na sremski fronti, pri osvoboditvi Zagreba in še v zaključnih bojih za Trst.

Na Goričkem je z razvijanju naprednih idej nadaljeval, med domačini je bil priljubljen. Zato je bilo tudi slovo od njega slovo od pravega prijatelja.

Draga Gnamuš

Rodila se je v Šempetru v Savinjski dolini leta 1904. Med vojno je bila aktivistka in aktivna v organizaciji AFŽ. Posebno prizadevna je bila pri Rdečem križu v občini Slovenj Gradec. Posvečala se je reševanju socialne problematike. V društvu prijateljev je pripravljala razne dobrodelne prireditve v prid socialno šibkim.

Ruža Gruden

V Piranu smo se poslovili od Ruže Gruden. Rodila se je leta 1905 v Ravnici pod Trnovsko planoto. Ko je v rojstnem kraju divjala soška fronta, je morala v begunstvo in se nastanila v Mariboru. Tu je aktivno sodelovala z emigrantsko organizacijo Primorcev. Ob okupaciji Maribora se je umaknila v rojstno vas in bila aktivna v OF, za kar je bila odlikovana.

DANILO TURK-JOCO

Ugasnilo je življenje še enega udeleženca boja za osvoboditev Slovenskega primorja, enega zadnjih TIGR-ovcev, udeleženca narodnoosvobodilne vojne na Primorskem in nato predanega borca za pravice zamejskih Slovencev v Italiji. Dne 24. novembra je zaradi srčne kapi umrl v Lovrečici pri Umagu, kjer je preživel jesen življenja, eden najbolj znanih slovenskih gledališnikov, gledališki in filmski igralec, režiser in prosvetno-kulturni delavec Danilo Turk-Joco.

Rodil se je 26. novembra 1912 v vasi Rocol pri Trstu, vendar je morala njegova družina že zgodaj zapustiti rodno vas in se seliti najprej v Dutovlje in nato v Tomaj na Krasu. Že v mladih letih se je priključil uporniškemu gibanju skupaj z bazoviškimi junaki. Zaradi njihove aretacije se je Danilo leta 1930 umaknil v takratno Jugoslavijo, kjer je našel delo v mariborskem gledališču, zraven pa je sodeloval v takratnih emigrantskih organizacijah. To je bilo najprej emigrantsko društvo Nanos, kmalu pa je našel priključek tudi k takratnemu revolucionarnemu gibanju, imenovanem TIGR (Trst, Istra, Gorica Reka), ki šele sedaj dobiva svoje zgodovinske razsežnosti.

Po izbruhu druge svetovne vojne so Joca Italijani zaprli, češ da je bil politični emigrant, nato pa ga prisilno mobilizirali v takratno italijansko vojsko. Maja 1943 se mu je posrečilo pobegniti iz italijanske vojske; pridružil se je najprej Pivški četi, nato Gregorčičevi brigadi, kjer se je že posvetil kulturnemu delu. Od tu se nadaljeval njegova partizanska pot s številnimi mitingi, ki jih je kot gledališnik uspešno organiziral in vodil. Organiziral je več partizanskih igalskih skupin, najprej v XIV. diviziji, v novembru 1943 pa se je vrnil v svojo ljubljeno Primorsko, kjer je do konca razvil svoje umetniško delovanje. Ustanovil je najprej igalsko skupino Triglavske divizije, nato pa slovitno igalsko skupino IX. korpusa, s katero je prepotoval vso Primorsko ter v znamenitem trimesečnem pohodu prekrizal Beneško Slovenijo in Rezijo, da bi tam prebudil že skoraj ugaslo slovensko zavest. Med to turnejo se je del skupine na čelu z Jocom povzpelo celo na Triglav, tam izobesil slovensko zastvo in hkrati zrušil s Triglava sramotni mejni steber, ki sta ga prav pri Aljaževem stolpu postavili nacistična Nemčija in fašistična Italija. Pri tem smo takratni triglavski pristopniki prisegli: na tem vrhu nikdar več meja!

Ob koncu vojne je bil Joco s svojo skupino eden prvih, ki so vkorakali v osvobojeni Trst, in tam organiziral zadnji slovenski miting v dvorani Nazionale dne 9. maja 1945. Po vojni pa je deloval v slovenskem tržaškem gledališču in ogromno prispeval za ohranjanje slovenstva v tem občutljivem narodnostno mešanem ozemlju. O tem bo sedve spregovorila zgodovina, kjer bo naš Joco ostal zapisan kot zagnan revolucionar, predan partizanski borec in eden kulturnih stebrov zamejskega življenja v Italiji.

Lev Svetek-Zorin

Vojaške invalidnine

Ministrstvo za borbe in vojaške invalide RS je obvestilo občinske upravne organe, pristojne za zadeve borcev in vojaških invalidov v republiki Sloveniji, o načinu uresničevanja zaostalih prejemkov vojaških invalidov oz. o njihovih uskladih. Iz tega obvestila je razvidno (na podlagi 18. člena Ustavnega zakona za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti...), da republika Slovenija zagotavlja varstvo pravic borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in uživateljev družinskih pokojnin s stalnim prebivališčem v RS – v obsegu in pod pogoj, ki so jih do uveljavitve tega zakona določali predpisi SFRJ. Na podlagi tega določila so pristojni občinski upravni organi že začeli izplačevati denarne prejemke po temeljnih predpisih od 1. novembra 1991 iz proračuna RS za leto 1991, vendar ostajajo za preteklo obdobje, ko je izplačevanje denarnih prejemkov po temeljnih predpisih iz zveznega proračuna še izvajala Poštna hranilnica Beograd (PHB) določeni neizpla-

čani prejemki, ki jih je treba realizirati. PHB je zadnja izplačila izplačevala po predzadnji objavljeni zvezni uredbi in ni upoštevala zadnje, ki je vse omenjene prejemke upravičencem usklajala za 5,9 odstotka od 1. 1. 1991. Prav tako niso bili izplačani redni mesečni prejemki tistim upravičencem, ki prejemale svoje prejemke prek različnih poslovnih bank v republiki Sloveniji. Tako so ostali praktično brez prejemkov iz naslova invalidnosti v septembru in oktobru. Seznaniti teh upravičencev so iz Beograda sicer prispeli, ni pa bilo poleg njih potrebnih finančnih sredstev, nakazanih bankam.

Vsi nestrpno čakajoči upravičenci morajo občinskim upravnim organom za borbe in VI podatki pisne vloge z izjavami o še ne plačanih prejemkih za posamezne mesece v letih 1991. Blokada denarnega prometa PHB še traja, nastala je oktobra na področju poslovanja s tekočimi računi in hranilnimi knjižicami sploh in pov-

zroča težave tudi na področju borčevskega in invalidskega varstva. Čeprav je večina upravičencev oktobra že dvignila svoje mesečne prejemke glede na javna obvestila, pa nekateri tega zaradi različnih vzrokov (odsotnost, bolezen...) niso storili. Ministrstvo za borbe in vojaške invalide je po vnaprejšnjem soglasju Ministrstva za finance sklenilo, da se vsem tem omogoči pridobitev zaostalih rednih mesečnih prejemkov za september in oktober (v nekaterih primerih tudi za avgust), ne pa tudi njihovega siceršnjega dobroimetja pri PHB. Pridobitev teh prejemkov mora upravičenec pristojnemu občinskemu organu pisno izjaviti, da teh prejemkov še ni dvignil in se obvezati, da jih bo vrnil, če bi s prejšnjega naslova le prispela (prek PHB).

Občinski upravni organi bodo omenjene zaostale prejemke upravičencem izplačevali ločeno od rednih mesečnih prejemkov za leto 1991 – najkasneje do 13.12. 1991.

Prapori, zastave borcev NOV Slovenije

Vojna v Sloveniji in širše dogajanje na tleh nekdanje Jugoslavije sta med borci v Sloveniji sprožila vse pogostejša vprašanja, kako naj zdaj ravnajo s prapori enot in služb NOV in POS in kako z zastavo ZZB NOV Slovenije, ki so bili več ali manj zasnovani na temelju prejšnjih državnih simbolov (trobojnice in zvezde).

Kar zadeva **vojne zastave**, je izvršni odbor slovenske borčevske organizacije sprejel stališče, da ostanejo takšne, kot so, da pa bi jih morda kazalo prihodnje leto, ob 50-letnici ustanovitve NOV in POS (septembra v Ljubljani), slovesno predati v varstvo Muzeja za novejšo zgodovino v Ljubljani. Prapori in zastave **domicilnih enot**, ki so nastajali na novo ob podeljevanju domicilov, so zelo pestri in vsebujejo vse – od peterokrake do znaka ZZB NOV, znaka OF ter klavira in srpa. Izvršni odbor RO ZZB NOV Slovenije meni, da je bila pod simboli jugoslovanske trobojnice z zvezdo izvedena agresija na Slovenijo in zdaj na Hrvaško, zato zdaj ni več možno taistih uporabljati v okviru ZZB NOV Slovenije. Zato so sklenili, da naj bi v prihodnje herojev, spomeničarjev, višjih prapori in zastave, ki imajo

vklučeno jugoslovansko trobojnico ali partijsko zastavo, ne nastopali več v javnosti (ne na prireditvah in ne na pogrebihi). Tudi te prapore naj bi oddali v muzeje.

Zastava ZZB NOV Slovenije, ki je bila določena s statutom ZZB NOV Slovenije leta 1989 (na eni strani z jugoslovansko trobojnico in emblemom ZZB NOV Slovenije ter napisom »Smrt fašizmu – svoboda narodu«, na drugi strani pa s slovensko trobojnico in napisom »Za socialistično domovino«), se po sklepu IO RO ZZB NOV Slovenije tudi ne uporablja več, medtem ko bo o novi zastavi odločala skupščina ZZB NOV Slovenije. V vmesnem času naj bo v rabi sedanja slovenska zastava, na drugo pa trak organizacije ZB (če ni na jugoslovanski trobojnici). Ponovno so poudarili, naj bodo praporščaki oblečeni v civilne obleke in naj skušajo organizacije za te potrebe pridobiti mlajše ljudi.

S predstavniki TO potekajo pogovori o novih oblikah sodelovanja na prireditvah, kjer je precej sodelovala jugoslovanska armada (tudi na pogrebihi sklenili, da naj bi v prihodnje herojev, spomeničarjev, višjih prapori in zastave, ki imajo

Vabila – obvestila

Skupnost borcev VII. SNOUB Franceta Prešerna organizira spominsko slovesnost ob 48-letnici boja 3. bataljona Prešernove brigade na Gorenjski, v soboto, 14. decembra 1991, ob 12. uri pri spomeniku. Posebno so vabljeni svojci in preživeli borci brigade. **OSB VII. SNOUB Franceta Prešerna**

Krajevno združenje borcev NOV Medvode in odbor skupnosti borcev Prešernove brigade vabita na žalno slovesnost ob 48-letnici streljanja talcev v Medvodah. Med talci so bili tudi na Pokljuki ujeti ranjeni borci 3. bataljona Prešernove brigade. Komemoracija bo pri spomeniku v ponedeljek, 30. decembra, ob 16. uri. **ZB NOV Medvode in odbor skupnosti Prešernove brigade**

Področni odbor koroških borcev Ljubljana vabi vse svoje člane in njihove svojce, da se udeležijo srečanja ob proslavljanju obletnic 70, 75, 80 in 85-letnih, ki bo v četrtek, 5. decembra 1991 v restavraciji Šestica v Ljubljani, Titova 16, ob 16. uri. **Področni odbor koroških partizanov Ljubljana**

Obveščamo vse aktiviste, ki so sodelovali na terenu med NOB v Selški dolini, da bo srečanje 7. decembra 1991 ob 10. uri dopoldne v menzi (Reja) v Železnikih. Stroške udeležbe nosijo udeleženci sami. **Odbor**

Krajevno združenje borcev NOV Dovje – Mojstrana in občinsko združenje borcev NOV Jesenice, organizirata v ponedeljek, 16. decembra 1991 ob 14. uri v kulturnem domu Jaka Rabiča na Dovjem v počastitev 50-letnice vstaje v Zgornjesavski dolini, okroglo mizo.

O pomenu 50-letnice ustanovitve Osvobodilne fronte in vstaje na območju tedanjega okrožja ter še posebno na Dovjem in v Mojstrani bosta govorila zgodovinarja Ivan Križnar in Ivan Jan-Srčko. Organizator vabi na Dovje vse udeležence vstaje, vse člane ZB NOV z Jesenic, Rateč, Kranjske Gore, Dovja – Mojstrane, Hrušice, Planine pod Golico, Save, Podmežaklje, Javornika – Koroške Bele, Blejske Dobrave in Žirovnice. Učenci in učenci Osnovne šole »16. december« iz Mojstrane bodo pripravili kulturni program.

Poključke partizanske smučine

Teki na smučeh v spomin na Zmago mrtvega bataljona Prešernove brigade, bodo v soboto, 14. decembra 1991 za vse kategorije pionirjev in borcev-tekačev NOV. Začetek bo ob 9.30 za pionirje in 11. uri za borce. Razglasitev rezultatov bo ob 12.30, po spominski slovesnosti pred Sport hotelom. Priporočamo lasten prevoz. Obstajajo pa tudi redne avtobusne zveze iz Bleda z odhodom ob 8.20 uri in povratkom ob 15. uri. Prijave za tekmovanje z letnično rojstva pošljite na naslov: Franc Šmit, Bled, Cankarjeva 12. Na dan tekmovanja pa se lahko prijavite do 10. ure. Snežne razmere na Pokljuki so ugodne.

Predsednik komisije za šport in rekreacijo borcev NOV Franc Šmit

Razprodaja stanovanj »po znižanih cenah«

Za špekulante – posel stoletja

Novi stanovanjski zakon povzroča veliko skrb imetnikom stanovanjskih pravic – potencialnim kupcem in različnim svetovalnim agencijam, ki hitijo s ponudbami za »strokovno« pomoč. Časopisi, radio in televizija tekmujejo med seboj, kdo bo objavil več avtoritativnih odgovorov na številna vprašanja, ki jim jih nenehno zastavljajo državljani.

Po časopisnih oglasih sodeč imamo nenadoma neverjetno veliko srčno dobrih posameznikov, ki so zaskrbljeni nad stari in osamljenimi ljudmi in njihovimi stanovanjskimi težavami. Ponujajo jim pomoč pri odkupu, visoke nagrade v devizah in dosmrtno brezplačno bivanje (v odkupljenem) stanovanju. Ni še mogoče reči, koliko ostarelih in osamljenih se utegne odzvati takim ponudbam in »kako hitro bodo prevare prišle na dan«, o čemer svarijo nekateri pravniki.

Svetujejo: Če se vaši prijatelji in zakonci lotevajo odkupa stanovanja s takšno pomočjo – posvarite jih! Ne more se posrečiti, vsaj dolgoročno ne. Prevarani ljudje ne bodo imeli uradnega varstva! To dokazuje tudi uradno stališče do prodaje stanovanjske pravice: ni je mogoče prodati, ker ni prenosljiva. To seveda vsi vemo. Časopisni oglasi pa kljub temu objavljajo vse mogoče.

In na kaj opozarjajo? Na silovit razmah špekulacij v zvezi s prodajo družbenih stanovanj dosedanjim »imetnikom stanovanjske pravice«. Gre za prizadevanje pridobiti si za stanovanje res enkratno ceno, kakršno je upravičencem sicer določa novi stanovanjski

zakon – čeprav po zakonu do tega načina pridobitve stanovanja nimaš pravice. Ker luknje zakon nima, ga bomo torej obšli. Ljudem v tiski bomo za to, da za naš denar odkupijo in na nas prenesejo lastninsko pravico do stanovanja, ponudili visoko denarno nagrado, možnost, da brez plačila najemnine ostanejo v stanovanju in podobno...

»Za odtujitev s stanovanjskim zakonom pridobljenega stanovanja (potem ko je v celoti odplačano) ni pravnih ovir!« trdijo nekateri drugi pravniki. Tudi sestavljalci zakona menijo, da lastnik lahko naredi s stanovanjem, kar želi. Toda v primeru odkupa stanovanjske pravice je ta, ki »dela s stanovanjem, kar želi«, nekdo drug.

Ce je tak odkup z upravičencem vnaprej dogovorjen in plačan od nekoga, ki ga zakon ne predvideva, je ta, vsebinsko gledano, vskočil v vlogo in v pravice, ki jih zakon zanj ne predvideva. S takim poslom naj bi pridobil stanovanje za ceno, do katere ni upravičen; za take velja le tržna cena. Možne pravne posledice takih kupcij se bodo šele pokazale – takrat seveda, ko se bo pri teh kupcijah »zakomplikiralo«. Tedaj bodo na sodišče začele prihajati tudi tožbe, sodišče pa bo presodilo, ali so te pogodbe v skladu z zakonom (in moralo) in zato iztožljive.

Vse to pa povzroča ogromno škodo tudi celotnemu našemu gospodarstvu (družbi). Ni bilo dovolj, da je vlada povsem nepremišljeno prižgala zeleno luč za takojšnji začetek privatizacije stanovanj – brez nujnih priporočil in brez temeljitih navodil

za vse izvajalce. Zadevo je še spodbudila s svojim zgledom, saj so prav republiški državni uradniki prvi dobili podpisane kupoprodajne pogodbe – v neverjetno kratkem času, ko so navadni državljani šele začeli njali svoje dirke za potrebnimi dokumenti. Zmeda glede veljavnosti takšne ali drugačne vrednosti točke, plačila prometnega davka, obveznega in neobveznega nadzora pogodb s strani pravobranilcev je bila velika; najbolj osupljiva pa je bila odločitev resornega ministra, naj se vrednost točke povečuje na podlagi rasti menjalniškega tečaja DEM namesto rasti drobnoprodajnih cen. Po podatkih iz Mladine (19. novembra) zato m² družbenega stanovanja trenutno stane le 240 DEM, s 60-odstotnim popustom pa samo še 96 DEM. Glede na izjave ministra, odgovornega za gospodarstvo, o inflaciji, ki da bo nekaj časa naraščala, potem pa se ustavi kar sama, bo kupnina, plačana v predpisanim roku 60 dni, znašala komaj 10-odstotno vrednost teh stanovanj.

Lastniki stanovanj (podjetja in ustanove) bodo dobili samo drobtinice, republiški stanovanjski sklad pa le dvajsetino tega, kar bo dobilo gospodarstvo. Tako tudi z beneficiranjem obresti posojiljemalcem ne bo nič – le kje bo državna blagajna dobila denar za to in tudi za celoten preostali nacionalni stanovanjski program?

Vse kaže, da je ta stanovanjski zakon ustvaril razmere, ki so ali še bodo pravi Eldorado. Kaj lahko ob tem naredijo sodišča, se bo šele pokazalo.

V. O.

Huliganstvo brez primere

Huligani stikajo za spominskimi obeležji NOB po gozdovih in jih skrunijo, razbijajo in uničujejo.

Nedolgo tega so bili ogorčeni borci s Ptuja, ko jih je predsednik krajevnega ZB Franc Angel z Dolen obvestil o pravem raz-

dejanju spominskega obeležja na kraju, kjer je leta 1944 padlo 9 partizanov.

V gozdu nad Selami je bila partizanska TV postaja 8, ki je imela prek kurirjev zveze s partizanskimi enotami na Pohorju in tja tudi vodila nove borce.

ZZB NOV je po koncu druge svetovne vojne na kraju, kjer so kurirji bojevali svoj zadnji boj, postavila vsakemu padlemu spominski kamen, vendar danes niso več vsi na svojih mestih. Huliganskim rokam je uspelo tri kamne izrjaviti in uničiti. Organizacija ZB s Ptuja bo obeležja obnovila in osvežila napise na kamnih, medtem ko organi pregona zlikovce še iščejo.

Franjo Hovnik

Sprašujemo:

Koga bi volili?

Kaže, da se Sloveniji obeta vladna kriza. Z vseh koncev in krajev letijo nanjo kritike, češ da je na tem področju naredila premalo, da na drugem porabi preveč denarja in tako naprej. Prav tako ni povsem jasno, ali ima vlada, po razcepju v Slovenski demokratični zvezi, še podporo parlamentarne večine. Lahko se zgodi, da bo vlada odstopila in razpisati bo treba predčasne volitve. Zato smo naše sogovornike v severovzhodni Sloveniji vprašali, koga bi volili, če bi bile volitve jutri.

Mijo Vučković, upokojenec iz Ormoža: »Če sem čisto odkrit, ne vem koga bi volil. Nekaj časa bo treba počakati, da bom videl, kako se bodo razrešili zapleti v Demosu. Vendar pa se mi zdi, da so vsi naši politiki enaki in vsak bi bil rad na oblasti. Rezultatov njihovega dela pa so takšni, kot so; drugače povedano; ni jih. Ko bodo res volitve, bom malo prebral strankarske programe in kateri bo najbolj sprejemljiv, tisto stranko bom volil.«

Jože Ružič, ekonomist iz Murske Sobote: »Prav gotovo ne bi volil stranke iz sedanje pozicije, saj me s svojimi programi niso prepričale. Ne samo to, ampak so me precej razočarale. Ukvarjajo se s problemi, ki po mojem niso bistveni, vendar pa puščajo gospodarstvo, ki je bistvenega pomena za naše preživetje. Morda bi dal svoj glas Ruplovi Demokratični stranki.«

Mihaela Praprotnik, matematično-naravoslovni tehnik iz Kopra: »Po pravici povedano, ne vem, katero naj bi volila, saj me stranke ne zanimajo in nimam časa za njih. Prav zaradi tega ne poznam njihovih programov. Če bi bile res volitve, bi v časopisih prebrala, kaj ponujajo in nato bi se odločila.«

Alojz Šprah, gozdar iz Kidričevega: »Nobena stranka, ki zdaj deluje na Slovenskem, ne mi prečiha s svojim programom, zato ne vem, katero bi volil. Če pa bi že moral glasovati, bi dal svoj glas človeku, ki bi bil na volilnem lističu, ne pa stranki, ki ji pripada.«

Dragica Hribovšek, delavka iz Šmartnega na Pohorju: »Odkrito povedano še nisem razmišljala, koga bi volila, če bi bile spet volitve. Če bi morala na volišče, bi malo poslušala radio, gledala televizijo in prebrala kakšen časopis, nato pa bi se odločila. Verjetno bi glasovala za tistega kandidata, ki bi ga bolj poznala in mu zaupala, ne pa za stranko, ki ga je kandidirala.«

Viktor Černoga, upokojenec iz Pragerskega: »Če bi bile volitve jutri, bi prav gotovo glasoval za stranko Zelenih. Zakaj? Še najmanj so me razočarali od vseh strank na Slovenskem. Njihov program sicer ne poznam najbolj, simpatiziram pa z njimi zato, ker poznam Zelene v Avstriji in Nemčiji. Tam pa so veliko naredili.«

B. K.

TV-15

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Vladimir Kavčič** (v. d. glavnega in odgovornega urednika), **Živa Drole**, **Bojana Žokalj-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Miranda Pleničar** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Ela Ulih-Atena**

Žiro račun: 50100-678-45473 RO ZZB NOV Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.